

PETO PERIODIČNO IZVJEŠĆE

**BOSNE I HERCEGOVINE O ZAKONODAVNIM I DRUGIM MJERAMA NA
PROVEDBI NAČELA UTVRĐENIH U OKVIRNOJ KONVENCIJI ZA
ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA**

Sarajevo, prosinac 2020. godine

Kazalo

UVOD	3
2. I. DIO	4
2.1. Opće informacije	4
2.2. Provedba Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe ACFC/OP/IV(2017)007	4
3. II. DIO – Članak 3. Konvencije	6
3.1 Područje primjene	6
3.2. Osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje predstavljaju manjinu	7
3.3. Nacionalne manjine u državnim i entitetskim ustavima	7
3.4. Popis stanovništva	9
4. III. DIO – Članak 4. Konvencije	10
4.1. Zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije i postojeća pravna sredstva	10
4.2. Diskriminacija u pristupu političkim dužnostima	12
4.3. Upis u matične knjige i pristup osobnim ispravama, osobito za Rome	13
4.4. Primjena načela jednakosti i zabrane diskriminacije	14
5. IV. DIO – Članak 5. Konvencije	19
5.1. Uvjeti koji omogućuju manjinama da održavaju i razvijaju svoju kulturu	19
6. V. DIO – Članak 6. Konvencije	24
6.1. Tolerancija i društveni odnosi	24
6.2. Etnički i međureligijski odnosi	24
6.3. Segregacija u školskom sustavu	27
7. VI. DIO – Članak 9. Konvencije	31
7.1. Primjena državnog Zakona o nacionalnim manjinama u području medija	31
8. VII. DIO – Članak 10. Konvencije	36
8.1. Uporaba jezika nacionalnih manjina u radu upravnih tijela	37
9. VIII. DIO – Članak 11. Konvencije	41
9.1. Topografske oznake na manjinskim jezicima	41
10. IX. DIO – Članak 12. Konvencije	43
10.1. Obuka nastavnika i nastava o nacionalnim manjinama u školama	43
10.2. Romi u obrazovnom sustavu	47
11. X. DIO – Članak 14. Konvencije	57
11.1. Nastava manjinskih jezika i nastava na jezicima manjina	57
12. XI. DIO – Članak 15. Konvencije	59
12.1. Sudjelovanje u javnom životu	59
12.2. Vijeća nacionalnih manjina	61
12.3. Sudjelovanje u ekonomskom i društvenom životu	63
13. XII. DIO – Članak 17. Konvencije	66
14. XIII. DIO – Članak 18. Konvencije	66
ZAKLJUČAK	69
PRIVITCI	70

UVOD

1. U skladu s obvezom iz članka 25. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe, a u cilju provedbe programskih zadataka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za 2020. godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine pripremlilo je **Peto periodično izvješće Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provedbi načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe** (u daljnjem tekstu: Peto izvješće).

2. Do sada su sačinjena četiri periodična izvješća (2004. godine, 2007. godine, 2012. godine i 2016. godine), a Peto periodično izvješće razmotreno je i usvojeno 28.07.2022. godine na 54. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ovo izvješće obuhvaća podatke od 2016. do 2020. godine.

3. Proces izvješćivanja poslužit će za informiranje domaćih institucija, kao i šire javnosti o postignućima koja je Bosna i Hercegovina u izvještajnom razdoblju **od 2016. do 2020. godine** ostvarila u segmentu poboljšanja i unapređenja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH) u različitim područjima.

4. Tijekom izradbe Petog periodičnog izvješća Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je kao koordinirajuće tijelo surađivalo sa sljedećim nadležnim ministarstvima i institucijama:

1. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH,
2. Ministarstvo pravde BiH,
3. Ustavni sud BiH,
4. Regulatorna agencija za komunikacije BiH,
5. Agencija za državnu službu BiH,
6. Vijeće za tisak BiH,
7. Središnje izborno povjerenstvo BiH,
8. Agencija za statistiku BiH,
9. Radiotelevizija Bosne i Hercegovine,
10. Federalno ministarstvo pravde,
11. Agencija za državnu službu FBiH,
12. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti,
13. Ministarstvo pravde Republike Srpske,
14. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske,
15. Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju Republike Srpske,
16. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske,
17. Republički zavod za statistiku Republike Srpske,
18. Vijeće nacionalnih manjina Republike Srpske;
19. Radiotelevizija Republike Srpske,
20. Pravosudno povjerenstvo Brčko distrikta BiH,
21. Odjel za gospodarski razvoj, sport i kulturu Brčko distrikta BiH,
22. Ministarstvo pravosuđa i uprave USŽ,
23. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ,
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave ŽSB,
25. Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDŽ,
26. Ministarstvo pravosuđa i uprave HBŽ,
27. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose BPŽ Goražde,
28. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, kulturu i sport BPŽ Goražde,
29. Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta ŽZH,
30. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta ŽP,
31. Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDŽ,

32. Grad Sarajevo,
33. Grad Zenica,
34. Grad Mostar,
35. Općina Travnik,
36. Grad Bijeljina,
37. Grad Prijedor,
38. Grad Trebinje.

2. I. DIO

2.1. Opće informacije

5. U razdoblju od Četvrtog izvješća koje je Bosna i Hercegovina podnijela 2016. godine, i nakon donošenja Rezolucije za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, dakle, u razdoblju od četiri godine, prije svega, upoznali smo sve mjerodavne subjekte koji rade na provedbi Okvirne konvencije i Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine s Rezolucijom i pokrenuli aktivnosti na provedbi preporuka navedenih u njoj. Prioritet je zaokružiti zakonodavni sustav u smislu bolje zaštite i unapređenja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Dokument Rezolucije s preporukama glede Bosne i Hercegovine također je postavljen i na internetskoj stranici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine na engleskom i na jednom od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini.

6. Provedeno je više projektnih i programskih aktivnosti, a osobito treba naglasiti zajedničke projekte Vijeća Europe i Europske unije: „Unapređenje ljudskih prava i zaštite manjina u jugoistočnoj Europi” (2014. – 2016.), „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” (2018. – 2019.) i „Promicanje različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini” (2019. – 2022.). U partnerstvu s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, glavno težište ovih projekata bilo je na poboljšanju ostvarivanja prava manjina na temelju standarda Vijeća Europe u ovom području, a osobito u cilju nastavka provedbe Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe i Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima na lokalnoj razini.

2.2. Provedba Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe ACFC/OP/IV(2017)007

7. Na temelju Četvrtog periodičnog izvješća Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugima mjerama na provedbi načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe, Savjetodavni odbor Vijeća Europe je 9. studenoga 2017. usvojio Četvrto mišljenje o Bosni i Hercegovini i dostavio podrobna zapažanja i preporuke sadržane u dijelovima I. i II. Četvrtog mišljenja Savjetodavnog odbora.

8. Pitanja koja žurno treba rješavati:

1. Izmijeniti bez daljnje odgode Ustav i druge mjerodavne zakonske odredbe za suzbijanje isključenja „ostalih”, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina i osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje žive u dijelu zemlje koji ne pripada njihovoj etničkoj skupini, te omogućiti kandidiranje i dobivanje određenih javnih dužnosti; Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 3.3.
2. Nedvojbeno osuditi javne izjave političara i drugih javnih ličnosti koji potiču etničku mržnju ili razdor i poduzeti odlučne mjere za promicanje međukulturnog dijaloga i uzajamnog razumijevanja različitih etničkih i vjerskih zajednica;

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.2.

3. Poduzeti sve nužne korake kako bi suzbili segregaciju u obrazovanju u svim oblicima, osobito ukidanjem svih preostalih slučajeva „dvije škole pod jednim krovom”. Potom, nužno ih je zamijeniti integriranim obrazovanjem na temelju zajedničke jezgre nastavnih planova i programa koja pokriva povijest i zemljopis, a koje bi predavali na inkluzivan i multiperspektivan način;

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.3.

4. Osigurati odgovarajući pristup Roma stanovanju, zapošljavanju, zdravstvenim službama i obrazovanju; povećati napore za rješavanje nedostataka s kojima se suočavaju romska djeca u pristupu obrazovanju.

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 4.4. i 10.2.

9. Daljnje preporuke Savjetodavnog odbora:

1. Objaviti bez daljnje odgode rezultate popisa glede nacionalnog sastava stanovništva u kategoriji „ostalih”; prije sljedećeg popisa, a u izravnim konzultacijama s predstavnicima manjina, razmotriti metodologiju popisa, formulaciju postavljenih pitanja i zaštitna rješenja koja će omogućiti davanje dragovoljnih i na informacijama utemeljenih odgovora; osigurati da građani mogu navesti više od jedne nacionalne pripadnosti.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 3.4.

2. Nastaviti podupirati Instituciju ombudsmana za ljudska prava, osobito glede provedbe preporuka ombudsmana, te razmotriti proširenje ovlasti ombudsmana.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 4.1.

3. Usvojiti akcijski plan za razdoblje 2017. – 2020.; redovito ocjenjivati i razmatrati provedbu Strategije za rješavanje pitanja Roma u Bosni i Hercegovini i pratećih akcijskih planova za uključenje Roma; osigurati posebna proračunska sredstva koja će omogućiti provedbu mjera za uključenje Roma.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 4.4.

4. Pružiti strukturiranu, značajnu, proaktivnu i redovitu potporu kulturnim projektima nacionalnih manjina; osigurati da javne televizijske i radiopostaje ispune svoje obveze glede emitiranja programa namijenjenih pripadnicima nacionalnih manjina u svojim programskim shemama; poduzeti odlučne mjere kako bi se potaknulo emitiranje i tiskanje na manjinskim jezicima.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 7.1.

5. Spriječiti, identificirati, istražiti, procesuirati i djelotvorno sankcionirati sva rasno ili etnički motivirana djela; uzeti u obzir lokalne osjetljivosti pri određivanju imena ulicama, školama i drugih toponima.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.2.

6. Poduzeti konkretnije mjere kako bi osigurali da se odredbe o topografskim oznakama i uporabi jezika manjina u dodiru s administrativnim tijelima djelotvorno primjenjuju u općinama – tradicionalno ili u znatnoj mjeri naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina.

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 8.1 i 9.1.

7. Sveobuhvatno riješiti pitanje stalno prisutnih zapreka jednakom pristupu obrazovanju s kojima se susreću romska djeca, uključujući i zapošljavanje na odgovarajući način obučanih

pomagača u školama, kao i osiguranje pristupa predškolskim ustanovama svoj romskoj djeci u isto vrijeme, jamčeći da nastavni plan i program u takvim vrtićima odgovara različitim potrebama i višejezičnom sastavu takvih skupina.
Odgovarajući podaci pruženi su u poglavlju 10.2.

8. Zauzeti konkretniji pristup organizaciji nastave manjinskih jezika i na manjinskim jezicima u područjima u kojima pripadnici nacionalnih manjina žive tradicionalno ili u znatnom broju; osigurati veću i aktivniju potporu objavi udžbenika i drugih materijala koji su posebno namijenjeni nastavi manjinskih jezika.

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 10.1 i 11.1.

9. Izmijeniti odredbe kojima se uređuje članstvo u državnom Vijeću nacionalnih manjina i drugim sličnim vijećima, kako bi se osiguralo da manjine same postavljaju svoje predstavnike; razmotriti proširenje mandata vijeća, kako bi im se omogućilo da utječu na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina.

Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 12.2.

3. II. DIO – Članak 3. Konvencije

3.1 Područje primjene

Stavak 1. Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo slobodno birati da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i ne smije doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredjeljenja ili vršenja prava glede tog opredjeljenja.

Stavak 2. Pripadnici nacionalnih manjina mogu vršiti ona prava i uživati slobode koje proizlaze iz načela sadržanih u ovoj okvirnoj konvenciji, pojedinačno ili u zajednici s drugima.

10. Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj – pored triju konstitutivnih naroda: Bošnjaka, Hrvata i Srba – žive i pripadnici brojnih nacionalnih manjina i „ostalih”. Njihov status, status pripadnika nacionalnih manjina određen je, priznat i afirmiran Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina iz 2003. godine („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03).

Zajednička značajka svih manjinskih skupina jeste nastavak oformljenja odgovarajuće asocijacije svojih pripadnika (udruga građana, klubova, kulturnih društava ili nekih drugih oblika okupljanja) prema postojećim zakonskim propisima koji reguliraju rad nevladine organizacije. Njihov broj godinama raste.

11. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – U skladu s člankom 3. stavkom (1) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08): „Nacionalna manjina, u skladu s ovim zakonom, dio je stanovništva – državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od triju konstitutivnih naroda, a čine je ljudi istog ili sličnog etničkog podrijetla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja.”

U skladu s člankom 22. stavkom (1) istog zakona: „Vijeće nacionalnih manjina BiH davat će mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarnoj skupštini BiH o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u BiH.”

Iz navedenih odredaba proizlazi kako Vijeće nacionalnih manjina BiH nema mandat glede statusa osoba kojima nije potvrđeno državljanstvo BiH. Isto tako, Vijeće nacionalnih manjina BiH ne raspolaže službenim informacijama o tome što je urađeno kako bi osobe koje su raseljene zbog

sukoba iz devedesetih godina prošlog stoljeća, čije državljanstvo nije potvrđeno, a priori bile uključene u zaštitu koju pruža Okvirna konvencija.

Vijeće nacionalnih manjina BiH svakako podupire uključivanje što većeg broja interno i eksterno raseljenih osoba, neovisno o statusu državljanstva, u zaštitu koju pruža Okvirna konvencija.

Vijeće nacionalnih manjina BiH, kao savjetodavno tijelo, ima ograničen mandat glede opsega primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima pripadnika nacionalnih manjina koji nisu navedeni u Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08). Nadalje, Vijeće ne raspolaže službenim informacijama glede opsega primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima pripadnika nacionalnih manjina koji nisu navedeni u spomenutom zakonu.

Svakako, Vijeće nacionalnih manjina BiH podupire inkluzivan pristup glede primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima koja pruža Okvirna konvencija pripadnicima onih nacionalnih manjina koji nisu izričito navedeni u članku 3. stavku (2) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08). Glede toga, vrijedi naglasiti da je predstavnik austrijske nacionalne manjine član Vijeća nacionalnih manjina BiH u aktualnom mandatnom razdoblju.

3.2. Osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje predstavljaju manjinu

12. Ustav BiH, kao ni ustavi entiteta i drugih županija ne poznaju kategoriju konstitutivnog naroda koji predstavlja nacionalnu manjinu ili uopće manjinu – prepoznati su samo konstitutivni narodi i ostali.

13. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Prema informacijama službeno dostupnim Vijeću nacionalnih manjina BiH, malo je urađeno glede ostvarivanja šire primjene Okvirne konvencije na pripadnike konstitutivnih naroda koji predstavljaju manjinu u sredinama u kojima žive.

Uslijed nedostatka političke volje nije došlo do provedbe, odnosno provedbe presude Europskog suda za ljudska prava od 17. 5. 2016. godine, u slučaju Ilijas Pilav protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjev br. 41939/07), koj je podnesen zbog zakonske nemogućnosti apelanta da se kao Bošnjak iz Republike Srpske kandidira na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, te da glasuje za pripadnika svoje zajednice za tu dužnost; kao i u slučaju Svetozar Pudarić protiv Bosne i Hercegovine (br. 55799/18), koji je podnesen zbog nemogućnosti apelanta da se kao Srbin s mjestom boravka u Federaciji BiH kandidira na izborima za Predsjedništvo BiH.

Vijeće nacionalnih manjina BiH također naglašava da, shodno odredbama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08), status pripadnika konstitutivnih naroda koji predstavljaju manjinu u sredinama u kojima žive, odnosno ustavno-pravni okvir kojim je regulirano ovo područje nije u nadležnosti Vijeća.

3.3. Nacionalne manjine u državnim i entitetskim ustavima

14. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Načelo ravnopravnosti i zabrane diskriminacije sadržano je u svim međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima. Primjerice, Povelja Ujedinjenih naroda obvezuje sve članice na “poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve, bez razlikovanja rase, spola, jezika ili vjere”. Također, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima jamči svim ljudima slobodu i jednakost u dostojanstvu i pravima, bez obzira na „bilo kakvu razliku kao što je rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili neko drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovno stanje, rođenje ili neki drugi status”.

Ustav Bosne i Hercegovine (BiH), Ustav Republike Srpske (RS), Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BDBiH) sadrže odredbe o

zabrani diskriminacije. Također, Ustavom je zajamčena izravna primjena Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava u BiH. Slijedeći međunarodne standarde, BiH je u svoj pravni sustav ugradila načelo jednakog postupanja, i usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije prepoznala diskriminaciju kao društveni problem. BiH je 2003. godine usvojila i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koji predstavlja pravni temelj za preveniranje i procesuiranje svih oblika diskriminacije utemeljenih na spolu i spolnoj orijentaciji. Na ovaj način su stvorene pravne pretpostavke za učinkovito preveniranje i zaštitu od diskriminacije.

15. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Uslijed odsustva volje i nedostatka angažmana vodećih političkih dužnosnika u Bosni i Hercegovini nije došlo do uvođenja odgovarajućih izmjena Ustava Bosne i Hercegovine u cilju jamčenja ravnopravnosti svih građana i izričite zabrane diskriminacije na nacionalnoj osnovi.

Unatoč insistiranju i čestim pritiscima međunarodnih dužnosnika nije došlo do provedbe presude Europskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić–Finci protiv Bosne i Hercegovina od 22. 12. 2009. godine, kojom je utvrđeno da postoji ustavno utemeljena nemogućnost podnositelja zahtjeva da se kandidiraju na izborima za Dom naroda BiH, odnosno nemogućnost podnositelja zahtjeva da se kandidiraju na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

Također, nije došlo do izmjene entitetskih ustava u cilju jamčenja ravnopravnosti svih građana, odnosno izričite zabrane diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Skupština Sarajevske županije izmijenila je i dopunila temeljni pravni akt Županije, odnosno, dana 31. 1. 2013. godine usvojila je amandmane XLIII. – XLIX. na Ustav Sarajevske županije („Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 06/13) kojima se, između ostalog, pripadnicima nacionalnih manjina jamči jedno zastupničko mjesto u Skupštini Sarajevske županije.

16. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – Akti koji su povezani s preporukom „izvršiti izmjene i dopune ustava i druge mjerodavne zakonske odredbe kako bi se suzbilo isključivanje „ostalih”, uključujući osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama”, koja je sadržana u Rezoluciji CM/Rec CMN(2015)5 o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (*usvojio Odbor ministara 12. ožujka 2015. godine na 1227. sjednici zamjenika ministara*), mogli bi se smatrati sljedeći akti:

- **Inicijativa Amila Buljubašića, bivšeg zastupnika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije, za promjene Ustava Zeničko-dobojske županije**, podnesena na 22. sjednici 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije, održanoj 28. 12. 2015. godine, u Skupštini ZDŽ nije još realizirana;
- **Inicijativa skupine zastupnika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije za promjene Ustava Zeničko-dobojske županije**, podnesena 9. 5. 2016. godine, u Skupštini ZDŽ nije još realizirana.

17. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjske županije Goražde – Kada su u pitanju zakonodavne aktivnosti, naglašavamo da je Skupština Bosansko-podrinjske županije Goražde, dana 21. 5. 2012. godine, donijela Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosansko-podrinjskoj županiji Goražde, koji je objavljen u „Službenim novinama BPK Goražde”, broj 8/12. Ovim zakonom su bliže uređeni način, dinamika i institucije za ostvarivanje prava i obveza pripadnika nacionalnih manjina u Bosansko-podrinjskoj županiji Goražde, te obveze tijela vlasti Županije da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezični i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u Županiji, koji je državljanin Bosne i Hercegovine i stanovnik Županije.

Člankom 3. spomenutog zakona propisano je: „(1) Nacionalna manjina, u skladu s ovim zakonom, dio je stanovništva – državljana Bosne i Hercegovine koji se ne očituju kao pripadnici ni jednog od triju konstitutivnih naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog podrijetla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih

obilježja. (2) Županija štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina, koji ispunjavaju uvjete iz stavka (1) ovog članka”.

Ovim zakonom također je u članku 23. propisano da: „Skupština Županije osniva Vijeće nacionalnih manjina Bosansko-podrinjske županije Goražde, kao posebno savjetodavno tijelo Skupštine Županije, koje sačinjavaju predstavnici pripadnika nacionalnih manjina iz članka 3. ovog zakona, ispunjavanjem uvjeta predviđenih odredbama ovog zakona”.

Člankom 24. stavkom 1. propisano je da: „Vijeće čine po jedan predstavnik–izaslanik svake nacionalne manjine iz članka 3. ovog zakona”, stavkom 2. „Izaslanika u Vijeće predlaže udruga pojedine nacionalne manjine koja ima registrirano sjedište na teritoriju Županije, a bira ga na način koji odredi udruga, te stavkom 3. da „Vijeće minimalno čine po jedan predstavnik–izaslanik iz najmanje triju udruga različitih nacionalnih manjina iz stavka 2. ovog članka”.

Člankom 26. stavkom 2. Zakona o udrugama i zakladama („Službene novine FBiH”, broj 45/02) propisano je da: „Registar udruga vodi federalno ministarstvo ako se statutom udruge predvidi da će udruga djelovati na području dviju ili više županija, a ako se statutom predvidi da će udruga djelovati na području jedne županije, registar udruga će voditi županijsko tijelo”. Također, člankom 2. Pravilnika o načinu vođenja registra udruga i zaklada i stranih i međunarodnih nevladinih organizacija („Službene novine FBiH”, br. 61/02) propisano je da upis u registar udruga vodi županijsko tijelo nadležano za poslove uprave. Zaključno s današnjim danom, u Registru koji vodi Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjske županije Goražde nema registriranih udruga pripadnika nacionalnih manjina.

3.4. Popis stanovništva

18. Agencija za statistiku BiH – Podaci o etničkoj pripadnosti, podrobna klasifikacija, objavljeni su još 2016. godine uz potrebne mjere zaštite podataka. Mogućnost višestrukog očitovanja u smislu etničke pripadnosti postojala je i u popisu iz 2013. godine, tj. građani su mogli dati odgovor kakav žele, a dužnost popisivača bila je upisati takav odgovor. Pripreme za idući popis nisu još u toj fazi da bi se obavljale konzultacije, ali po svemu sudeći ovakva praksa bit će i na idućem popisu stanovništva. Velika količina podataka je objavljena i javno dostupna, a prema potrebi i zahtjevu dodatni podaci dostavljaju se institucijama, organizacijama i pojedincima. Pitanja o etničkoj pripadnosti kontinuirano se postavljaju u popisima stanovništva, te se ukrštanjem s ostalim popisnim pitanjima dobivaju različite značajke za cijelu populaciju, pa tako i za nacionalne manjine.

19. Republički zavod za statistiku – Podaci o broju i teritorijalnom rasporedu stanovništva prema etničkoj/nacionalnoj pripadnosti prikazani su za 20 etničkih/nacionalnih pripadnosti na prostoru Republike Srpske. Osim za modalitete navedene u popisnim obrascima, podaci su prikazani za nacionalne manjine definirane člankom 2. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 2/05).

Pripreme za idući popis još uvijek nisu u fazi kada bi se obavljale konzultacije s predstavnicima nacionalnih manjina. Priprema popisnih obrazaca vršit će se u skladu s preporukama Konferencije europskih statističara za popis stanovništva i stanova 2020. godine.

Rezultati Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2013. godine objavljeni su na internetskoj stranici Republičkog zavoda za statistiku i kao takvi su dostupni korisnicima. Podaci koji nisu objavljeni na internetskoj stranici Republičkog zavoda za statistiku dostavljaju se na zahtjev korisnika uz poštovanje zaštitnih mjera.

Popis stanovništva je statistička aktivnost koja se provodi svakih 10 godina, te u okviru te aktivnosti ostavlja se mogućnost državama koje provode popis da glede preporuka – koje propisuju koja obilježja se prikupljaju (temeljna i dopunska) – prikupljaju i podatke o dopunskim obilježjima. Dopunska obilježja odnose se na podatke iz različitih područja pa, između ostalog, i na podatke o etnokulturalnim značajkama stanovništva: etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijed i jezik. U

ovisnosti o potrebama za određenom vrstom podataka države u kojoj se provodi popis, koncipira se i sadržaj podataka koji će se prikupljati tijekom popisivanja a samim tim i biti dio popisnice.

20. Grad Trebinje – Prema službenim podacima Popisa stanovništva provedenog 2013. godine koje je objavio Republički zavod za statistiku Republike Srpske, na teritoriju grada Trebinja od ukupno 28.239 stanovnika, kao pripadnici nacionalnih manjina očitovale se 398 osoba, dok se 180 osoba nije očitovale o nacionalnoj pripadnosti. Iako je nizak postotak stanovništva koje se očituje kao nacionalna manjina, svaki pripadnik nacionalne manjine ima zajamčeno pravo slobodno birati da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvome i ne smije doći u nepovoljan položaj zbog svoga opredjeljenja.

Kao osobito ranjiva kategorija pripadnika nacionalnih manjina prepoznati su pripadnici romske nacionalne manjine, te im je samim tim i posvećena osobita pozornost.

21. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, znanost, kulturu i sport Bosansko-podrinjske županije Goražde – Rezultati Popisa stanovništva Bosne i Hercegovine iz 2013. godine pokazali su kako je po broju stanovnika Bosansko-podrinjska županija Goražde, glede drugih županija, na posljednjem mjestu u Federaciji Bosne i Hercegovine. Glede toga, u kontekstu objavljenih rezultata i činjeničnog stanja, očito je da na području Bosansko-podrinjske županije Goražde ne živi veliki broj pripadnika nacionalnih manjina. Struktura stanovništva prema spomenutom popisu je sljedeća: Bošnjaci: 22.313, Hrvati: 24, Srbi: 885, Ostali: **512** ili **2,2 %** od ukupnog stanovništva Županije. Kod kategorije „Ostali” nacionalni sastav stanovništva je sljedeći: Makedonci: 2, Slovenci: 3, Crnogorci: 6, Jugoslaveni: 8, Nepoznato: 9, Albanci: 15, **Romi: 30**, Bosanci i Hercegovci: 40 itd.

4. III. DIO – Članak 4. Konvencije

Stavak 1. Vlasti se obvezuju osigurati pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu, zabranjena je bilo kakva diskriminacija na temelju pripadnosti nacionalnoj manjini.

Stavak 2. Vlasti se obvezuju usvojiti, gdje je to potrebno, odgovarajuće mjere za unapređenje, u svim područjima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života, pune i učinkovite ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i onih koji pripadaju većini. Glede toga, vodit će se računa o posebnim uvjetima pripadnika nacionalnih manjina.

Stavak 3. Mjere usvojene shodno stavku 2. ne smatraju se aktom diskriminacije.

4.1. Zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije i postojeća pravna sredstva

22. Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine – Posljednje izmjene Zakona o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine izvršene su 2006. godine. Podsjećamo da članak 8. stavak (7) Zakona o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine glasi:

„(7) Ombudsmani se imenuju iz reda triju konstitutivnih naroda (bošnjačkog, hrvatskog i srpskog), što ne isključuje mogućnost imenovanja i iz reda ostalih.”

Kao što je navedeno, od 2006. godine nije bilo izmjena niti dopuna Zakona o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, pa samim tim niti proširenja ovlasti ombudsmana. Ovlasti ombudsmana glede mogućnosti pokretanja sudbenih postupaka i pružanja pomoći žrtvama pred sudovima sadržane su u odredbama članka 4. Zakona o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, te članka 7. Zakona o zabrani diskriminacije. Prema odredbama trenutno važećeg Pravilnika o unutarnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Institucija ombudsmana ima 90 sistematiziranih radnih mjesta, od kojih su 62 pozicije popunjene na neodređeno, te jedna na

određeno vrijeme. Imajući u vidu navedeno, sve ovlasti i dužnosti koje za Instituciju proizlaze iz Zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o slobodi pristupa informacijama te Zakona o vladinim i ministarskim imenovanjima, jasno je da financijski i ljudski resursi kojima Institucija ombudsmana trenutačno raspolaže nedostatni su kako bi Institucija vršila svoje dužnosti na djelotvoran i učinkovit način.

Sredstva za rad Institucije osiguravaju se u proračunu institucija BiH na čije donošenje ombudsmeni nemaju nikakav utjecaj.

Institucija ombudsmana uradila je Specijalno izvješće o položaju Roma u Bosni i Hercegovini s konkretnim preporukama, te je nakon izvjesnog vremena ponovila izvješće kako bi utvrdila jesu li realizirane navedene preporuke (2014.).

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2013121011144464eng.pdf

Izvješće o provedbi preporuka (2017.):

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2017070515172836eng.pdf

Postupajući po pojedinačnim žalbama i po otvaranju predmeta po službenoj dužnosti, Institucija ombudsmana izdavala je preporuke u povodu govora mržnje protiv romske nacionalne manjine kojima je, između ostalog, zahtijevala dosljedno poštovanje Zakona o zabrani diskriminacije i u medijskom prostoru.

Druge aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti mjerodavnih dužnosnika, osobito Roma, o primjenjivim standardima protiv diskriminacije, prema godišnjim izvješćima Institucije ombudsmana su:

- edukacija namijenjena aktivistima i predstavnicima udruga,
- aktivnosti promicanja s ciljem približavanja mandata Institucije ombudsmana ugroženim kategorijama,
- sudjelovanje u emisijama na temu zaštite marginaliziranih skupina,
- posjeti naseljima i obrazovnim ustanovama sa zastupljenom romskom populacijom,
- osposobljavanje posebnog portala (u okviru LYRA) projekta za prijavljivanje predmeta diskriminacije na što jednostavniji način.

Godišnja izvješća Institucije ombudsmana, u kojima je sadržano poglavlje zaštite prava nacionalnih manjina, sačinjavaju se redovito do trećeg mjeseca za prethodnu godinu, ali se odnose isključivo na žalbe upućene Instituciji ombudsmana za ljudska prava. Prema trenutačno raspoloživim informacijama, Bosna i Hercegovina nije usvojila strategiju o ljudskim pravima kao ni program za suzbijanje diskriminacije, što je obveza proizašla iz Izvješća o napretku (EU) iz 2016. godine.

23. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 59/09), putem postupka izmjena i dopuna („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16), u velikoj mjeri je usuglašen s pravnom stečevinom Europske unije i međunarodnim standardima ljudskih prava. Međutim, samo postojanje zakona ne pruža dostatno jamstvo da će zaštita od diskriminacije biti potpuna i učinkovita. Kao optimalna opcija nametnula se potreba za donošenjem posebne javne politike čije težište bi bilo na preveniranju i unapređivanju kapaciteta mehanizama zaštite od diskriminacije. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne Hercegovine je u Program rada Ministarstva za 2016. i 2017. godinu uvrstilo izradbu strategije za borbu protiv diskriminacije u Bosni i Hercegovini i strategije za promicanje i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 115. sjednici, održanoj 21. 9. 2017. godine, primilo je na znanje informaciju Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine o aktivnostima na izradbi strategije za borbu protiv diskriminacije u Bosni i Hercegovini i strategije za promicanje i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Glede toga, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine zaključkom je zadužilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da pripremi srednjoročni program za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvaćati program obuka za promicanje i zaštitu ljudskih prava u BiH za razdoblje 2017. – 2020.

U cilju provedbe navedenog zaključka Vijeća ministara BiH poduzete su sve nužne aktivnosti na izradbi srednjoročnog programa za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvaćati program obuka za promicanje i zaštitu ljudskih prava u BiH za razdoblje 2017. – 2020. godine, te je u suradnji s Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini sačinjen Operativni plan antidiskriminacijskog programa u Bosni i Hercegovini.

Srednjoročni program za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvaćati program obuka za promicanje i zaštitu ljudskih prava u BiH za razdoblje 2017. – 2020. godine, još uvijek je u fazi postizanja suglasnosti glede njegova usvajanja na sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

Pod pokroviteljstvom Vijeća Europe u Bosni i Hercegovini, urađen je Priručnik za državne službenike, civilno društvo i medije za prepoznavanje i postupanje u slučajevima diskriminacije.

Radnu skupinu za izradbu Priručnika za državne službenike za sprečavanje i postupanje u slučaju potencijalne diskriminacije činili su predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencije za ravnopravnost spolova u BiH, Institucije za ljudska prava BiH i nevladinog sektora.

Cilj izradbe ovog priručnika je da se na razumljiv način državnim službenicima, civilnom društvu i medijima približe odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i olakša njegova primjena u praksi.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine poduzima i druge aktivnosti u skladu s nadležnostima propisanim člankom 8. Zakona o zabrani diskriminacije. Pripremljeno je novo izvješće o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Poduzete su aktivnosti na uspostavi Središnje baze podataka za počinjena djela diskriminacije u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. Kreirana su softverska rješenja u cilju osiguranja lakšeg prikupljanja, obrade i razmjene podataka čime su znatno ojačani tehnički i institucionalni kapaciteti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

4.2. Diskriminacija u pristupu političkim dužnostima

24. Ministarstvo pravde u Bosni i Hercegovini – Aktivnosti glede uklanjanja diskriminacijskih odredaba iz Ustava Bosne i Hercegovine kojima bi se „ostalim” osobama koje nisu pripadnici konstitutivnih naroda, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina, omogućilo kandidiranje za političke dužnosti, još uvijek nisu realizirane, a provest će se u skladu s Akcijskim planom za provedbu 14 prioriteta iz Mišljenja Europskog povjerenstva o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji.

Na preporuku o potrebi sprečavanja, identificiranja, istraživanja, procesuiranja i djelotvornog sankcioniranja svih rasno ili etnički motiviranih kaznenih djela, naglašavamo preventivnu ulogu kaznenog zakonodavstva u smislu sprečavanja vršenja društveno neprihvatljivih ponašanja, što se čini inkriminacijom takvih ponašanja u kaznenim zakonima, a što uključuje i rasno ili etnički motivirana djela. U tom smislu, Kazneni zakon Bosne i Hercegovine propisao je kazneno djelo povrede ravnopravnosti čovjeka i građanina (čl. 145) i kazneno djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti (čl. 145a).¹

---

¹ Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina

Članak 145.

(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja na temelju razlike u rasi, boji kože, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeroispovijedi, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, seksualnom opredjeljenju, jeziku, naobrazbi, društvenom položaju ili socijalnom podrijetlu, uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena Ustavom Bosne i Hercegovine, potvrđenim međunarodnim ugovorom, zakonom Bosne i Hercegovine, drugim propisom Bosne i Hercegovine ili općim aktom Bosne i Hercegovine, ili koja na temelju takve razlike ili pripadnosti daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja suprotno propisima Bosne i Hercegovine o ravnopravnoj uporabi jezika i pisama konstitutivnih naroda i ostalih koji žive na teritoriju Bosne i Hercegovine, uskrati ili ograniči građaninu da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćanju tijelima vlasti i institucijama Bosne i Hercegovine, gospodarskim društvima i drugim pravnim osobama uporabi svoj jezik ili pismo, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

25. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – Jedini akti koji su u vezi s preporukom „izvršiti izmjene i dopune ustava i druge mjerodavne zakonske odredbe kako bi se suzbilo isključivanje „ostalih”, uključujući osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama”, koja je sadržana u Rezoluciji CM/Rec CMN(2015)5 o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (usvojio je Odbor ministara 12. ožujka 2015. godine na 1227. sjednici zamjenika ministara), mogli bi se smatrati sljedeći akti:

- **Inicijativa Amila Buljubašića, bivšeg zastupnika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije, za promjene Ustava Zeničko-dobojske županije**, podnesena na 22. sjednici 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije, održanoj 28. 12. 2015. godine,
- **Inicijativa skupine zastupnika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojske županije za promjene Ustava Zeničko-dobojske županije**, podnesena 9. 5. 2016. godine.

Navedenim inicijativama predlažu se promjene Ustava Zeničko-dobojske županije u smislu da se u Ustavu predvidi oformljenje kluba ostalih u Skupštini Županije, a ne samo konstitutivnih naroda. Također, predvidjelo bi se utvrđenje prava kluba ostalih da predlaže jednog kandidata iz reda svojih članova za izbor na mjesto predsjedavajućeg ili zamjenika predsjedavajućeg koji potvrđuje Skupština Županije, kao i utvrđenje prava kluba ostalih da pokreće pitanje vitalnog nacionalnog interesa, jer konstitutivni narodi imaju prava na vitalni interes, dok to nije predviđeno za ostale narode.

4.3. Upis u matične knjige i pristup osobnim ispravama, osobito za Rome

26. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Kada je u pitanju odsustvo osobnih isprava za pripadnike romske nacionalnosti, Ustavom Bosne i Hercegovine utvrđeno je da Bosna i Hercegovina i oba njezina entiteta osiguravaju izravnom primjenom međunarodnih standarda i njezinim usklađenostima s domaćim zakonodavstvom, pri tome dajući prednost svim međunarodnim konvencijama i njihovim protokolima².

Nakon usvajanja Zagrebačke deklaracije o pristupu osobnim ispravama i registraciji iz 2011. godine ostvaren je veliki napredak. Naime, pored već usvojenog Zakona o matičnim knjigama Brčko distrikta BiH i Zakona o matičnim knjigama Republike Srpske i pratećih podzakonskih akata, usvojen je i novi Zakon o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine, te podzakonski akti za njegovu primjenu. Novim zakonima ostvarena je sigurnost javnih isprava, osiguran je neograničen rok trajanja dokumenata (izvadak iz matične knjige rođenih), uspostavljeni su entitetski elektronički matični registri građana, čime je zakonska regulativa Bosne i Hercegovine (Federacija

---

(3) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja uskrati ili ograniči pravo građaninu na slobodno zapošljavanje na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine i pod jednakim propisanim uvjetima, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti
Članak 145a.

(1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko kazneno djelo iz stavka (1) ovog članka učini zlouporabom svog položaja ili ovlasti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

² (Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. godine, Konvencijom o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine, Konvencijom o smanjenju broja osoba bez državljanstva iz 1961. godine, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. godine, Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine, Konvencijom o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine, Međunarodnom konvencijom o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih obitelji iz 1990. godine, Europskom konvencijom o državljanstvu iz 1997. godine kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom iz 2006. godine).

BiH, Republika Srpska i Brčko distrikt BiH) u području registracije upotpunjena, ali nije u cijelosti usklađena s međunarodnim standardima.

Kada su u pitanju pripadnici romske nacionalne manjine, prema dosadašnjoj evidenciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine postoji 50 osoba za koje je potrebno voditi postupak upisa u matične knjige. Uglavnom se radi o osobama koje su u Bosnu i Hercegovinu vraćene po readmisiji, a čija su djeca rođena u inozemstvu i nemaju izvatke iz matične knjige na međunarodnom obrascu ili apostile. Kada su u pitanju odrasle osobe, problem je vidljiv kod osoba koje imaju državljanstvo od nekih susjednih država za koje je potrebno voditi postupak upisa u matične knjige u tim državama, ili osoba koje ne mogu pribaviti identifikacijske isprave zemalja čiji su državljani.

Kada se radi o slučajevima romske nacionalne manjine koji su u riziku od apatridije, Bosna i Hercegovina je u sklopu izradbe novog Akcijskog plana za inkluziju/uključenje Roma u BiH za razdoblje 2021. – 2025., kao i u Operativnim zaključcima sa seminara o uključenju Roma Europskog povjerenstva, donijela set mjera za olakšan pristup osobnim ispravama, te je donijela mjere za harmonizaciju i/ili izmjenu zakonske regulative u Federaciji Bosne i Hercegovine. Udruga „Vaša prava BiH” uputila je inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o matičnim knjigama FBiH Zastupničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, i to u dijelu koji se odnosi na članak 13., a tiče se upisa djece izvan zdravstvene institucije i djece i/ili roditelja rođenih u inozemstvu, te članka 47. koji se odnosi na ispravak podataka nakon zaključivanja temeljnog ugovora.

27. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS - Upisi u matične knjige u Republici Srpskoj provode se u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 111/09, 43/13 i 66/18). U skladu s odredbama navedenog zakona sve osobe bez obzira pripadaju li konstitutivnim narodima ili manjinskim skupinama, pod istim uvjetima, mogu se upisati u matične knjige rođenih u Republici Srpskoj, što podrazumijeva da i djeca Roma ili migranata, kao i ostali građani, uživaju ista prava po pitanju upisa u matične knjige i izdavanja uvjerenja iz matičnih knjiga. Zakonom o matičnim knjigama zaokružen je postupak upisa u matične knjige i način utvrđenja identiteta novorođenog djeteta, na način da je propisano ko ima obvezu prijaviti i odrediti ime novorođenom djetetu. Ako osobe koje su ovlaštene odrediti osobno ime djeteta to ne učine, ime djetetu određuje nadležno tijelo za skrbništvo. Time je omogućen upis djece u matične knjige, a samim tim i dobivanje izvatka iz matičnih knjiga kao pretpostavke za ostvarivanje drugih prava, kao što je dobivanje osobnih isprava i slično. Glede toga, značajan iskorak za upis djece u matične knjige učinjen je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvanparničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 91/16), kojim je omogućeno da se u sudbenom postupku utvrđuje vrijeme i mjesto činjenice rođenja.

28. Grad Trebinje – Upis u matične knjige i pristup osobnim ispravama ne postoji posebno za Rome, te se odvija jednako za sve građane, bez razlike glede romske i neromske populacije. Djeca pripadnici romske populacije koja su rođena u bolničkoj ustanovi upisuju se u matičnu knjigu po službenoj dužnosti.

4.4. Primjena načela jednakosti i zabrane diskriminacije

29. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 19. 7. 2017. godine usvojilo Akcijski plan Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma u područjima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite za razdoblje 2017. – 2020., koji je u skladu s EU Strategijom uključivanja Roma 2020. Kada je u pitanju praćenje provedbe Akcijskog plana, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH podnosilo je jednom godišnje Vijeću ministara BiH izvješće o provedbi mjera Akcijskog plana i utroška grant sredstava. U tijeku 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pokrenulo je

aktivnosti (sastanke, konzultacije) na izradbi Akcijskog plana za inkluziju/uključenje Roma u BiH za razdoblje 2021. – 2025. godine.

U izradbi ovog akcijskog plana sudjelovali su predstavnici nadležnih institucija i romskog nevladinog sektora, koji su bili zastupljeni u radu jedne međuresorne i pet stručno-tematskih radnih skupina. Sadržaj ovog akcijskog plana izravno se naslanja na ciljeve sadržane u Strateškom okviru EU za ravnopravnost, inkluziju i uključivanje Roma, te Deklaraciji o integraciji Roma koju su potpisali lideri zemalja Zapadnog Balkana 5. jula 2019. u Poljskoj. Deklaracijom se predviđa čitav niz mjera kojim bi trebalo popraviti status Roma u ovim državama u područjima zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, zdravstva, civilne registracije i nediskriminacije. Ovaj akcijski plan ima 5 strateških ciljeva, i to:

Cilj 1: Jačanje sustava potpore, koordinacije i nadzora APBiH 21/25, smanjenje diskriminacije Roma i Romkinja i suzbijanje „antidžipsizma”

Cilj 2: Unapređenje zapošljivosti i zapošljavanja Roma i Romkinja

Cilj 3: Poboljšanje uvjeta stanovanja romske populacije u BiH

Cilj 4: Unapređenje, dostupnost i kvaliteta zdravstvene zaštite pripadnika romske populacije

Cilj 5: Poboljšanje obuhvata obrazovanja Roma i Romkinja u BiH djelotvornijom provedbom Okvirnog plana o obrazovnim potrebama

Kada je u pitanju napredak u procesu izradbe i donošenja lokalnih akcijskih planova za Rome (u daljnjem tekstu: LAP), od ukupno planiranih deset za 2018. godinu, uz pomoć međunarodnih, domaćih i romskih nevladinih organizacija, devet lokalnih zajednica usvojilo je LAP-ove za Rome u sljedećim lokalnim zajednicama: Tuzla, Visoko, Prnjavor, Centar – Sarajevo, Donji Vakuf, Travnik, Bijeljina, Kakanj, Brčko distrikt BiH. U procesu izradbe trenutačno je sedam, jedan županijski i dva lokalna akcijska plana o obrazovnim potrebama Roma u Zeničko-dobojskoj i Sarajevskoj županiji. U lobiranju i izradbi lokalnih akcijskih planova sudjelovali su: Vijeće Europe, Caritas Švicarske, World Vision, Care International, OSCE, FoD, UG „Budi mi prijatelj” iz Visokog, Kali Sara – RIC Sarajevo i Centar za potporu Roma „Romalen” iz Kakanja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH od 2020. godine u svojem proračunu izdvaja sredstva za obrazovanje Roma. U tijeku mjeseca studenoga 2020. godine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine raspisalo je Javni poziv za dodjelu grant sredstava za obrazovanje Roma za 2020. godinu u iznosu od 48.000,00 KM. Namjena grant sredstava je potpora pedagoškim zavodima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i nevladinim organizacijama u svrhu provedbe ciljeva iz Okvirnog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018. – 2022.

Kriterije javnog poziva zadovoljilo je osam NVO-a, odnosno osam projekata. Njihova provedba se očekuje tijekom 2021. godine.

Odabrani projekti, između ostalog, usmjereni su na smanjenje predrasuda, stereotipa i diskriminacije prema Romima, i to putem: uvođenja najmanje 20 romske djece u osnovno obrazovanje i smanjenja stope odustajanja i napuštanja djece koja su već u sustavu obrazovanja za najmanje 30 %; vraćanja djece u redoviti sustav koja su prerasla redoviti upis; prepoznavanja problema o neodgovarajućem obrazovanju Roma i intenzivnog rada na rješavanju tog problema; podizanja razine svijesti o značaju borbe protiv diskriminacije prema romskoj djeci u procesu obrazovanja; povećanja stope upisa, stope pohađanja nastave, stope zadržavanja te akademskog uspjeha romskih učenika u osnovnoj školi putem poboljšanja njihova školskog uspjeha i uključivanja njihovih roditelja u obrazovni proces; izradbe platforme za pomoć; ublažavanja diskriminacije Roma i poticanja njihova obrazovanja i komunikacije na teritoriju BiH, smanjenja stupnja diskriminacije, stereotipa i predrasuda s kojima se suočavaju djeca romske nacionalnosti u osnovnoj školi.

30. Grad Prijedor – Akcijski plan za rješavanje problema Roma u područjima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja, obrazovanja i kulture, socijalne i zdravstvene zaštite na području grada Prijedora za razdoblje 2019. – 2023. godine, koji je usvojen u listopadu 2019. godine, osigurava bolje uvjete u:

- zapošljavanju

Od ukupnog broja zaposlenih u 2020. godini po programu „Potpora zapošljavanju Roma u RS”, koji raspisuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u suradnji sa Zavodom za zapošljavanje RS, Podružnica Prijedor – Biro Prijedor, zaposlena su dva pripadnika romske nacionalne manjine. U 2021. godini podnesen je jedan zahtjev za jednu osobu romske populacije (programi u tijeku).

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS, Podružnica Prijedor – Biro Prijedor, trenutno se nalazi 17 pripadnika romske nacionalne manjine. Od toga je devet osoba bez kvalifikacije, sedam s kvalifikacijama i jedna s VSS-om.

- zdravstvenoj zaštiti

Pozitivnom zakonskom regulativom u BiH ovoj populaciji omogućeno je pravo na zdravstvenu zaštitu, jer je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti svakom građaninu omogućeno pravo na zdravstvenu zaštitu, a Zakonom o zdravstvenom osiguranju pravo na obvezno zdravstveno osiguranje po nekoj osnovi.

Udruga Roma iz Prijedora utvrdila je uvjete u kojima žive Romi putem svojih članova koji su u dodiru s romskom populacijom na području grada Prijedora. Ti uvjeti su vrlo teški i daleko su ispod prosjeka sredine, te se odražavaju na zdravstveno-socijalni status ove populacije, kako onih najmlađih tako i onih u zreloj dobi.

Svim građanima grada Prijedora pod istim uvjetima osigurana je dostupnost zdravstvenih usluga primarne i sekundarne zdravstvene zaštite u javnim zdravstvenim ustanovama JZU „Dom zdravlja”, Prijedor i JZU Bolnica „Dr. Mladen Stojanović”, Prijedor.

Zdravstvene usluge pružaju se na nediskriminacijski način te, zbog navedenog, službene evidencije u institucijama zdravstvene zaštite ne prepoznaju korisnike prema nacionalnoj pripadnosti.

- stambenom zbrinjavanju

Grad Prijedor je godinama uspješno provodio projekte „Stambeno zbrinjavanje Roma” putem kojih su stambeno zbrinute mnoge romske obitelji. U tijeku 2000. godine izgrađena je zgrada s devet stanova (Udruga Roma iz Prijedora, Rudnička bb). U razdoblju od 2008. do 2016. godine stambeno je zbrinuto 40 obitelji koje su imale zemljište, putem više projekata, gdje je Grad Prijedor konkurirao na javne pozive. Nakon odobrenja, grad Prijedor proveo je navedene projekte zajedno s donatorom, te ih je sufinancirao i izdavao potrebne dozvole, suglasnosti i izvršio priključke na infrastrukturu. U proračunu Grada postoji stavka za stambeno zbrinjavanje Roma na području grada Prijedora. Izgrađeno je 18 novih stambenih jedinica, a rekonstruirane su 22 stambene jedinice. Bitno je naglasiti da su osim izgradnje kuća, kod pet obitelji iskopani i zdenci za opskrbu pitkom vodom.

U gradu Prijedoru živi 11 romskih obitelji s Kosova koje nemaju imovinu niti osobne isprave. Zakonom o osobnim ispravama RS iz 2015. godine omogućeno je izdavanje osobnih isprava. Trenutačno se u Gradu Prijedoru rješava izdavanje osobnih isprava za navedene obitelji putem Ureda „Vaša prava u BiH”.

- socijalnoj skrbi

Zakonom o socijalnoj skrbi Republike Srpske uređen je sustav socijalne skrbi, nositelji, korisnici i prava korisnika socijalne skrbi u Gradu. Ovim je zakonom socijalna skrb definirana kao djelatnost od općeg interesa za Republiku Srpsku kojom se pruža pomoć osobama kada se nađu u stanju socijalne potrebe i poduzimaju potrebne mjere radi sprečavanja nastajanja i otklanjanja posljedica takvog stanja. Stanje socijalne potrebe je stanje u kojem je osobi nužna pomoć radi svladavanja socijalnih i drugih poteškoća i stvaranja uvjeta za zadovoljavanje temeljnih životnih potreba – ako se te potrebe ne mogu zadovoljiti u drugim ustavima socijalne sigurnosti.

Romi, kao i svi drugi građani, neometano i u cijelosti ostvaruju svoja prava iz područja socijalne skrbi putem nadležnosti centra za socijalnu skrb, koji provodi mjere i koordinira aktivnosti socijalne skrbi na području lokalne zajednice. Pored centra za socijalnu skrb, socijalnom skrbi se bave i drugi subjekti, kao što su humanitarne organizacije, korisničke udruge i privatne ustanove. Iako ima dosta ustanova koje se bave socijalnom skrbi, nijedna od njih nema konkretne programe i razrađene mjere koje se odnose samo za socijalno zbrinjavanje romske populacije.

- obrazovanju i kulturi

Akcijski plan u djelokrugu obrazovanja Roma treba obuhvatiti veći broj romske djece za najmanje 20 % u odnosu na 2018. godinu. Grad u suradnji s Udrugom Roma iz Prijedora iz proračuna godišnje izdvaja sredstva za kupnju udžbenika učenicima osnovnih i srednjih škola i školskog pribora za učenike romske nacionalne manjine. Rome s dobrim uspjehom u školi, kao i njihove roditelje, treba stimulirati da nastave školovanje osiguravanjem stipendija i nastavnih sredstava. Prilikom upisa na više škole ili fakultete potrebno je primijeniti afirmativni pristup u kojem se daje prednost Romima, pod uvjetom da ispunjavaju iste uvjete kao i drugi kandidati.

Putem Javnog natječaja za stipendiranje studenata i učenika srednjih škola, Grad Prijedor stipendira studente i učenike romske nacionalne manjine. Također, dodjeljuje jednokratne materijalne pomoći studentima i učenicima Romima.

Kultura ima ključnu ulogu u afirmaciji pojedinca i države, naglašava vrijednost identiteta i različitosti, osobnosti i tradicije. Kultura, koja je poseban vid izražavanja ljudske kreativnosti, vještina i talenata, postaje alat kreativne industrije.

Stalna pomoć za romsku populaciju:

- Ostvaruju pravo na dječji dodatak,
- Pravo na zdravstveno osiguranje (zaštićena su kategorija),
- Imaju pravo na materijalni dodatak (od 1 do 4 djeteta),
- Evidentirani su kod Zavoda za zapošljavanje,
- Bez naknade ustupaju se prostori gradskih javnih ustanova iz područja kulture,
- Sudjelovanje na gradskim, kulturnim i turističkim manifestacijama,
- Dodjela sredstava za tradicionalnu manifestaciju „Večer nacionalnih manjina”,
- Financijsko podupiranje za projekte i programe putem redovitih natječaja i dodjelom izvanrednih sredstava,
- Grad redovito pomaže svako sudjelovanje slovenskih folklornih skupina u Prijedoru,
- Jednokratna novčana pomoć za socijalno ugrožene obitelji s troje i više djece,
- Jednokratna novčana pomoć za novorođenče,
- Dodjeljivanje stipendija,
- Dodjeljivanje jednokratnih pomoći za studente i učenike,
- Projekt „Ponosne kartice” za obitelji s troje i više djece,
- Korištenje javne kuhinje,
- Besplatni udžbenici, torbe i školski pribor za Rome,
- Novčana pomoć socijalno ugroženim osobama,
- Dodjela prehrambeno-higijenskih paketa na Međunarodni dan Roma.

U Skupštini Grada Prijedora imamo zastupnika koji je predstavnik nacionalnih manjina. Iz proračuna Grada svake godine izdvaja se 22.500,00 KM za sufinanciranje rada udruga nacionalnih manjina.

Udruga Roma iz Prijedora

Udruga djeluje na području grada Prijedora. Utemeljena je 2001. godine. Udruga radi na očuvanju romske tradicije i kulture, unapređenju socijalno-zdravstvenih i ekonomskih uvjeta života građana romske nacionalnosti. Ciljne skupine su obitelji i pojedinci romske nacionalne manjine koji žive na području Prijedora. Okuplja oko 750 članova.

Grad Prijedor i Grad Mostar dobili su povelju za suradnju s romskom nacionalnom manjinom (Bruxelles 2010.).

Grad iz proračuna godinama izdvaja sredstva Udruzi Roma za financiranje programa rada i planiranih aktivnosti putem raspodjele sredstava udrugama nacionalnih manjina. Također, daje potporu putem Javnog natječaja za suradnju s udrugama i zakladama financiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti natječaj.

Na području grada Prijedora živi oko 750 stanovnika romske nacionalne manjine. Pored ostalih vidova pomoći (obrazovanje – nabava knjiga i drugih pomagala), tu je i stalna novčana pomoć, stambeno zbrinjavanje Roma i dr.

Prema postojećim podacima Gradske uprave, 40 obitelji romske nacionalnosti ima vlasništvo nad zemljištem (1/1).

Udruga Slovenaca „Lipa”

Udruga se bavi njegovanjem kulturne tradicije slovenskog naroda na području grada Prijedora. U Udruzi djeluju folklorna, pjevačka, glumačka, recitatorska i druge slične skupine. Postala je most povezivanja grada Prijedora s gradovima u Sloveniji, kako u kulturnom, sportskom tako i gospodarskom i ekonomskom smislu. Članovi Udruge su Slovenci i svi građani Prijedora i broji oko 280 članova. Aktivnosti, odnosno projekti koje Udruga redovito provodi u tijeku godine su: Slovenski kulturni praznik u suradnji s Gradom Prijedorom uz sufinancijsku potporu Ureda za Slovence, sudjelovanje u manifestaciji „Kulturno ljeto”, radioemisija „Slovenija kod nas”, božićna zabava, koncerti i dječje radionice.

Iz proračuna se godinama izdvajaju sredstva Udruzi Slovenaca „LIPA” za financiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udrugama nacionalnih manjina. Također, daje potporu putem Javnog natječaja za suradnju s udrugama i zakladama financiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti natječaj.

Ukrajinska udruga „Kozak” iz Trnopolja

Udruga se bavi njegovanjem kulturne tradicije ukrajinskog naroda na području Prijedora. Utemeljena je 2003. godine. Članovi Udruge su Ukrajinci i građani s područja Trnopolja i Prijedora i broji oko 350 članova.

Grad Prijedor već dulje razdoblje izdvaja sredstva ukrajinskoj udruzi „Kozak“ za financiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udrugama nacionalnih manjina. Također, kao i drugim udrugama nacionalnih manjina, daje potporu putem Javnog natječaja za suradnju s udrugama i zakladama financiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti natječaj.

Udruga Čeha „Češka beseda”

Udruga se bavi njegovanjem kulturne tradicije, jezika i običaja Čeha u gradu Prijedoru. Broji oko 150 članova, od kojih je 70 aktivnih.

Grad Prijedor također izdvaja sredstva i Udruzi Čeha „Češka beseda” za financiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udrugama nacionalnih manjina. Također, daje potporu putem Javnog natječaja za suradnju s udrugama i zakladama financiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti natječaj.

31. Općina Zavidovići – Općinsko vijeće Zavidovići usvojilo je 2019. Akcijski plan Općine Zavidovići za unapređenje položaja Roma u područjima obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i kulture za razdoblje 2019. – 2023. godine.

32. Grad Mostar – Grad svake godine u svojem proračunu predviđa određena sredstva za financiranje određenih romskih udruga, odnosno Udruga Roma „Neretva”.

5. IV. DIO – Članak 5. Konvencije

Stavak 1. Države se obvezuju unapređivati uvjete potrebne za održavanje i razvitak kulture pripadnika nacionalnih manjina i očuvanje nužnih elemenata njihova identiteta: vjere, jezika, tradicije i kulturnog naslijeđa.

Stavak 2. Bez štete po mjere poduzete u okviru svoje opće integracijske politike, država će se suzdržati od politike i prakse asimiliranja pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji i štiteći ih od svake akcije usmjerene k takvom asimiliranju.

5.1. Uvjeti koji omogućuju manjinama da održavaju i razvijaju svoju kulturu

33. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Država Bosna i Hercegovina opredijeljena je da nacionalne manjine koje žive u Bosni i Hercegovini zaista budu ravnopravan dio našeg društva. U skladu s tim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH svake godine izdvaja grant sredstva za udruge nacionalnih manjina u iznosu od 150.000,00 KM, u svrhu unapređenja i poboljšanja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Cilj dodjele grant sredstava je poboljšati integriranost, afirmaciju i vidljivost nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini i spriječiti njihovo asimiliranje putem sljedećih aktivnosti:

- a) organiziranja obuka za stručno usavršavanje pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- b) izradbe brošura, izdavanja časopisa i tiskanih informacija za pripadnike nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini u cilju promicanja jezika, kulture, književnosti i povijesti nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- c) obilježavanja praznika i značajnih datuma pojedinih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- d) organiziranja edukacijskih radionica o borbi protiv asimiliranja i diskriminacije pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- e) organiziranja festivala, sajmova, kulturnih manifestacija, natjecanja i drugih sadržaja koji imaju širi značaj za razinu Bosne i Hercegovine.

34. Vijeće Europe u Bosni i Hercegovini – Zajednički projekti Vijeća Europe i Europske unije – „Unapređenje ljudskih prava i zaštite manjina u jugoistočnoj Europi”, „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” (pet grantova u visini od maksimalno 10.000 EUR) i „Promicanje različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini” (2019. – 2022.) (tri granta od maksimalno 10.000 EUR, planirano još šest za 2021. godinu) – putem malih grantova poduprli su lokalne zajednice i nevladine organizacije u promicanju i zaštiti prava nacionalnih manjina.

Kako bi se potaklo promicanje nacionalnih manjina u BiH, zajednički projekt Vijeća Europe i Europske unije „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” napravio je 2019. godine dokumentarni film o nacionalnim manjinama iz Bosne i Hercegovine pod nazivom „Kad nas je manje”. Ovaj film bio je prikazan i na SFF-u 2019. godine. Također, film je emitiran na najmanje sedam TV postaja u BiH i dobio je odobrenje, te ga je pet županijskih ministarstava obrazovanja odobrilo za prikazivanje u osnovnim i srednjim školama, gdje preko 67.000 djece pohađa školu.

35. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – U Republici Srpskoj je u ožujku 2020. godine usvojena *Strategija za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za razdoblje 2020. – 2024. godine*. Kad je riječ o kulturi, u Strategiji je, pored ostalog, navedeno da „pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati knjižnice, videoteke, kulturna središta, muzeje, pismohrane, kulturna, umjetnička i folklorna društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te brinuti se o održavanju svojih spomenika kulture i kulturnog naslijeđa. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva, u institucijama kulture osigurava se sadržaj na jezicima nacionalnih manjina. Pismohrani, muzeji i ustanove za zaštitu spomenika kulture u Republici Srpskoj dužni su svojim programima i sadržajima osigurati razmjernu zastupljenost svih nacionalnih manjina u Republici Srpskoj, i da štite spomeničko blago i kulturnu baštinu nacionalnih manjina”.

Republika Srpska ima i Strategiju razvoja kulture Republike Srpske za razdoblje 2017. – 2022. Posebna točka je posvećena kulturno-umjetničkom amaterizmu i nacionalnim manjinama. U Republici Srpskoj djeluje veliki broj udruga građana koje se bave kulturno-umjetničkim amaterizmom, od kojih su najbrojnije one udruge koje njeguju folklornu tradiciju. Tu spadaju i udruge nacionalnih manjina koje kontinuiranim radom baštine igru, glazbu i tradiciju svojih naroda. Kulturni amaterizam odvija se i u području suvremenog umjetničkog stvaralaštva, osobito u području glazbe i kazališta. Ministarstvo prosvjete i kulture njeguje rad i kulturno stvaralaštvo nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. Ovo područje oslanja se na Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina u Republici Srpskoj (2005.). U Republici Srpskoj ima 17 nacionalnih manjina, koje su okupljene u udruge nacionalnih manjina, a sve udruge su članice Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske. Jezik nacionalnih manjina u većini slučajeva odnosi se na onu uporabu koja podrazumijeva komuniciranje između samih pripadnika nacionalnih manjina, njegovo učenje putem različitih aktivnosti u udrugama, te ono učenje koje obuhvaća redovito i obvezno obrazovanje. Udruge i pripadnici nacionalnih manjina baštine 14 različitih jezika nacionalnih manjina. Tijekom kalendarske godine udruge nacionalnih manjina tiskaju brojne časopise, biltene, knjige i slično. Sadržaj ovih materijala u većini slučajeva pripremljen je dvojezični – srpski i manjinski jezik. Uz pomoć članova skoro sve udruge posjeduju određeni knjižni fond (knjige, priručnici, enciklopedije, časopisi i sl.) raznih izdanja koja su donirana ili pribavljena uz pomoć matične zemlje. Problem je pohrana knjižnične građe zbog ograničenosti prostora kojim raspolažu.

Međunarodna suradnja ostvaruje se stalnim doticajem sa srodnim udrugama i institucijama u matičnoj državi, razmjenom kulturnih programa, sudjelovanjem u školama jezika i drugim studijskim programima, nabavom knjiga, časopisa i učila te svim drugim aktivnostima koje doprinose promicanju i očuvanju jezika. Također, udruge sa svojim programima ujedno sudjeluju u programima drugih organizacija i institucija koje se odnose na kulturu – folklorni festivali, zborni susreti.

U skladu s Pravilnikom o sufinanciranju kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina Republike Srpske (2015.), Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske svake godine sufinancira projekte nacionalnih manjina:

- Godine 2016. sufinancirana su 22 projekta u iznosu od 30.000,00 KM,
- Godine 2017. sufinancirana su 23 projekta u iznosu od 40.000,00 KM,
- Godine 2018. sufinancirano je 25 projekata u iznosu od 40.000,00 KM,
- Godine 2019. sufinancirana su 23 projekta u iznosu od 40.000,00 KM,

– Godine 2020. sufinancirano je 17 projekata u iznosu od 32.000,00 KM.

Među projektima koje sufinancira Ministarstvo prosvjete i kulture značajno mjesto zauzimaju i projekti romskih udruga. Pored ostalih, sufinancirani su i sljedeći projekti: „Romski jezik”, „Sačuvajmo povijest, tradiciju i kulturu od zaborava”, „Romska početnica”, obilježavanje 8. travnja – Međunarodnog dana Roma, te obilježavanje 5. studenoga – Svjetskog dana romskog jezika.

36. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojske županije – Ovo ministarstvo je u 2017. i 2018. godini omogućilo financijsku potporu za provedbu aktivnosti na socijalnom uključivanju i obilježavanju značajnih datuma kao što su Svjetski dan Roma i Đurđevdan, i to sljedećim udrugama: Udruzi „Romano centro” iz Zenice (u iznosu od 2.500,00 KM), Udruzi Centar za majke „Utjeha” iz Zenice (u iznosu od 500,00 KM) kao i Udruzi „Srce istine” iz Zavidovića (u iznosu od 2.000,00 KM). Napominjemo da pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 13/07, 13/11, 3/15 i 2/16), uključujući i zdravstvenu zaštitu kao i novčane pomoći intervenirajućeg karaktera i potporu za nevladine organizacije. Glede toga, ovo ministarstvo je pozitivno razmotrilo zahtjev udruge Centar za potporu Roma „Romalen” iz Kaknja na Javni poziv za financiranje i sufinanciranje programa/projekata nevladinih organizacija županijskog karaktera s područja Zeničko-dobojske županije u 2020. godini.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, u dijelu proračuna kojim raspolaže na transferu za kulturne manifestacije i nakladnu djelatnost, sufinancira, između ostalih, i projekte pripadnika nacionalnih manjina. Projektni zahtjevi organizacija pripadnika nacionalnih manjina uglavnom se odnose na projekte obilježavanja značajnih datuma, promicanje kulturnog naslijeđa i sl., što se dodatno boduje prilikom njihova ocjenjivanja, te se na taj način potiču pripadnici nacionalnih manjina na veći angažman na održavanju i razvitku vlastite kulture.

Raspodjela sredstava za sufinanciranje projekata iz područja kulture vrši se na temelju zakonom utvrđenih procedura kojim nije predviđena zastupljenost nacionalnih manjina.

Ako pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva u županiji, u županijskim javnim ustanovama iz područja kulture osigurat će se sadržaji kulturnih aktivnosti na jezicima nacionalne manjine. (članak 18. Osiguranje sadržaja kulturnih aktivnosti na jeziku nacionalne manjine).

37. Grad Trebinje – Od samog početka djelovanja udruga nacionalnih manjina u gradu Trebinju, Gradska uprava Trebinja izdvaja proračunska sredstva za financiranje dijela njihovih aktivnosti glede zaštite kulturnog naslijeđa.

Ponajprije, u proračunu Grada predviđena su sredstva koja su izravno doznačavana udrugama nacionalnih manjina, dok je od 2017. godine način financiranja promijenjen zbog uvođenja LOD metodologije.

Naime, radi porasta transparentnosti raspodjele proračunskih sredstava organizacijama civilnog društva, Grad Trebinje je u sklopu ReLOaD programa usvojio LOD metodologiju raspodjele sredstava. LOD metodologijom propisano je da se proračunska sredstva dodjeljuju za financiranje projekata putem podnošenja zahtjeva na javni poziv.

Pregled dodjele sredstava prema godinama:

- u 2017. godini u proračunu Grada Trebinja bio je predviđen grant udrugama nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 4.000,00 KM;
- u 2018. godini u proračunu Grada Trebinja predviđena su namjenska sredstva za projekte udruga građana/zaklada iz područja društvene skrbi o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 91.600,00 KM;
- u 2019. godini u proračunu Grada Trebinja predviđena su sredstva namijenjena za projekte udruga građana/zaklada iz područja društvene skrbi o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 90.000,00 KM;

- u 2020. godini u proračunu Grada Trebinja predviđena su sredstva namijenjena za projekte udruga građana/zaklada iz područja društvene skrbi o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 90.000,00 KM.

Ovdje je bitno napomenuti kako raspodjela sredstava ovisi isključivo o samim udrugama nacionalnih manjina i njihovoj angažiranosti u izradbi kvalitetnih projekata, a Gradska uprava spremna je uvijek poduprijeti njihov rad.

Također, potrebno je naglasiti da je Gradska uprava višekratno sudjelovala u sufinanciranju troškova održavanja kulturnih manifestacija udruga nacionalnih manjina, koje udruge manjina nisu uvrstile u svoje projekte prilikom prijave na javni poziv za dodjelu sredstava.

Udruge nacionalnih manjina koje su bile obuhvaćene raspodjelom proračunskih sredstava su:

- Zavičajna udruga Crnogoraca „Petar Petrović Njegoš”,
- Udruga Crnogoraca „Vuk Mićunović”,
- Udruga nacionalnih manjina Istočne Hercegovine i
- Savez nacionalnih manjina RS (za obilježavanje Svjetskog dana Roma).

38. Grad Prijedor – Raznovrsnost naroda i nacionalnih manjina te multietničnost predstavljaju osobitosti Prijedora kao grada koji je posvemašno posvećen očuvanju, promicanju i zaštiti prava kako konstitutivnih naroda tako i nacionalnih manjina. Glede toga, unapređuju se kontinuirano mehanizmi i alati kojima se čuvaju sve one vrijednosti i identitet svakog naroda.

Zbog dugogodišnjeg rada i posvećenosti unapređenju položaja i prava nacionalnih manjina kao i učinkovitosti poslovanja, Grad Prijedor nositelj je nekoliko priznanja i povelja:

- Zahvalnica Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske za doprinos Grada u radu udruga nacionalnih manjina,
- Priznanje Europskog povjerenstva Prijedoru kao proeuropskom gradu,
- Certifikat Misije OSCE-a u BiH za dobro upravljanje ljudskim resursima,
- Povelja Vijeća Europe u Strasbourgu za dobar odnos s nacionalnim manjinama,
- Certifikat ISO 9001:2008/2015 TUV NORD CERT sustava upravljanja kvalitetom,
- Priznanje Mreže „Sporazum plus” – „Sporazum o suradnji lokalnih tijela vlasti i organizacija civilnog društva” i
- najnovija Zlatna plaketa gradonačelniku – „Lider lokalne zajednice decenije za postignute rezultate u radu i razvoju lokalne samouprave u skladu s Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi”, Business Friendly Certification (BFC) Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj jugoistočne Europe.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske, Okvirna konvencija za zaštitu manjina i Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima samo su neke od zakonskih legislativa koje Grad Prijedor primjenjuje u svojem radu u sektoru potpore pripadnicima nacionalnih manjina.

Godine 2004. Grad Prijedor, tada Općina Prijedor, bio je prva lokalna zajednica u BiH koja je u svojem proračunu izdvojila namjensku proračunsku stavku za financijsku potporu udrugama nacionalnih manjina. Izdvajanje sredstava iz proračuna Grada Prijedora za financiranje i sufinanciranje NVO sektora raste svake godine, što omogućuje bolji i kvalitetniji rad.

Grad Prijedor ima usvojenu „Integralnu strategiju ekonomskog razvoja Grada Prijedora za razdoblje 2014. – 2024.”, u kojoj se u okviru sektorske skupine za društveni razvoj nalaze projekti koji imaju za cilj poboljšati rad i život pripadnika nacionalnih manjina u Gradu Prijedoru.

U 2015./16. godini Grad Prijedor, u suradnji s Vijećem Europe, realizirao je projekt „Ukrajinska nacionalna manjina u Gradu Prijedoru”. Projekt je promicao sva područja u kojima postoji prostor za poboljšanje ostvarivanja prava nacionalnih manjina: kultura, obrazovanje, uporaba manjinskih

jezika, medijsko predstavljanje, uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u javni život Grada. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 19.800 EUR, od čega je 18.000 EUR financiralo Vijeće Europe, a 1.800 EUR Grad Prijedor.

U 2018./19. godini Grad Prijedor realizirao je projekt u okviru zajedničkog programa Europske unije i Vijeća Europe „Horizontal Facility (HF)” za Zapadni Balkan i Tursku – „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH”. Putem provedenih aktivnosti poboljšana je položaj nacionalnih manjina u lokalnoj zajednici, promicane su njihove potrebe u području tradicije, kulture, povijesti i jezika, a ojačana je i institucionalna suradnja između mjerodavnih aktera u području manjina i zaštite njihovih prava. Projekt je financiralo Vijeće Europe u iznosu od 10.000 EUR, uz sufinancijsku potporu Grada Prijedora u iznosu od 1.000 EUR.

U okviru projekta održane su dvije manifestacije – „Upoznajmo se”, uključujući i kvizno natjecanje učenika osmih razreda 12 prijedorskih osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u Gradu Prijedoru i nacionalnih manjina u BiH. Izrađena je brošura o nacionalnim manjinama Grada Prijedora kao i dokumentarni film, a osigurane su knjige i literatura za brzo učenje jezika za četiri nacionalne manjine u Gradu Prijedoru.

Pored Gradske uprave, u provedbu projektnih aktivnosti bile su izravno uključene četiri registrirane udruge nacionalnih manjina kao partneri, i to: Udruga Roma iz Prijedora, Udruga Ukrajinaca „Kozak” iz Trnopolja, Udruga Slovenaca „Lipa” i Udruga Čeha „Češka beseda”. Partneri u provedbi projektnih aktivnosti bili su Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Republički pedagoški zavod Republike Srpske.

Koncem 2018. godine Grad Prijedor je u sklopu projekta potpisao Memorandum o suradnji u području promicanja, potpore i učenja o nacionalnim manjinama u osnovnim školama s 12 prijedorskih osnovnih škola. U svrhu dobre suradnje, potpisnice ovog memoranduma usuglasile su da zajedničke aktivnosti na planu promicanja i zaštite prava nacionalnih manjina provode u sljedećim područjima putem: promicanja jezika, kulture i običaja pripadnika nacionalnih manjina; promicanja jezika nacionalnih manjina u redovitom obrazovnom sustavu; educiranja učenika i nastavnika o pravima pripadnika nacionalnih manjina i njihovu naslijeđu; povezivanja srodnih institucija i organizacija koje se bave pitanjima nacionalnih manjina; provedbe i sudjelovanja u zajedničkim aktivnostima koje promiču kulturnu raznolikost i doprinose boljoj informiranosti građana u lokalnoj zajednici. Uzajamna suradnja razvija se putem osmišljavanja, planiranja i provedbe projekata od uzajamnog interesa; zajedničkog podnošenja zahtjeva za financiranje projekata kod domaćih i međunarodnih partnera i donatora; organizacije foruma, okruglih stolova, konferencija i edukacija; izradbe analiza u cilju unapređenja znanja u području zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina; organizacije periodičnih zajedničkih sastanaka; razmjene informacija i iskustava i novih spoznaja; osmišljavanja i provedbe edukacijskih programa; osmišljavanja i realiziranja bolje medijske vidljivosti i promicanja najboljih praksi.

Grad Prijedor tradicionalno financira manifestaciju „Večer nacionalnih manjina”. Članovi svih udruga su u prilici razmijeniti iskustva o nastojanjima za poboljšanje položaja pripadnika svojih naroda u lokalnoj zajednici u kojoj žive i dijele sudbinu ostalih njenih stanovnika. U Prijedoru živi oko 200 Slovenaca, 800 Roma, 80 Čeha i 150 Ukrajinaca, a tijekom ovakvih druženja na večerima nacionalnih manjina prezentiraju svoj jezik, kulturnu tradiciju i gastronomsku ponudu, kao dokaz da njeguju naslijeđe naroda i zemlje odakle su njihovi preci prije više od jednog stoljeća došli na područje Prijedora.

U gradu Prijedoru postoje dvije javne kuhinje koje Grad sufinancira, a to su: „Kruh života” i narodna kuhinja „Optimisti”. Sufinanciranjem pomažemo pripadnicima romske populacije koji ih koriste, a ima ih ukupno 90.

39. Grad Bijeljina – Na teritoriju grada Bijeljine obilježavaju se sve bitnije kulturne manifestacije za pripadnike nacionalnih manjina (Dan Roma, Dan romskog jezika, slava Roma i dr.), a sve uz potporu Grada.

6. V. DIO – Članak 6. Konvencije

Stavak 1. Država treba poticati duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i poduzimati djelotvorne mjere za unapređenje uzajamnog poštovanja i razumijevanja i suradnje među svim ljudima koji žive na njihovu teritoriju, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezični ili vjerski identitet, osobito u području obrazovanja, kulture i medija.

Stavak 2. Država se obvezuje poduzimati odgovarajuće mjere zaštite osoba izloženih prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičnog ili vjerskog identiteta.

6.1. Tolerancija i društveni odnosi

40. Međureligijsko vijeće u BiH – Međureligijsko vijeće u BiH svojim cjelokupnim radom i postojanjem usmjereno je na unapređenje međureligijskog i međukulturnog dijaloga, što potiče bolje razumijevanje Drugog i Drukčijeg, te poštovanje drugih religija i kultura. Svaki projekt koji MRV u BiH provodi koncipiran je u tom smjeru i samo postojanje naše organizacije, kao i njezin osnutak, omeđeno je tim načelima. Međureligijsko vijeće u BiH već više od deset godina provodi javne osude napada na vjerske objekte koji se još uvijek dešavaju diljem zemlje. Inače, primjetan je porast broja ovih napada u doba predizbornih kampanja i užarene političke retorike. Praksa je MRVBiH osuditi svaki napad javno u medijima, ali i da predstavnici crkava i vjerskih zajednica iz te lokalne zajednice odu zajedno na lice mjesta i osude napad. MRV u BiH promiče međureligijski dijalog i okuplja predstavnike i vjernike svih tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica koje su kroz povijest živjele zajedno u ovoj zemlji. U tom smislu podrazumijeva se pripadnost zajedničkoj državi, u okviru koje crkve i vjerske zajednice ostvaruju svoja prava, ali i obveze.

41. Ministarstvo unutarnjih poslova Zeničko-dobojske županije – Prema evidencijama Ministarstva unutarnjih poslova, u navedenom razdoblju nije bilo slučajeva podnošenja zahtjeva ili usmenih i pisanih predstavi koje su dostavili građani koji koriste regionalne ili manjinske jezike, niti su u komuniciranju s građanima prijavljeni slučajevi neostvarenja određenih građanskih prava zbog njihova mogućeg korištenja.

42. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske – U ovoj županiji djeluje Podružnica Međureligijskog vijeća BiH sa sjedištem u Orašju. Podružnica neprekidno djeluje od 2010. godine na unapređenju međukulturalnog dijaloga i uzajamnog razumijevanja između različitih etničkih i vjerskih zajednica u Županiji. Svake godine članovi Podružnice provode različite projekte i aktivnosti kojima se promiče tolerancija, međureligijska i etnička prijateljstva, te osuđuje govor i djelo mržnje.

- Dan neovisnosti BiH i Dan državnosti BiH proglašavaju se u Županiji neradnim danima svake godine, a u kalendaru za svaku školsku godinu navedeni dani označeni su kao neradni, te se na taj način i u školama promiče osjećaj pripadnosti zajedničkoj državi.

- U nazivima ulica i škola nema imena danih po ratnim zločincima i onima koji promiču genocid i druge zločine protiv čovječnosti.

6.2. Etnički i međureligijski odnosi

43. Međureligijsko vijeće u BiH – MRV u BiH svojim projektom „Nadzor napada na vjerske objekte” surađuje i s policijskim upravama u smislu praćenja sankcioniranja napada iz mržnje i sankcioniranja takvih počinitelja. MRV u BiH je trenutačno u procesu proširivanja ovog projekta koji bi kao aktivnost imao blisku suradnju s tužiteljstvom, u smislu praćenja procesuiranja počinitelja takvih djela kao i kažnjavanja takvih djela. Ovo će omogućiti sankcioniranje počinitelja,

ali će i podići svijest kod ljudi o zaštiti ovih objekata. Zaposlenici MRVBiH kontinuirano sudjeluju na konferencijama, seminarima, radionicama i webinarima na ove teme, a organiziraju i provode programe podizanja svijesti o ovom problemu. Svjedoci smo nesmotrenih i zapaljivih izjava političara u BiH i ne postoji sustav osude niti sankcioniranja koji primjenjuju vlasti. Ono što MRV u BiH radi jesu projekti s mladima, između ostalog, koji su usmjereni na suzbijanje govora mržnje u javnom prostoru. Posljednji projekt takve vrste je „Vjerski službenici i mladi protiv govora mržnje”. Naša organizacija radi sustavno i strateški u svrhu promicanja međureligijskog dijaloga, a protiv rasizma, etničke i religijske netrpeljivosti. To podrazumijeva svaki segment ljudskog života i djelovanja, a naši projekti i aktivnosti su široko postavljeni tako da se odnose, između ostalog, i na situacije i vrijeme u okviru i nakon sportskih događanja. Nije nam poznato postoji li jedna šira akcija koja bi uključivala širu zajednicu i stručnjake kako bi se aktivno radilo na prevenciji rasističkih stavova i ponašanja u sportu.

44. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Razlozi za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16) očituju se u činjenici da je Europsko povjerenstvo nakon 6. sastanka Privremenog odbora za stabilizaciju i pridruživanje, održanog 3. i 4. srpnja 2013. godine u Bruxellesu, pozvalo vlasti Bosne i Hercegovine da u cijelosti usklade svoje zakonodavstvo s *acquisem* EU-a, kada su pitanju propisi o borbi protiv diskriminacije.

Vijeće za osobe s invaliditetom BiH podnijelo je prijedlog za izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, uz obrazloženje da dotadašnje zakonsko rješenje ne utvrđuje invalidnost kao temelj za zabranu diskriminacije. Isto tako, na tematskoj sjednici Zajedničkog povjerenstva za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH, održanoj 19. 5. 2015. godine u povodu obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije, s osobitim osvrtom na poboljšanje položaja LGBTI osoba, zaključeno je da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pristupi izradi izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije.

Proveden je postupak izmjena i dopuna i usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16), koji je najvećim dijelom usklađen s *acquisem* EU-a prema ocjeni Direkcije za europske integracije pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

Zakon o zabrani diskriminacije unaprijeđen je na sljedeći način:

- Članak 2. Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik”, 59/09) dopunjen je sljedećim osnovama za diskriminaciju: invaliditet i starosna dob. Formulacija u Zakonu koja se odnosila na spolno izražavanje ili orijentaciju zamijenjena je sa „seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne značajke”.
- U članku 3. Zakona dodane su riječi „u odnosu na osnove definirane u članku 2. stavku (1) ovog zakona. Ovom dopunom je samo precizirana postojeća zakonska odredba.
- Članak 4. mijenjan je radi njegova usklađivanja s Direktivom Vijeća 2000/43/EZ ili Direktivom 2000/78/EZ. Na temelju njih, neko postupanje trebalo je definirati kao neželjeno. Definicija uznemiravanja u postojećem zakonu, bez preciziranja ove zakonske odredbe, mogla bi biti upitna sa stajališta načela razmjernosti. Na temelju navedenih direktiva, Zakon je dopunjen i definicijom viktimizacije i izvršena je dopuna postojeće zakonske odredbe na način da se i poticanje smatra oblikom diskriminacije. Ova zakonska odredba dopunjena je i težim oblicima diskriminacije.
- U okviru članka 7. Zakona glede nadležnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH predložena je izmjena kojom se eksplicitno naglašava obveza Institucije ombudsmana u

smislu promicanja ovog zakona i informiranja javnosti koje provodi Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH.

- Članak 11. Zakona o zabrani diskriminacije dopunjen je načelom žurnosti u svim postupcima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji iz razloga što Zakon prati ciljeve direktiva Europske unije kada je u pitanju definiranje planiranog utjecaja Zakona.
- Izmjenom članka 12. Zakona o zabrani diskriminacije propisano je pravo tužitelja da zahtijeva da se presuda kojom je utvrđena povreda na jednako postupanje, na trošak tuženika, objavi u medijima ako je do povrede prava na jednako postupanje došlo posredstvom medija ili da je informacija o postupanju koje krši pravo na jednako postupanje bila objavljena u medijima.
- Članak 13. Zakona dopunjen je u dijelu koji se odnosi na mjerodavnost sudova, i to na način da se mjerodavnim sudom smatra i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište ili boravište, kao i sud u mjestu gdje se dogodila šteta ili je počinjena radnja diskriminacije, pored sudova opće mjesne mjerodavnosti. Na ovaj način tužitelj može odabrati sud pred kojim će voditi postupak. U ovoj zakonskoj odredbi također produljeni su i rokovi, i to: „(3) tri mjeseca od dana saznanja o počinjenoj povredi prava, a najdulje (1) jednu godinu od dana počinjenja povrede”, produljeni su na (3) tri godine od dana saznanja o počinjenoj povredi prava, a najdulje (5) pet godina od dana počinjenja povrede, s tim što se isti ne računaju u slučaju sustavne diskriminacije.
- Članak 14. Zakona promijenjen je radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenaknadive štete ili sprečavanja nasilja, koja se izriče shodno pravilima zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u BiH. Izmijenjenom odredbom članka 14. propisana je također i mjera osiguranja i ako predlagatelj učini vjerojatnim da je povrijeđeno pravo na jednako postupanje i ako je određivanje mjere osiguranja potrebno radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenaknadive štete ili sprečavanja nasilja.
- Kod članka 15. Zakona vršeno je usklađivanje s antidiskriminacijskim direktivama koje ujednačeno određuju načelo preraspodjele tereta dokazivanja i propisuju da kada stranka koja smatra da joj je povrijeđeno pravo na jednakost u postupanju iznese i dokaže činjenice na temelju kojih može učiniti vjerojatnim da je do diskriminacije došlo, na tuženiku je da dokaže da nije povrijedio jamstvo jednakosti u postupanju. Novi stavak u ovom članku glede razmatranja preporuka Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH u sudbenom postupku predložen je iz razloga što se u dosadašnjoj sudbenoj praksi preporuke Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine nisu uzimale u obzir i što je sudbena praksa i u ovome dijelu tumačenja preporuka Ombudsmana bila neujednačena.
- Članak 16. Zakona dopunjen je na način da je umješaču omogućeno pravo sudjelovanja u postupku na strani osobe ili skupine osoba koje tvrde da su žrtve diskriminacije.
- Članak 17. Zakona izmijenjen je tako da je definiran postupak podnošenja kolektivne tužbe.
- Članak 18. Zakona izbrisan je iz razloga što definira viktimizaciju, a viktimizacija je posebno definirana i ubačena kao poseban stavak (6) članka 4. Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije.

- U članku 24. Zakona dodan je novi stavak radi osiguranja zaštite od diskriminacije uvođenjem obveze javnih tijela i pravnih osoba u donošenju općih upravnih akata kojim će se regulirati postupanje u slučaju diskriminacije.

45. Županijski zavod za pravnu pomoć ZDŽ – u skladu sa Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 1/14) ima mogućnosti i kapacitete pružiti pravnu pomoć svim osobama koje su izložene bilo kakvim prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičnog ili vjerskog identiteta. Zavod dosad nije imao takvih zahtjeva za pružanje pravne pomoći.

46. Grad Trebinje – Prema službenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova, Policijske uprave Trebinje, u razdoblju od 2017. do 2020. godine nije evidentirano nijedno kazneno djelo niti prekršaj motiviran predrasudama zbog pripadnosti osobe određenoj nacionalnoj manjini kao ni drugim konstitutivnim narodima.

6.3. Segregacija u školskom sustavu

47. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti – Glede etničke segregacije u školama, obavješujemo vas da je do sada provedeno niz aktivnosti koje su imale za cilj unaprijediti uključenost u školama, odnosno suzbiti sve oblike diskriminacije i segregacije kako u pristupu obrazovanju tako i u osiguranju jednakih mogućnosti za redovito pohađanje i nastavak obrazovanja za svu djecu i mlade.

Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti je još od 2012. godine, u skladu sa svojim nadležnostima, poduzimalo različite aktivnosti koje imaju za cilj suzbiti segregaciju i diskriminaciju u obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Jedna od ovih aktivnosti je izradba dokumenta „Preporuke za suzbijanje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u FBiH”, koji je usvojila Koordinacija ministara obrazovanja i znanosti u Federaciji Bosne i Hercegovine na četrnaestoj sjednici, održanoj 27. 8. 2012. godine. Ovim dokumentom je suzbijanje segregirajućih i podijeljenih struktura u školama predviđeno putem tri koraka:

- „Administrativno i pravno ujedinjenje podijeljenih odgojno-obrazovnih ustanova”,
- „Uspostava jedinstvenog pristupa obrazovanju i ujednačenih uvjeta za sve učenike” i
- „Potpuna integracija podijeljenih škola – uspostava multietničnih odjeljenja”.

Preporuke Federalnog ministarstva obrazovanja i znanosti dostavljene su svim županijskim ministarstvima obrazovanja, a njihova provedba povezana je s ustavnim rješenjima u Federaciji BiH i različitim praksom sudova o ovom pitanju.

Kao dobar napredak u ovom pitanju, Odbor Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, na prijedlog ravnateljice Agencije, na 28. sastanku održanom 24. 6. 2015. godine donio je **ODLUKU O ODOBRENJU SMJERNICA ZA PROVEDBU ZAJEDNIČKE JEZGRE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA DEFINIRANE NA ISHODIMA UČENJA.**

Smjernice definiraju proces provedbe ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u razvojne programe u predškolskom odgoju i obrazovanju, kao i provedbu Zajedničke jezgre u nastavne planove i programe za osnovni odgoj i obrazovanje, opće srednjoškolsko obrazovanje i općeobrazovne predmete u srednjem strukovnom obrazovanju, s osvrtnom na procjenu i vrednovanje. Smjernice će biti primjenjivane u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Daje se preporuka nadležnim obrazovnim vlastima za osiguranje primjene Smjernica tijekom provedbe ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u razvojne programe u predškolskom odgoju i

obrazovanju i u NPP za osnovno i srednje obrazovanje u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama na području iz svoje nadležnosti. Također su izrađene i **Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa.**

Sljedeći korak u procesu razvoja ZJNPP-a jeste izrada NPP-a na temelju ishoda učenja.

U okviru programa „Pomoć projektima poboljšanja odgojno-obrazovnog rada s djecom s poteškoćama u razvoju” poduprti su projekti predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola, udruga građana i nevladinih organizacija.

Također, upitno je poklanja li se dostatna pozornost provedbi Privremenog sporazuma o posebnim potrebama i pravima djece povratnika, osobito u svjetlu aktualnih dešavanja glede uvođenja nacionalne skupine predmeta za djecu povratnike u Republici Srpskoj.

Osim aktivnosti na suzbijanju segregirajućih i podijeljenih struktura u školama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti poduzimalo je i druge aktivnosti čija svrha je poboljšati uključenost djece u odgojno-obrazovni sustav, a osobito u ustanove formalnog obrazovanja. U okviru Programa rada, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti realiziralo je program pod nazivom: „Pomoć projektima uključivanja i projektima poboljšanja rada s djecom s posebnim potrebama” i Program rada pod nazivom „Potpora školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina”. U posljednje dvije godine financira se program potpore romskim pomagačima u nastavi.

U okviru Programa financiranja projekata iz područja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti izdvajalo je sredstva i za sljedeće aktivnosti:

- Potpora projektima obrazovnih ustanova koje obrazuju veći broj učenika romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina, kao i projektima koji omogućuju promicanje prava nacionalnih manjina i osoba s posebnim potrebama te prilagodbu školskih objekata za njihovu provedbu,
- Poticaj proširivanju smještajnih kapaciteta školskih objekata u cilju administrativno-pravnog ujedinjenja „dvije škole pod jednim krovom” te prilagodbe školskih prostorija za njihovu provedbu.

Poseban dio nastavnog plana predstavlja inkluzija koja je, pored organizacijske integracije, pedagoški, socijalni i psihološki proces uključivanja učenika s posebnim obrazovnim potrebama u redovite uvjete odgojno-obrazovnog rada. Uključivanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama zahtijeva osobitu pozornost u školi i odjeljenju u smislu stvaranja pozitivnog okružja i priznavanja različitosti. Osnova za rad pretpostavlja različitost kao kvalitetu, zahtijeva specifičan pristup i nadogradnju i doprinosi otklanjanju podijeljenosti. Uključivanje djece s posebnim obrazovnim potrebama trebalo bi biti ugodno iskustvo za sve učenike, stručne djelatnike, roditelje učenika s posebnim obrazovnim potrebama kao i druge roditelje. Takva integracija zahtijeva pažljivo i detaljno planiranje prije i nakon prijama takvih učenika u školu. Zbog toga je nužno educirati nastavnike, stručne suradnike i rukovodstvo škole kako bi uključivanje bilo uspješno. Za uspješno uključivanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama u redoviti nastavni proces potrebno je znanje o dijagnozi, razvojnim značajkama učenika, specifičnostima i mogućnostima tih učenika. Zato je nužno osposobljavanje i kontinuirani profesionalni razvoj i obrazovanje nastavnog osoblja. Zbog različitih značajki skupina djece s posebnim obrazovnim potrebama i zahtjeva po specifičnim pristupima u radu s njima, potrebno je pripremiti posebne i specifične upute. U njima se određuju uvjeti rada sa specifičnim vrstama poteškoća i specifičnim potrebama, didaktičko-metodički pristupi, metodička sredstva i pomagala. Upute mogu uključiti sljedeća područja:

- organizaciju odgojno-obrazovnog procesa,
- izradbu pojedinačnog prilagođenog programa obrazovanja,
- organizaciju vremena,
- procjenu i ocjenjivanje.

Isto tako, potrebno je pripremiti upute, odnosno, smjernice za rad s darovitim učenicima kao i s drugim specifičnim skupinama učenika kao što su stranci, manjine itd.

Nužna je analiza svih odgojno-obrazovnih područja i sastavnih elemenata u cilju određivanja nastavnih predmeta koji mogu doprinijeti provedbi postavljenih pokazatelja unutar određenog područja. To znači odrediti predmete koji svojim ciljevima pokrivaju određeno područje. Primjerice, u jezično-komunikacijskom području to bi bili predmeti: bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, kao i strani jezici; u matematičkom području to bi bila matematika; u prirodoslovnom području: biologija, fizika, kemija, zemljopis itd. U ovoj fazi potrebno je usmjeriti pozornost na postojanje usklađenosti između ciljeva postojećih nastavnih predmeta i pripadajućih odgovarajućih ishoda učenja i pokazatelja ZJNPP-a, odnosno, jesu li potrebne promjene u tom području.

Uz kriterijsko ocjenjivanje, značajno mjesto ima dobro planirano i kvalitetno provedeno formativno praćenje koje unapređuje kvalitetu nastave i omogućuje motivaciju za učenje i bolja postignuća učenika. Nakon utvrđenja nastavnih planova slijedi izradba razvojnog i nastavnih programa. U tom procesu ponajprije treba dogovoriti strukturu razvojnog programa u predškolskom odgoju i strukturu nastavnih programa za osnovni devetogodišnji odgoj i obrazovanje i srednjoškolski odgoj i obrazovanje.

48. Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport u Vladi Zeničko-dobojske županije – Glede nadilaženja mogućih oblika **segregacije** u školskom sustavu, Ministarstvo je u skladu sa svojim nadležnostima, nakon donošenja okvirnih zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, pristupilo izradbi novih obrazovnih zakona koji su predstavljali okosnicu početka sveukupnih i planiranih obrazovnih reformi u ovom području.

Na prijedlog resornog ministarstva, Skupština Zeničko-dobojske županije donijela je novi Zakon o srednjoj školi 2017. godine, a 2018. godine i novi Zakon o osnovnoj školi, pa se na taj način nastavilo s aktivnostima usmjerenim na nadilaženje mogućih oblika diskriminacije i segregacije u obrazovanju. Osobito napominjemo da je u proceduri izradba novog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničkog-dobojske županije, kojim će se osigurati veća prava na predškolski odgoj i obrazovanje, osobito djeci s poteškoćama u razvoju.

Članak 4. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10, 8/12) definira zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jednak pristup u sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju i osiguranje jednakih uvjeta i prilika za sve. **Svako dijete** ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u predškolskom odgoju i obrazovanju u Zeničko-dobojskoj županiji. Programom obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaćena su i djeca romske populacije.

Članak 9. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10, 8/12) predviđa da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programu prilagođenom njihovim pojedinačnim potrebama.

Člankom 5. stavkom (1) i (5) Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) definirano je da je osnovno obrazovanje obvezno i besplatno **za svu djecu**, tj. redovito pohađanje osnovne škole je obvezno u trajanju od devet godina za svu djecu od šeste do petnaeste godine života. Člankom 5. stavkom (8) navedenog zakona definirano je da pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će ponajviše koristiti interesu djeteta.

U članku 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo stjecati odgoj i obrazovanje u školama Županije, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Člankom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, i to:

- pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će ponajviše koristiti interesu djeteta;
- da škola ima odgovornost da u vlastitom okružju i u okružju u kojem djeluje doprinese stvaranju kulture poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda svih građana, kako je utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz područja ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina;
- prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama koji mogu imati invaliditet, poteškoću ili biti u nepovoljnom položaju poštovat će se u najvećoj mjeri, prije svega, ispravnim odabirom zanimanja;
- da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo ustanovit će nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, povijest i kulturu te manjine;
- definirano je i pravo pohađanja nastave vjeronauka ili alternativnog predmeta, tj. da će škola unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga, kao i da se ne mogu poduzimati nikakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavale sloboda izražavanja vlastitih i upoznavanja drugih i drukčijih uvjerenja.

Misija OSCE-a u svojem Izvješću za 2018. dala je preporuke kako bi se odlučnije krenulo k ukidanju diskriminirajuće prakse postojanja „**dvije škole pod jednim krovom**”. Jedna od preporuka je i administrativno-pravno ujedinjenje koje predstavlja, kako se navodi u Izvješću, izvodljiv i pragmatičan korak k ukidanju segregacije. Uz suradnju i razumijevanje Županijske vlade, Skupštine te Misije OSCE-a u BiH, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport uradilo je administrativno-pravno ujedinjenje u osnovnim školama u Novom Šeheru u općini Maglaj, te Mješovitoj srednjoj školi i Srednjoj mješovitoj školi u Žepču. Radilo se na ukidanju postojanja dvije obrazovne ustanove s potpuno razdvojenim odjeljenjima, pravnim subjektivitetom registriranim na različitim sudovima (Vitez, Travnik i Zenica), tijelima uprave i rukovođenja, zbornicama-nastavničkim vijećima, odnosno administrativnom i pratećem osoblju u istom školskom objektu, odnosno istom pripadajućem upisno-gravitacijskom području. Nakon administrativno-pravnog ujedinjenja, u JU OŠ „Novi Šeher” u Maglaju imamo zajednički menadžment, tijela uprave i rukovođenja, nastavni kalendar, zajedničke stručne i izvannastavne aktivnosti, kao i zajedničku salu za tjelesni i zdravstveni odgoj, knjižnicu, zbornicu, zajedničku smjenu i ulaz. Rad na reformi nastavnih planova i programa, osobito provedbom unaprijeđene Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa BiH temeljene na učeničkim postignućima, predstavlja ključni korak k stvaranju inkluzivnih škola.

Izrađeni su i doneseni odgovarajući nastavni planovi i programi ZDŽ-a na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku koji su temeljeni na zajedničkim jezgrama te, u konačnici, svim pravnim pretpostavkama o punoj jednakopravnosti na nastavu na materinskom jeziku za sve konstitutivne narode – građane Županije.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije poduzima korake na modernizaciji nastavnih planova i programa osnovnih i srednjih škola, te visokoškolskih ustanova, u skladu s Akcijskim planom za provedbu prioriteta iz analitičkog izvješća Europskog povjerenstva.

U prethodnom razdoblju realizirane su sve dodatne obuke, seminari i radionice (s težištem na indeks uključenosti, ishode učenja, e-dnevnik, škole za 21. stoljeće) s ciljem dodatnih edukacija nastavnog osoblja, a sve u skladu s postavljenim reformskim obrazovnim potrebama.

7. DIO VI. – Članak 9. Konvencije

Stavak 1. Država se obvezuje priznati da pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu izražavanja obuhvaća slobodu uvjerenja i primanja i davanja informacija i ideja na jeziku manjine, bez ometanja koje vrše vlasti i bez obzira na granice. Država će osigurati, u okviru svojih pravnih sustava, da pripadnici nacionalnih manjina imaju pristup sredstvima javnog informiranja bez diskriminacije.

Stavak 2. Ne sprečava država da zatraže odobrenje, bez diskriminacije i na osnovi objektivnih kriterija za emitiranje radio i TV emisija ili otvaranje kinematografskih poduzeća.

Stavak 3. Država neće ometati uspostavu i korištenje tiskanih sredstava javnog informiranja od strane pripadnika nacionalnih manjina. U zakonskim okvirima za radio i televizijske emisije osigurat će se koliko god je to moguće, a uzimajući u obzir odredbe stavka i da pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost uspostave i korištenja vlastitih sredstava javnog informiranja.

Stavak 4. U okviru svojih pravnih sustava država će usvojiti odgovarajuće mjere da se pripadnicima nacionalnih manjina olakša pristup sredstvima javnog informiranja i u cilju poticanja tolerancije i omogućavanja kulturnog pluralizma.

7.1. Primjena državnog Zakona o nacionalnim manjinama u području medija

49. Regulatorna agencija za komunikacije (Agencija) – Zakonom o komunikacijama BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 31/03, 75/06 i 32/10) uspostavljena su temeljna regulatorna načela koja se primjenjuju u području emitiranja i koja, između ostalog, uključuju zaštitu slobode izražavanja i raznolikost mišljenja u skladu s općeprihvaćenim standardima pristojnosti, nediskriminacije, pravičnosti, točnosti i nepristranosti i za čiju je provedbu nadležna Regulatorna agencija za komunikacije. Agencija je funkcionalno neovisna i neprofitna institucija sa statusom pravne osobe prema zakonima Bosne i Hercegovine, koja je nadležna za proglašavanje pravila u području emitiranja i telekomunikacija i osiguranje njihova poštovanja, izdavanje dozvola emiterima i operaterima telekomunikacija u skladu s odredbama Zakona te praćenje poštovanja uvjeta izdanih dozvola.

U skladu s člankom 37. i člankom 39. Zakona, Kodeksom o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija (Kodeks) definirana su pravila i standardi glede programskog sadržaja, koji se odnose na pružatelje audiovizualnih medijskih usluga i medijskih usluga radija. Kodeksom su, između ostalog, zabranjeni sadržaji koji ponižavaju, zastrašuju ili potiču na mržnju, nasilje, diskriminaciju ili predrasudu na temelju spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog podrijetla, kao i svaki drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu bilo kojoj osobi onemogućiti ili ugroziti priznanje, uživanje ili ostvarenje, na ravnopravnoj osnovi, njezinih prava i sloboda.

U razdoblju od posljednjeg izvješćivanja, odnosno od travnja 2016. do kolovoza 2020. godine, nisu zaprimljeni prigovori na sadržaje programa pružatelja medijskih usluga koji se odnose na potencijalno neprimjerene sadržaje o pripadnicima nacionalnih manjina, niti su glede navedenog zabilježena kršenja primjenjivih pravila i propisa Agencije.

U travnju 2020. godine Agencija je izdala novu dozvolu javnim RTV servisima koja, između ostalog, sadrži obvezujuće kvote glede emitiranja programa namijenjenih nacionalnim manjinama u

trajanju od najmanje jednog sata tjedno, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti. Primjena ove odredbe stupila je na snagu danom izdavanja dozvole, odnosno 26. 4. 2020. godine. Agencija će po službenoj dužnosti provoditi nadzor poštovanja svih uvjeta dozvole javnih servisa, uključujući i odredbu glede obvezujuće tjedne kvote emitiranja programa namijenjenih nacionalnim manjinama. Osim toga, u okviru aktivnosti na reviziji pravila i propisa iz područja emitiranja koja se tiču javnih radio i televizijskih postaja, Agencija planira uvesti obvezujuće kvote programa namijenjenih nacionalnim manjinama i za sve javne radio i televizijske postaje.

U cilju osiguranja medijskog pluralizma, ravnopravne i učinkovite konkurencije na medijskom tržištu Bosne i Hercegovine, Agencija je 2008. godine uvela mogućnost izdavanja posebnih dozvola za zemaljsku radiodifuziju namijenjenu određenim društvenim skupinama. Radi se o dozvoli za neprofitne organizacije ili udruge građana u svrhu zadovoljavanja osobitih potreba određene društvene skupine, na nekomercijalnoj osnovi, a koja se izdaje na neekskluzivnoj osnovi. Nisu zabilježene inicijative niti je pokazan interes nacionalnih manjina za dodjelu dozvole za pružanje medijske usluge radija putem zemaljske radiodifuzije za neprofitne organizacije u svrhu zadovoljavanja osobitih potreba određene društvene skupine na neprofitnoj osnovi. Pored navedenog, postoji mogućnost uspostave televizijske postaje putem drugih elektroničkih komunikacijskih mreža, za koju Agencija također izdaje dozvole na neekskluzivnoj osnovi, međutim, nisu registrirani zahtjevi nacionalnih manjina za izdavanje ove dozvole.

50. Radiotelevizija Bosne i Hercegovine – kao javni servis svih građana ima obvezu i misiju izvješćivati o pitanjima značajnim za nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, te putem raznovrsnih programskih sadržaja doprinijeti očuvanju kulturnih i tradicionalnih vrijednosti različitih nacionalnih manjina. Pored europskih standarda ugrađenih u načela djelovanja javnog servisa Bosne i Hercegovine, naša programska obveza da proizvodimo takve programe proizlazi i iz zakonskih akata koji definiraju pitanje nacionalnih manjina u segmentu medija. U prethodnom izvješću naznačene su obveze BHRT-a koje proizlaze iz Zakona o javnom radiotelevizijskom sustavu BiH (članak 26., stavak (3)), Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH (članak 16.), a u novoj Dozvoli sustava Regulatorne agencije za komunikacije (važi od 26. 4. 2020.) jače su naglašene obveze BHR1 i BHT1 u proizvodnji i emitiranju programa namijenjenih nacionalnim manjinama. Tako je BHT1 obavezan emitirati program namijenjen pripadnicima nacionalnih manjina u trajanju od najmanje jednog sata tjedno. Također, BHT1 će najmanje jednom tjedno osigurati posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina, na njihovu jeziku, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti. Ista odredba je naznačena i u Dozvoli za BHR1.

Dokumentarno-suvremeni program

Na inicijativu nacionalnih manjina putem „Koordinacijske skupine nacionalnih manjina” i potpore projekta Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, 2018. godine BHT1 je programom „Identiteti” započeo emitiranje emisija namijenjenih nacionalnim manjinama, s tim što se u početku radilo o mjesečnom izdanju. Zahvaljujući projektu UNICEF-a koji je sufinancirao produkciju emisije, u lipnju 2020. emitirano je pet jednosatnih emisija – jednom tjedno. Tematski gledano, „Identiteti” su se držali koncepta pregleda života i aktivnosti registriranih nacionalnih manjina, pri čemu je predstavljena većina njih. U idućoj programskoj shemi (2020. – 2021.) Dokumentarno-suvremeni program BHT1 nastavit će realizirati emisiju „Identiteti” u istom formatu, ali s povećanim intenzitetom emitiranja. Umjesto jednom mjesečno, emisija će se emitirati jednom tjedno. Konceptualno, ovaj program će sadržavati najmanje jedan dokumentarni prilog u trajanju 6–10 minuta, dok će se ostatak emisije realizirati iz studija uz sudjelovanje gostiju. Planirano je emitiranje oko 30 emisija u navedenoj shemi. I dalje će ostati otvoreno pitanje jezika. S obzirom na kapacitete BHT1, tehničku izvodivost i činjenicu da postoji malo govornika jezika nacionalnih manjina u BiH, bit će vrlo teško realizirati program na jezicima manjina. I prema dosadašnjem iskustvu, s iznimkom albanske nacionalne manjine,

pokazalo se nemogućim pronaći dostatan broj gostiju koji bi za vrijeme jedne emisije govorili isključivo na materinskom jeziku. Do sada nikad nije bilo žalbi niti negativnih komentara na emisiju „Identiteti”, ni u konceptualnom ni u sadržajnom smislu, kako od predstavnika ili pripadnika nacionalnih manjina tako ni od ostalih gledatelja.

Informativni program

Informativni program nema posebne emisije o nacionalnim manjinama, ali priče o pravima, zahtjevima, problemima i tradiciji pripadnika neke od nacionalnih manjina emitiraju se u različitim izdanjima informativnih sadržaja, osobito u Dnevniku 2. Ipak, najčešće se govorilo o problemima s kojim se suočavaju pripadnici najbrojnije nacionalne manjine kod nas, Romi. I dalje će Informativni program pratiti nacionalne manjine, prije svega, kada postoji dnevno-aktualni povod, ali će i tematskim pričama biti aktualizirani problemi s kojim se susreću ove skupine (zapošljavanje, školovanje, promicanje kulturnih vrijednosti i običaja i sl.). Glede žalbi ili percepcije ovih sadržaja, do sada nisu zabilježene nikakve pritužbe koje se odnose na neprimjerene medijske sadržaje o pripadnicima nacionalnih manjina.

Kultura

Redakcija za kulturu imala je do sada vrlo aktivan odnos i suradnju s različitim udrugama koje promiču kulturne sadržaje i događaje koji tretiraju značajne ličnosti ili događaje bitne za određene nacionalne manjine. Možemo navesti suradnju s Udrugom Slovenaca „Ivan Cankar”, zatim manifestacije posvećene Isaku Samokovliji, a istaknuta mjesta za izlagačku umjetnost su galerije Novi hram i Jevrejska općina u Sarajevu, koje su mjesto susreta nacionalnih manjina i svih nacionalnosti koje stvaraju i izlažu u tom prostoru. Općenito, kultura nacionalnih manjina prati se, ali bi bilo značajno ostvariti jedan vidljiviji kontinuitet, otvarati prostor za predstavljanje kreativnih umjetnika i sadržaja iz tih zajednica. A one „kulturnu baštinu BiH” čine još bogatijom i raznovrsnijom.

Radio Bosne i Hercegovine

Informativni program

Informativni program BHR1 je u vijestima, uglavnom putem izvješća i tematski, pratio događaje bitne za položaj nacionalnih manjina (Dan nacionalnih manjina Sarajevske županije, Međunarodni dan Roma, socijalne teme i sl.).

Također, od 2018. godine Informativni program producira emisiju „Među nama o nama” za marginalizirane društvene skupine, a često se tematski fokusira upravo na nacionalne manjine. Prve dvije emisije (o Zakonu o nacionalnim manjinama u BiH i romskom jeziku) poduprte su projektom Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”. Do sada je emisija emitirana četrnaestodnevno, a ukupno je 13 izdanja emisije bilo posvećeno nacionalnim manjinama. Zbog pandemije COVID-19 prestalo se s produkcijom, ali je ipak realizirano jedno izdanje, upravo posvećeno nasilju i govoru mržnje prema Romima u doba koronakrize (19. kolovoza). I u jesenjoj shemi će se emitirati ove emisije, za sada dva puta mjesečno, u trajanju 30–45 minuta.

Neke od tema realiziranih emisija bile su: političko sudjelovanje nacionalnih manjina, jezici nacionalnih manjina u BiH, povijest nacionalnih manjina u BiH, smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina RS u Banjoj Luci, položaj Romkinja, stambeno zbrinjavanje Roma, zapošljavanje Roma itd. U emisijama su svoj jezik i tradiciju, stavove i iskustva prezentirali ili sučelili predstavnici udruga nacionalnih manjina iz različitih dijelova BiH i susjednih zemalja, te predstavnici vladinog i nevladinog sektora koji se bave ovom problematikom.

Cilj je govoriti o određenoj temi uz sudjelovanje većeg broja sudionika koji su izravno zainteresirani ili se bave određenom problematikom. Recimo, u emisiji „Jezici nacionalnih manjina u BiH” govorilo se o tome kako, koliko i gdje se uče jezici nacionalnih manjina, institucionalno i izvaninstitucionalno, pa su o temi govorili predstavnici udruga Roma, Talijana, Ukrajinaca, Poljaka, Čeha, Mađara, Slovenaca, Makedonaca i Jevrejske zajednice, te predstavnici Ministarstva obrazovanja i znanosti FBiH i Ministarstva prosvjete i kulture RS. Čula su se različita iskustva, a sugovornici/e su ponešto kazali/e na jezicima svojih nacionalnih manjina. Između ostalog, bilo je riječi o očuvanju i revitalizaciji gotovo izumrlog jezika sefardskih jevreja u Bosni i Hercegovini.

U emisiji sa Smotre nacionalnih manjina Republike Srpske u Banjoj Luci predstavljeno je kulturno stvaralaštvo, običaji i tradicija 12 nacionalnih manjina koje djeluju u tom entitetu. Predstavili su se: Crnogorci, Česi, Talijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Poljaci, Romi, Rusi, Slovaci, Slovenci i Ukrajinci. U emisiji snimljenoj u Prnjavoru, koji i dalje nosi epitet „mala Europa”, predstavljeno je danas aktivnih devet udruga 13 nacionalnih manjina, a bilo je riječi o suradnji s lokalnim vlastima, problemima i neslaganjima u općinskom Savezu nacionalnih manjina, ali i kulturi Čeha, Poljaka, Roma, Talijana i Ukrajinaca koja se i danas njeguje.

U emisiji o romskom jeziku tražili smo odgovor na pitanje jesmo li u Bosni i Hercegovini spremni odgovoriti na izazov kako sačuvati romski jezik i kulturu s kojim se suočavaju Romi ali i države diljem Europe. Uz probleme s kojim se suočavaju Romi u BiH i načinima na koje ih nadilaze, bilo je riječi o međunarodnim obvezama BiH, a čuli smo i iskustva iz Hrvatske i Srbije o modelima institucionalnog učenja i izučavanja romskog jezika i kulture.

Dvije emisije o Zakonu o nacionalnim manjinama u BiH i romskom jeziku poduprte su financijski iz projekta „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” koji se provodi kao dio programa „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku”, zajedničkog programa Europske unije i Vijeća Europe.

Emisija o nasilju nad Romkinjama tijekom pandemije COVID-19 financijski je realizirana uz potporu projekta Europske unije i Vijeća Europe „Promicanje različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini”, u okviru kojeg je realiziran i projekt „Prevenција govora mržnje i nasilja nad romskim ženama tijekom pandemije COVID-19”, koji je provela Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost” iz Tuzle.

Emisije su bile postavljene i na našem internetskom portalu www.bhrt.ba, a također su gošće i gosti dijelili poveznicu emisije na svojim osobnim te profilima organizacija i institucija iz kojih dolaze, te na društvenim mrežama i YouTube kanalima.

Vođeni program/Glazbeni program

U Vođenom programu u emisiji „Otvoreni studio” obrađivane su teme o aktivnostima udruga nacionalnih manjina, zdravstvenoj zaštiti, socijalnom zbrinjavanju, diskriminaciji i govoru mržnje prema Romima.

U Glazbenom programu emitiraju se glazbene numere na jezicima nacionalnih manjina i realiziraju emisije o autorima koji su pripadnici nacionalnih manjina.

BHR1 nije nikada imao bilo kakav prigovor ili primjedbu na realizirane sadržaje tijekom emitiranja sadržaja posvećenih nacionalnim manjinama.

I kao što je već naznačeno, pored obveze i želje za realiziranjem ovakvih sadržaja, treba naglasiti da Radiotelevizija Bosne i Hercegovine u ovoj fazi nema mogućnosti ispunjavati do kraja naznačene obveze, prije svega, u dijelu koji se odnosi na proizvodnju programa na jezicima nacionalnih manjina. BHRT ima jedan radijski i jedan televizijski kanal i vrlo ograničena financijska sredstva za proizvodnju različitih programa poput informativnog, kulturnog, sportskog, obrazovnog itd. Također, bilo je pokušaja u nekim ranijim razdobljima, kada je bila nešto povoljnija financijska situacija u BHRT-u, da se realiziraju sadržaji na manjinskim jezicima, prije svega romskom, ali se

odustalo od toga zbog nedostatka većeg broja sugovornika i voditelja koji govore jezik/e neke od nacionalnih manjina. Stoga smo se opredijelili za varijantu da, pored dnevno-aktualnih informativnih sadržaja koji tretiraju problematiku nacionalnih manjina, radimo emisije i serijale o nacionalnim manjinama u Bosni i Hercegovini na službenim B/H/S jezicima, uz nadu da ćemo u nekom idućem razdoblju biti u prilici da financijski i kadrovski počnemo realizirati programe za nacionalne manjine na jezicima tih manjina. Također smo svjesni koliko je edukacija bitan segment našeg djelovanja i misije i zato proizvodnja programa namijenjenih djeci, pripadnicima nacionalnih manjina, na njihovu materinskom jeziku, ostaje naša dugoročna obveza.

51. RTRS – Svoju ulogu Javnog servisa Republike Srpske ostvaruje na temelju Zakona o Radioteleviziji Republike Srpske i Zakona o javnom RTV sustavu Bosne i Hercegovine, poštujući uređivačka načela koja su utemeljena na europskim standardima i drugim mjerodavnim propisima.

Unatoč izvanrednim okolnostima i prioritetima pojačanog izvješćivanja o mjerama i zaštiti stanovništva od koronavirusa, Radiotelevizija Republike Srpske je u 2020. godini nastojala ispuniti obvezu javnog emitera u svim segmentima programa, poštujući zakonsku regulativu i uređivačka načela, što podrazumijeva i pristup programu predstavnika iz reda ostalih naroda, odnosno nacionalnih manjina.

U skladu s profesionalnim standardima RTRS-a, javnih servisa u BiH i realiziranjem primjene Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u Bosni i Hercegovini, Televizija Republike Srpske uvrstila je u svoju programsku shemu novu emisiju „Mala Europa” od 10. ožujka 2019. godine, posvećenu nacionalnim manjinama, očuvanju tradicije, kulture i jezika. Emisija je bila na programu praktično svakog tjedna, i to na Prvom programu premijerno subotom od 11.00 sati i reprizno iduće nedjelje u 19.00 sati na Programu RTRS Plus. Težnja je da do konačnog cilja namjenske proizvodnje programa za nacionalne manjine postignemo u programu što veći postotak sadržaja u kojima je moguće čuti informacije o nacionalnim manjinama, njihovoj kulturi, preokupacijama, jeziku i tradiciji. Neodvojiv dio je i promicanje pozitivnih vrijednosti ovih zajednica u našem programu putem namjenskih priloga, redovitih aktivnosti udruga nacionalnih manjina okupljenih pri Savezu nacionalnih manjina Republike Srpske. O svemu tome gledatelji su redovito informirani i putem Jutarnjeg programa, emisije „U fokusu”, te redovitih informativnih emisija Vijesti, Srpska danas i Dnevnik. U svim ovim emisijama, načelom događaja značajnih za javnost, informiramo o značaju i vrijednosti zajednica nacionalnih manjina, u cilju očuvanja njihove tradicije, jezika i kulture.

Specijalizirana emisija za nacionalne manjine „Mala Europa” na programu je u novom ciklusu i od 7. rujna 2020. godine na Prvom programu Televizije i na RTRS Programu Plus.

Aktualnom programskom shemom predviđeno je emitiranje „Male Europe” svakog drugog ponedjeljka od 16.00 sati na Prvom programu Televizije Republike Srpske. Repriza je nedjeljom u 19.00 sati na Programu RTRS Plus. Na ovaj način smo objedinili potrebe predstavnika nacionalnih manjina iz Republike Srpske za promicanjem njihovih aktivnosti i upoznavanjem sa zajednicama koje žive na ovim prostorima, insistirajući na zaštiti i učenju jezika, obrazovanju, najpozitivnijim vrijednostima njihovih zajednica i promicanju tolerancije i istinskih vrijednosti suvremene civilizacije.

Emisija „Korijeni” na Radiju Republike Srpske emitira se od 3. travnja 2006. godine. Riječ je o jednosatnoj emisiji koju emitiramo subotom, a koja obrađuje i istražuje sve značajne teme iz života nacionalnih manjina.

Emisija o nacionalnim manjinama „Korijeni” na Radiju Republike Srpske emitira se najdulje u Bosni i Hercegovini.

Radiotelevizija Republike Srpske kao javni servis često nije u prilici podnijeti zahtjeve za neke projekte europskih programa koji potiču afirmaciju i zaštitu različitosti nacionalnih manjina. Kada bi se ovo načelo ispravilo, Televizija Republike Srpske, ali i drugi javni emiteri u regiji, bili bi u

prilici unaprijediti produkciju, osigurati kvalitetne prijevode kako bi se više čuli jezici nacionalnih manjina, posjetiti njihove domove i sredine i na taj način cjelovitije upoznati život nacionalnih manjina.

Tako bi i ovi programi koji nisu privlačni gledateljima imali šansu za bolju promidžbu i kvalitetniji pristup.

52. Javni emiteri čiji je osnivač županija obvezni su u svojim programskim shemama realizirati posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima nacionalnih manjina kao i emisije na službenim jezicima konstitutivnih naroda o pripadnicima nacionalnih manjina u županiji (članak 16. Obveze županijskih javnih emitera).

Županijska radiotelevizija Goražde redovito emitira priloge i emisije o nacionalnim manjinama.

8. DIO VII. – Članak 10. Konvencije

Stavak 1. Država se obvezuje priznati pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na korištenje, slobodno i bez ometanja, svoga jezika, privatno i javno, usmeno i pisano.

Stavak 2. U područjima nastanjenim osobama koje tradicionalno ili u znatnom broju pripadaju nacionalnim manjinama, ukoliko te osobe to zatraže, i kada taj zahtjev odgovara stvarnoj potrebi, država će nastojati, koliko je to moguće, osigurati uvjete koji će omogućiti korištenje manjinskog jezika u odnosima tih osoba s tijelima uprave.

Stavak 3. Država se obvezuje jamčiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da bude odmah obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima uhićenja i o naravi i razlozima optužbe protiv njega i da se brani na tom jeziku, ako je potrebno, uz besplatnu pomoć tumača.

53. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – U Zakonu o upravnom postupku FBiH, u članku 16., ostavljena je mogućnost da se strankama (u konkretnom slučaju nacionalnim manjinama) omogući uporaba jezika koji razumiju, kako slijedi:

Uporaba jezika i pisma

Članak 16.

- (1) Upravni postupak vodi se na bosanskom jeziku i hrvatskom jeziku, a kao sredstva komuniciranja mogu se koristiti i ostali jezici.
- (2) Tijelo koje vodi upravni postupak osigurava ravnopravnu uporabu bosanskog jezika i hrvatskog jezika.
- (3) Ako je federalnim zakonom kao službeni jezik određen i dodatni jezik, taj jezik će se koristiti u skladu s federalnim zakonom.
- (4) Ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, tijelo koje vodi postupak dužno je da joj omogući pratiti tijek postupka na njezinom jeziku. Tijelo će poučiti stranku, odnosno drugog sudionika o mogućnosti korištenja njezinog jezika u postupku, a u zapisnik će se zabilježiti da je stranka, odnosno drugi sudionik poučen o tom pravu i njegova izjava glede dane pouke unijet će se u zapisnik.
- (5) Stranke i drugi sudionici u postupku koji nisu državljani Federacije Bosne i Hercegovine, a ne znaju jezik na kojem se vodi postupak, imaju pravo tijekom postupka pratiti preko tumača (prevoditelja).
- (6) U upravnom postupku službeno pismo je latinica.

Županijska upravna inspekcija koja se nalazi u sastavu Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije vrši inspekcijski nadzor nad radom tijela uprave i upravnih organizacija Županije kao i jedinica lokalne samouprave, u dijelu pravilne provedbe Zakona o upravnom postupku.

U lokalnoj zajednici ne mogu se sačinjavati akti na regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni uporaba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima u matičnim evidencijama. Kada je u pitanju korištenje i uporaba tradicionalnih i ispravnih oblika imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, te uporaba prezimena u matičnim evidencijama na regionalnim ili manjinskim jezicima, jedino se Općina Kakanj očitovala u svojem odgovoru da postupa u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 37/12 i 80/14) i Zakonom o osobnom imenu („Službene novine Federacije BiH”, broj 7/12).

54. Općina Travnik – U praktičnim situacijama, u radu Općine Travnik kao upravnom tijelu postupci se vode na bosanskom i hrvatskom jeziku kao ravnopravnim jezicima. Komunicirati (razgovarati, priopćavati i sl.) tijekom postupka može se i na drugom jeziku, odnosno jeziku pripadnika nacionalnih manjina, te tijelo koji vodi upravni postupak dužno je omogućiti pripadniku nacionalne manjine praćenje tijeka postupka na svojem jeziku. Glede ovoga područja primjenjuje se članak 16. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

55. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Zakonom o općem upravnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 13/02, 87/07, 50/10 i 66/18) propisano je da ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, odnosno drugih sudionika u postupku, tijelo je dužno omogućiti im da putem prevoditelja prate postupak na svojem jeziku, kao i da pozive i druge dopise dostavlja na njihovom jeziku i pismu.

8.1. Uporaba jezika nacionalnih manjina u radu upravnih tijela

56. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – Pravni zastupnici Županijskog zavoda za pravnu pomoć pružaju besplatnu pravnu pomoć svim osobama podjednako, bez obzira na spol, dob, podrijetlo, vjersku pripadnost, uključujući i osobe koje su pripadnici nacionalnih manjina. Od trenutka obraćanja bilo koje osobe Zavodu, daje im se pravni savjet, besplatno sačinjavaju razne vrste pravnih podnesaka, zastupaju navedene osobe i pred mjerodavnim sudovima kao i tijelima uprave. Županijski zavod za pravnu pomoć u svojem svakodnevnom radu primjenjuje materijalne i procesne zakone kojima se osigurava ravnopravnost i jednakost nacionalnim manjinama i jednaka zakonska zaštita. Kada zastupaju nacionalne manjine pred mjerodavnim tijelima, pravni zastupnici/zastupnice ovoga zavoda svjedoci su poučavanju tih osoba o njihovim pravima i mogućnostima, te da u postupku mogu neometano koristiti svoj jezik, pri čemu će im u tom slučaju biti osiguran prevoditelj (čl. 315. Zakona o parničnom postupku FBiH).

Člankom 5. stavkom 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14) propisano je:

„Osoba kojoj je sloboda oduzeta mora se na materinskom jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavijestiti o razlozima oduzimanja slobode i istodobno, prije prvog ispitivanja, poučiti da nije dužna dati iskaz niti odgovarati na postavljena pitanja, da ima pravo uzeti branitelja kojeg može sama odabrati, kao i o tome da ima pravo da njezina obitelj, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili druga osoba koju ona odredi budu obaviješteni o njezinom oduzimanju slobode.”

Članak 8. ZKP-a FBiH propisuje:

„U kaznenom postupku u ravnopravnoj su uporabi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica.”

Člankom 9. ZKP-a FBiH koji nosi naziv „Pravo na uporabu jezika i pisma” propisano je:

- (1) „Kazneni postupak se vodi na jednom od jezika iz članka 8. ovog zakona. U postupku se koristi jedno od pisama iz članka 8. ovog zakona.
- (2) Stranke, svjedoci i ostali sudionici u postupku imaju pravo služiti se svojim jezikom, materinskim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije, osigurat će se usmeno prevođenje onoga što ona, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog materijala.
- (3) O pravima iz stavka 2. ovog članka poučit će se prije prvog ispitivanja osobe iz stavka 2. ovog članka, koje se tih prava mogu odreći ako znaju jezik na kojem se vodi postupak. U zapisnik će se zabilježiti da je dana pouka i izjava sudionika na danu pouku.
- (4) Prevođenje obavlja sudbeni tumač.”

Člankom 10. ZKP-a FBiH koji nosi naziv „Upućivanje i dostava dopisa” propisano je:

„ (1) Pozive, odluke i druge dopise upućuje sud i druga tijela koja sudjeluju u postupku na jednom od službenih jezika i pisama iz članka 8. ovog zakona.

(2) Podnesci se dostavljaju sudu i drugim tijelima koja sudjeluju u postupku na jednom od službenih jezika i pisama iz članka 8. ovog zakona.

(3) Osobi kojoj je sloboda oduzeta ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno, obveznom liječenju od ovisnosti, dostavit će se i prijevod dopisa iz st. 1. i 2. ovoga članka na materinskom jeziku ili jeziku koji razumije.”

U slučaju da sud ne primjenjuje navedene odredbe, čini posvemašno bitnu povredu odredaba kaznenog postupka, što shodno članku 314. stavku 1. točki c. ZKP-a FBiH predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom.

Dakle, jedna od posvemašno bitnih povreda odredaba kaznenog postupka postoji u slučaju da je glavna rasprava održana bez osobe čija je nazočnost na glavnoj raspravi po zakonu obvezna ili ako je optuženiku, branitelju ili oštećeniku protivno njegovu zahtjevu uskraćeno na glavnoj raspravi uporabljivati svoj jezik i na svojem jeziku pratiti tijek glavne rasprave.

Člankom 18. Zakona o prekršajima („Službene novine Federacije BiH”, broj 63/14) kazneni postupak vodi se na jednom od službenih jezika koji su u službenoj uporabi u sudu, a to su: bosanski, srpski i hrvatski jezik. Stranke i svjedoci i ostali sudionici imaju pravo služiti se materinskim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako ne razumiju ni jedan od službenih jezika u sudu, osigurava im se usmeno prevođenje onoga što one ili drugi iznose, kao i isprava i drugog dokaznog materijala. O ovim pravima stranke se poučavaju prije prvog ispitivanja. Ako znaju jezik na kojem se inače postupak vodi, mogu se odreći ovakvih prava.

Navedena pouka i izjava bilježe se u sudbeni zapisnik.

Prevođenje obavlja sudski tumač. Troškovi prevođenja se ne naplaćuju od stranaka. Idu na teret sudbenog odnosno županijskog proračuna. Ovo pravo omogućuje se ne samo za regionalne i manjinske jezike nego i za sve jezike diljem svijeta.

Kako bi se osiguralo da se ovo pravo poštuje u kaznenom postupku, Zakon propisuje obvezu tijela koje vodi kazneni postupak da upozna sudionike postupka o pravu na uporabu materinskog jezika ili jezika koji razumiju i da se pouka obvezno unese u zapisnik, kao i izjava subjekta u postupku na danu pouku (čl. 9. st. 3. Zakona o kaznenom postupku FBiH).

Uskraćivanje stranci da na glavnoj raspravi uporabljuje svoj jezik i da je prati na svojem jeziku predstavlja bitnu povredu odredaba kaznenog postupka i razlog za pobijanje presude zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka (čl. 312. st. 1. toč. c. Zakona o kaznenom postupku FBiH).

Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih osoba koje sudjeluju u kaznenom postupku, a koji nastaju primjenom odredaba o prevođenju na jezik stranke i drugih sudionika, neće se naplaćivati od osoba koje su po odredbama zakona inače dužne naknaditi troškove kaznenog postupka (čl. 199. st. 5. Zakona o kaznenom postupku FBiH). Dakle, troškovi prevođenja isplaćuju se unaprijed iz proračunskih sredstava i ostaju na teret tih sredstava, bez obzira ko je po konačnoj odluci suda dužan snositi troškove kaznenog postupka. U Pravilniku o naknadi troškova kaznenog postupka u Federaciji Bosne i Hercegovine i visini paušalnog iznosa („Službene novine Federacije

BiH”, broj 7/18) također stoji da se troškovi prevođenja na jezik stranke i drugih osoba koje sudjeluju u kaznenom postupku, a koji nastaju primjenom odredaba Zakona o kaznenom postupku BiH, neće naplaćivati od osoba koje su po odredbama Zakona dužne naknaditi troškove kaznenog postupka (čl. 2. st. 5. Pravilnika).

Osim prava na uporabu svoga jezika u usmenoj komunikaciji sudionika u kaznenom postupku, Zakon o kaznenom postupku FBiH propisuje i obvezu da se osobi kojoj je sloboda oduzeta ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obveznom psihijatrijskom liječenju od ovisnosti dostavi i prijevod dopisa na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i drugi dopisi obvezno dostavljaju na jeziku kojim se one služe u postupku (čl. 10. st. 3. Zakona o kaznenom postupku FBiH).

Dakle, iz navedenog je jasno da stranke, svjedoci i ostali sudionici u kaznenom postupku koji se vodi kod Tužiteljstva i sudova, imaju pravo služiti se svojim jezikom, bez obzira je li taj jezik i službeni jezik na kojem se vodi kazneni postupak. Ako sudionik ne razumije službeni jezik na kojem se vodi kazneni postupak, osigurava mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prijevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi u cijelosti bili upoznati s rezultatima poduzetih procesnih radnji.

Napominjemo da TCMS sustav za automatsko upravljanje predmetima u tužiteljstvima ne predviđa mogućnost povlačenja izvješća prema kriteriju nacionalne pripadnosti, u cilju dobivanja konkretnih statističkih podataka o uporabi manjinskih jezika u kaznenim predmetima koje vodi ovo tužiteljstvo.

U kaznenim postupcima:

- nije bilo zahtjeva pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini da se služe jezikom manjine.

U građanskoj parnici:

U ove postupke spadaju: parnični, gospodarski, izvanparnični i ovršni postupak. U svim tim postupcima primjenjuju se odredbe članaka 6. i od 313. do 315. Zakona o parničnom postupku („Službene novine Federacije BiH”, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), gdje je propisano da stranke i drugi sudionici u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz članka 6. (bosanski, srpski ili hrvatski jezik). Ako ne poznaju ni jedan od ovih jezika osiguravaju o svojem trošku usmeno ili pisano prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju kao i druga usmena ili pisana prevođenja za svoje potrebe.

Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje dokaza koje su predložili. Prevođenje obavljaju tumači.

Primjena Povelje u parničnom postupku očituje se u sljedećim zakonskim odredbama:

Člankom 6. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15) propisano je:

„U parničnom postupku u ravnopravnoj su uporabi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica.”

Člankom 145. stavom 1. ZPP-a FBiH propisuje se:

„Svjedok koji ne zna jezik na kojem se vodi postupak, saslušat će se preko tumača.”

Člankom 313. ZPP-a FBiH propisano je:

„Pozivi, odluke i drugi sudbeni dopisi upućuju se strankama i drugim sudionicima u postupku na jednom od jezika iz članka 6. ovog zakona.”

Člankom 314. ZPP-a FBiH propisano je:

„Stranke i drugi sudionici u postupku pri sudjelovanju u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz članka 6. ovog zakona.”

Člankom 315. ZPP-a FBiH propisuje se:

- (1) „Stranke i umješači koji ne poznaju ni jedan od jezika iz članka 6. ovog zakona osigurati će o svojem trošku usmeno i pisano prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju, kao i druga usmena i pisana prevođenja za svoje potrebe.
- (2) Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje glede izvođenja dokaza koje su predložili.
- (3) Prevođenje obavljaju tumači.”

U slučaju da sud ne primjenjuje navedene odredbe, čini povredu odredaba parničnog postupka koja je uvijek od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude, što shodno članku 209. stavku 2. točki 7. ZPP-a FBiH predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom.

Drugostupanjski sud će, dakle, ukinuti prvostupanjsku presudu ako je protivno odredbama ZPP-a FBiH sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tijek postupka na svojem jeziku, sve shodno članku 227. stavku 1. točki 5.

S obzirom na to da je u članku 9. stavku 1. točki b. Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima propisano da sudovi stranci koja se pojavi osobno pred sudom trebaju dopustiti uporabu vlastitog regionalnog ili manjinskog jezika bez ikakvih dodatnih troškova, proizlazi zaključak da odredba članka 315. stavka 2. Zakona o parničnom postupku nije u skladu s ovom poveljom. Glede toga, sudovi (Općinski sud u Zenici, akt broj: 043-0-Su-19-001275 od 14. 8. 2019. godine) neće ubuduće naplaćivati troškove prevođenja stranci koja osobno provodi procesnu radnju, već će ih plaćati iz sudbenog odnosno županijskog proračuna. Prema podacima općinskih sudova (Kakanj, Zenica, Visoko, Županijski sud u Zenici...), u razdoblju od 2015. do 2018. nije bilo zahtjeva stranaka u kaznenim i građanskim postupcima za uporabu manjinskih jezika.

Dakle, u svim postupcima koji se vode pred sudom (Županijskim sudom u Zenici, općinskim sudovima i Županijskom tužiteljstvu) osigurana je primjena Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima na način da se kršenje prava osoba koje ne razumiju jedan od službenih jezika Bosne i Hercegovine sankcionira ukidanjem presude koja se temelji na tom kršenju.

Napominjemo da je shodno članku 10. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine svim strankama u postupku omogućeno koristiti jezik koji razumiju.

Članak 10. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 38/05, 22/06, 63/10 i 72/10):

„Službeni jezici koji se koriste u sudovima su bosanski, hrvatski i srpski, a službena pisma su latinica i ćirilica.

Sud vodi postupak i donosi odluke na jeziku kojim se služi sudac u postupku ili jeziku koji odredi predsjednik vijeća, s tim da će se stranci, na njezin zahtjev, osigurati prijevod na ročištu ili prijevod odluke suda na jezik kojim se stranka služi u postupku, i to u kaznenom postupku na trošak suda, a u svim ostalim postupcima na trošak stranke. Stranke mogu upućivati dopise sudu na bilo kojem od službenih jezika.”

Prema evidencijama kojim raspolažu u sudovima i Županijskom tužiteljstvu Zeničko-dobojske županije, u navedenom razdoblju nije bilo zahtjeva za uporabu jezika manjina.

Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u FBiH („Službene novine FBiH”, broj 56/08) u članku 8. propisano je da Federacija priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da koristi svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pisano.

Pravo iz stavka 1. ovog članka podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da uporabi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj uporabi.

57. Općina Travnik – U praktičnim situacijama, u radu Općine Travnik kao upravnom tijelu postupci se vode na bosanskom i hrvatskom jeziku kao ravnopravnim jezicima. Komunicirati (razgovarati, priopćavati i sl.) tijekom postupka može se i na drugom jeziku, odnosno jeziku pripadnika nacionalnih manjina, te je tijelo koje vodi upravni postupak dužno omogućiti pripadniku nacionalne manjine praćenje tijekom postupka na svojem jeziku. Glede ovoga područja primjenjuje se članak 16. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

58. Vijeće Europe u Bosni i Hercegovini – Putem sheme malih grantova projekta Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, Općina Prnjavor je 2019. godine prevela općinsku internetsku stranicu na jezike nacionalnih manjina, i to na njemački, talijanski, poljski, češki, ukrajinski i romski jezik.

Putem sheme malih grantova projekta Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, Općina Prijedor i Grad Sarajevo izdali su publikacije/novine na jezicima nacionalnih manjina 2019. godine (ukrajinski, češki, slovenski, mađarski, talijanski, njemački, makedonski, turski i poljski).

Putem sheme malih grantova projekta Europske unije i Vijeća Europe „Promicanje različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini”, nevladine organizacije su 2020. godine izdale materijale i emitirale emisije na privatnom televizijskom kanalu na romskom jeziku.

9. DIO VIII. – Članak 11. Konvencije

Stavak 1. Država se obvezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo koristiti svoje prezime i ime na manjinskom jeziku te da joj ono bude službeno priznato, u skladu s modalitetima koje predviđa njihov pravni sustav.

Stavak 2. Država se obvezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo na mjestima vidljivim za javnost izložiti oznake, natpise i druge informacije privatnog karaktera pisane na njezinu materinskom jeziku.

Stavak 3. U područjima tradicionalno naseljenim znatnim brojem osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini, država će u okviru svog pravnog sustava, uključujući – gdje je to pogodno – ugovore s drugim državama te uzimajući u obzir njihove posebne uvjete, nastojati istaknuti tradicionalne nazive, nazive ulica i druge topografske oznake namijenjene javnosti također na manjinskom jeziku kada za takve oznake postoji dovoljan zahtjev.

9.1. Topografske oznake na manjinskim jezicima

59. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Poznata je činjenica da u BiH nema ni jednog dijela teritorija nastanjenog isključivo jednom nacionalnom manjinom, što znači da su nacionalne manjine integrirane s drugim stanovnicima tog teritorija. Do sada nisu evidentirani zahtjevi nacionalnih manjina za pisanje zamljopisnih pojmova, ulica i naselja na dvojezični način. I pored toga, postoje pozitivni primjeri u općini Gradišci, gdje su evidentirane dvojezične table što je također inicirano putem projekta Vijeća Europe dodjelom malih grantova za najbolje lokalne projekte. Glede navedenog, u BiH ne postoje zakonske smetnje da se neki zamljopisni pojmovi i mjesta napišu dvojezično, ako za to postoje zahtjevi nacionalnih manjina, ali je nužno ispuniti i ostale pretpostavke predviđene zakonima.

60. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Ustavom Republike Srpske propisano je da se ustavno uređenje temelji na zaštiti prava etničkih skupina i drugih manjina. Također, Ustavom je

propisano da su službeni jezici Republike Srpske jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica, a na područjima gdje žive druge jezične skupine u službenoj uporabi su i njihovi jezici i pisma na način određen zakonom.

Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 2/05) propisano je da Republika Srpska priznaje i štiti pravo uporabe svoga jezika svakom pripadniku nacionalne manjine, slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pisano. Navedeno pravo podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da koristi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj uporabi.

U općinama, gradovima i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, tijela vlasti osiguravaju da se jezik manjine koristi između tih pripadnika i tijela vlasti, da natpisi na institucijama budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtijeva.

Općine i gradovi mogu u svojim statutima utvrditi da navedena prava mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, već kada u gradu, općini, mjesnoj zajednici ili naseljenom mjestu tradicionalno stanuje znatan broj osoba pripadnika nacionalne manjine.

61. Tuzlanska županija – Na temelju članka 9. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u FBiH („Službene novine FBiH”, broj 56/08), Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Tuzlanskoj županiji („Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 14/09), te Ustava Tuzlanske županije propisano je da su službeni jezici u Tuzlanskoj županiji bosanski, hrvatski i srpski jezik, dok se ostali jezici mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. Službena pisma su latinica i ćirilica. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu stanovništva, tijela vlasti obvezna su osigurati uporabu jezika manjine između tih pripadnika i tijela vlasti, da natpisi na institucijama budu ispisani i na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, nazivi ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku nacionalne manjine koja to zahtijeva. Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz stavka 1. ovog članka mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine većinu stanovništva. U nadležnosti lokalne vlasti ne upotrebljava se manjinski niti regionalni jezik niti se mogu podnositi pisani ni usmeni zahtjevi na regionalnim ili manjinskim jezicima. U lokalnoj zajednici ne mogu se sačinjavati akti na regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni u matičnim evidencijama uporaba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima. Zakon o zaštiti nacionalnih manjina u Tuzlanskoj županiji („Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 14/09) također uređuje prava nacionalnih manjina. Kad je u pitanju obrazovanje, člankom 8. navedenog zakona propisano je da mjerodavna županijska tijela sudjeluju u kreiranju donošenja proračuna Županije i dužni su planirati i osigurati sredstva za kreditiranje ili stipendiranje stručnog obrazovanja i osposobljavanja nastavnika koji će izvoditi nastavu na manjinskim jezicima. Na području Tuzlanske županije žive Romi koji su uključeni u obrazovanje na jezicima naroda u BiH. U ophođenju sa lokalnim tijelom uprave manjinsko romsko stanovništvo ne koristi romski jezik, s obzirom na to da svi komuniciraju na jezicima naroda BiH. Bitno je napomenuti da ne postoji standardizirani romski jezik na kojem se stranke obraćaju, pa pripadnici romske zajednice, izuzev usmene konverzacije, nisu u mogućnosti pisanim putem obraćati se tijelima uprave iz razloga što se taj jezik ne izučava u formalnom i neformalnom obrazovanju. Ne postoje ljudski kapaciteti s akademskim obrazovanjem koji bi navedeni jezik poučavali, kao ni sudbeni tumači koji bi romski jezik na odgovarajući način interpretirali i prenijeli iz BHS standarda na romski jezik i obratno.

62. Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH – Glede korištenja naziva mjesta na jezicima manjina nismo imali žalbe u tom kontekstu, ali možemo istaknuti kao pozitivan primjer spremnost Općine Visoko, Mjesna zajednica Gračanica, da izmijeni naziv lokaliteta u katastru jer je naslov koji je korišten godinama sadržavao termin uvredljiv za romsku nacionalnu manjinu. Naziv je

izmijenjen nakon što su na to ukazali vijećnici, predstavnici nevladinog sektora i Institucije ombudsmana.

10. DIO IX. – Članak 12. Konvencije

Stavak 1. Država će, gdje je pogodno, poduzeti mjere u području obrazovanja i istraživanja u cilju spoznaje o kulturi, povijesti, jeziku i vjeri svojih nacionalnih manjina i većine.

Stavak 2. U tom kontekstu država će, između ostalog, osigurati odgovarajuće mogućnosti za osposobljavanje nastavnika i pristup udžbenicima i dodir između učenika i nastavnika različitih zajednica.

Stavak 3. Država se obvezuje unaprijediti jednake mogućnosti pristupa obrazovanju na svim stupnjevima za pripadnike nacionalnih manjina.

10.1. Obuka nastavnika i nastava o nacionalnim manjinama u školama

63. Ministarstvo civilnih poslova BiH – Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH, broj 18/03), u članku 6., propisano je da škola ima odgovornost da u vlastitoj, te u sredini u kojoj djeluje, doprinese stvaranju takve kulture koja poštuje ljudska prava i temeljne slobode svih građana, kako je to utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz područja ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina. Prema odredbama članka 8. istog zakona „Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u Bosni i Hercegovini poštovat će se i izučavati u školi u najvećoj mogućoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina”. Obveza škole je da promiče jednake šanse za sve svoje učenike, nastavnike i ostale zaposlenike, uvažavajući i promičući istodobno i pravo na različitosti među njima. U tu svrhu nadležne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe koji podupiru i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovijedi svojih učenika i zaposlenika (članak 36.).

S ciljem unapređenja jednakih mogućnosti pristupa i prava na obrazovanje za pripadnike nacionalnih manjina, kao i drugih ranjivih skupina, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 15. 10. 2019. godine, na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, usvojilo „Preporuke za inkluzivno obrazovanje u Bosni i Hercegovini”. Provedba ovih preporuka trebala bi doprinijeti unapređenju inkluzivnog obrazovanja i daljnjem razvoju inkluzivnih obrazovnih politika, što bi trebalo biti kontinuiran proces, vizija i cilj nadležnih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini i svih mjerodavnih partnera, za ostvarenje kvalitetnog obrazovanja na svim razinama za sve.

Također, u skladu s vizijom Vijeća Europe za kvalitetno obrazovanje i Preporukom CM/Rec(2012)13 Odbora ministara državama članicama o osiguravanju kvalitetnog obrazovanja, kao i s međunarodnim standardima za kvalitetno obrazovanje za sve, osobito u segmentu inkluzije, definirane su „Preporuke za politike djelovanja s Mapom puta za unapređenje inkluzivnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini”, koje je na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine usvojilo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine 2. 9. 2020. godine. Mjere predložene ovim dokumentom naglašavaju potrebu da se kvalitetno obrazovanje za sve doživljava kao javno dobro i temeljna društvena vrijednost u Bosni i Hercegovini i naglašavaju da je u tom smislu nužno: provoditi politike u skladu s međunarodnim standardima i razviti demokratsku kulturu u školama utemeljenu na načelima demokratskih prava i odgovornosti, odnosno unaprijediti inkluzivno obrazovanje, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Imajući u vidu uređenje sektora obrazovanja u Bosni i Hercegovini, odnosno dodjelu izravne nadležnosti entitetu Republici Srpskoj, županijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, te Brčko distriktu BiH, ne može se govoriti o zajedničkom nastavnom planu i programu za bilo koji predmet, već isključivo o zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa, kako to definira Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Glede navedenog, a u cilju poboljšanja nastavnih planova i programa u smislu usmjeravanja na ishode učenja i usklađivanja s europskim standardima, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO), u suradnji s nadležnim obrazovnim vlastima, izradila je Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) definiranu na ishodima učenja za osam odgojno-obrazovnih područja: Jezično-komunikacijsko područje, Matematičko područje, Društveno-humanističko područje, Područje prirodoslovlja, Područje tehnike i informacijskih tehnologija, Kroskurikulsko i međupredmetno područje, Tjelesno i zdravstveno područje i Umjetničko područje. Tako je, između ostalog, izrađena i odobrena (odobrio Odbor APOSO): Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za povijest definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16); Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za građansko obrazovanje definirana na ishodima učenja (Građanski odgoj i obrazovanje, Demokracija i ljudska prava, Politika i građansko društvo, Gospodarstvo, Politika i gospodarstvo, Demokracija i ljudska kultura) („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16); Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i zemljopis definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 58/17).

Zbog lakše provedbe Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja, izrađene su Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja i Smjernice za provedbu zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za kroskurikulsko i međupredmetno područje definirane na ishodima učenja. Također, provedene su obuke trenera/nastavnika za provedbu ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u postojeće nastavne planove i programe. Provedba ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja provodi se u pojedinim županijama. Programi utemeljeni na Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa definiranoj na ishodima učenja unapređuju kvalitetu obrazovanja i osiguravaju prohodnost učenika na cijelom području Bosne i Hercegovine. Stalnim poboljšanjem nastavnih planova i programa i njihovom provedbom nastoji se, između ostalog, unaprijediti inkluzija, odnosno omogućiti jednak pristup obrazovanju svim učenicima u Bosni i Hercegovini, pa time i pripadnicima nacionalnih manjina.

64. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti putem javnog poziva za financiranje/sufinanciranje projekata iz područja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja već godinama realizira program „Potpora stručnom usavršavanju i cjeloživotnom učenju prosvjetnih djelatnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju”. Svrha ovog programa je unapređenje kompetencija prosvjetnih djelatnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju za odgojno-obrazovni rad usmjeren na razvoj ključnih kompetencija kod djece i učenika, kao i provedbu nastavnih planova i programa temeljenih na ishodima učenja. Navedeno podrazumijeva izgradnju obrazovanja koje će kod učenika razvijati ključne kompetencije, u skladu s Europskim referentnim okvirom ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, potrebne za osobno ispunjenje i razvoj, zapošljivost, socijalnu uključenost, zdrave i održive životne stilove, uspješan život u mirnim društvima i aktivno građanstvo.

Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu, čiju izradbu je iniciralo i koordiniralo Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti, sadrži samo obvezne nastavne predmete. Glede načela prevencije i zaštite od diskriminacije te unapređenja uključivanja tema koje se tiču ljudskih prava i promicanja multietničnog okružja, u skladu s Ustavom Federacije BiH i prema dostupnim informacijama u županijama Federacije BiH, rješavaju se na različite načine, primjerice: u Tuzlanskoj županiji u nastavnom planu i programu koji se primjenjuje na području Tuzlanske županije zastupljeni su nastavni predmeti: Građansko obrazovanje, Demokracija i

Ljudska prava i Povijest religija/Religijska kultura, u kojima je obuhvaćen sadržaj obrazovanja za mir i ljudska prava i izučava se putem navedenih nastavnih predmeta po nastavnom planu i programu Tuzlanske županije; u Unsko-sanskoj županiji u nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljeni nastavni predmeti Demokracija i ljudska prava izučavaju se u devetom razredu. U nastavnim planovima i programima svih srednjih škola također je zastupljen nastavni predmet Demokracija i ljudska prava, a izučava se u trećem razredu; u Hercegovačko-neretvanskoj županiji promicanje pitanja za mir i ljudska prava ostvaruje se putem nastavnog predmeta Građansko obrazovanje/Demokracija i ljudska prava; u Bosansko-podrinjskoj županiji zastupljeni su predmeti Građansko obrazovanje/Demokracija i ljudska prava u osnovnim i srednjim školama; u Sarajevskoj županiji u nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljen je nastavni predmet Građansko obrazovanje koji se izučava u devetom razredu itd. Pitanje uporabe i korištenja manjinskih jezika u Federaciji BiH regulirano je Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03 i 76/05), Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj 56/08) i Zakonom o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16).

Pitanje izučavanja jezika nacionalnih manjina u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama tretirano je u Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 18/03), Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 88/07) i Okvirnom zakonu o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 63/08). U Federaciji BiH županijski zakoni o obrazovanju usklađuju se s okvirnim zakonima donesenim na razini Bosne i Hercegovine, pa se tako može konstatirati da su svi zakoni o osnovnom obrazovanju usklađeni s Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, koji u članku 8. propisuje sljedeće: „Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u BiH poštovat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina”.

Kada je u pitanju provedba jednog usklađenog nacionalnog nastavnog plana i programa, potrebno je naglasiti da su u „Službenom glasniku BiH” objavljeni sljedeći dokumenti glede razvoja Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa:

1. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za bosanski, hrvatski, srpski jezik definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 23/15);
2. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za strane jezike definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 23/15);
3. Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 77/15);
4. Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za kroskurikulsko i međupredmetno područje („Službeni glasnik BiH”, broj 87/15);
5. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za kroskurikulsko i međupredmetno područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 87/15);
6. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);
7. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za građansko obrazovanje definirana na ishodima učenja (građanski odgoj i obrazovanje, demokracija i ljudska prava, politika i građansko društvo, gospodarstvo, politika i gospodarstvo, demokracija i ljudska kultura) („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);
8. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za povijest definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);

9. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za matematičko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 77/15);
10. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za tehniku i informacijske tehnologije definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 24/16);
11. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za umjetničko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 37/17);
12. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za prirodoslovlje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 58/17);
13. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za tjelesno i zdravstveno područje definirane na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 16/18).

65. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – U skladu s Ustavom Republike Srpske svatko ima pravo na školovanje pod jednakim uvjetima.

Svi zakoni u području obrazovanja Republike Srpske propisuju da svako dijete ima jednako pravo i jednake mogućnosti u obrazovanju i odgoju bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici Srpskoj poštovat će se i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (2015.) propisano je da za djecu pripadnike nacionalnih manjina odgojno-obrazovni rad može biti ostvaren na materinskom jeziku ili dvojezično. Ministar prosvjete i kulture donio je Pravilnik o dvojezičnom ostvarivanju odgojno-obrazovnog rada i rada na jezicima nacionalnih manjina. U predškolskim ustanovama još uvijek nije organiziran odgojno-obrazovni rad na jezicima nacionalnih manjina, jer nema zahtjeva za izučavanje.

Djeca ovog uzrasta jezik uče u krugu obitelji ili u udrugama (slovenski, talijanski, ukrajinski, njemački). Republika Srpska je još 2004. godine donijela Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina. U osnovnim školama izučavaju se samo dva jezika nacionalnih manjina – ukrajinski i talijanski. Ministar prosvjete i kulture Republike Srpske donio je Nastavni plan i program za ukrajinski jezik i u primjeni je od školske 2013./2014. godine. Cilj nastave ovog predmeta je da učenici ovladaju standardnim govornim i pisanim ukrajinskim jezikom do razine koja će im omogućiti da se u govoru i pisanju služe tim jezikom, kao i da se upoznaju sa stečevinama ukrajinske kulture. Nabavu učila i knjiga za izvedbu ove nastave pomažu veleposlanstva, udruge i pojedinci – nabavu financiraju roditelji.

Inače, u osnovnim školama u Republici Srpskoj uče se po dva strana jezika – engleski jezik kao prvi strani jezik izučava se od trećeg razreda osnovne škole s dva sata tjedno. Kao drugi strani jezik, s dva sata tjedno, od šestog razreda izučavaju se njemački ili francuski ili talijanski ili ruski. U školama Republike Srpske uči se i kineski jezik. Nema inicijative za izučavanje jezika nacionalnih manjina u srednjim školama.

Ruski, njemački i talijanski izučavaju se u školama kao prvi ili drugi strani jezik.

66. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – Člankom 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu odgoj i obrazovanje u školama Županije po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama. Člankom 12. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu srednje obrazovanje i odgoj u školama Županije po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

U proceduri je izradba novog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko-dobojske županije, kojim će se osigurati veća prava na predškolski odgoj i obrazovanje, osobito djeci s

poteškoćama u razvoju. Člankom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, i to: jezik i kultura nacionalnih manjina poštovat će se u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo ustanovit će nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, povijest i kulturu te manjine.

67. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske – Osnovne škole u Županiji Posavskoj dobile su u ranijem razdoblju Priručnik „Upoznajmo se! Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini”, autora Leonarda Valente (nekolicina nastavnika je nazočila i obuci).

U svojim godišnjim planovima i programima rada škola, u ovisnosti o sredini u kojoj se škola nalazi, mogu planirati različite aktivnosti na upoznavanju kulture i tradicije nacionalnih manjina. Imamo primjer Osnovne škole „Vladimir Nazor” u Odžaku, u kojoj je tri godine djelovala izvannastavna aktivnost: Poljski jezik i kultura – u školi je bilo učenika čiji je jedan od roditelja Poljak, a aktivnost je vodila stručna suradnica podrijetlom iz Poljske.

10.2. Romi u obrazovnom sustavu

68. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 108. sjednici, održanoj 19. 7. 2017. godine, preporučilo je Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH da u 2017./2018. godini pripremi Okvirni akcijski plan o obrazovnim potrebama Roma u BiH.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine preporučilo je nadležnim entitetskim, odnosno županijskim ministarstvima obrazovanja i Odjelu za obrazovanje Brčko distrikta BiH da u suradnji s lokalnim zajednicama i romskim udrugama koje djeluju na njihovu području pripreme i usvoje vlastite akcijske planove o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja.

Prema potrebama i stanju na terenu, ti akcijski planovi bi trebali imati precizne mjere koje bi rezultirale potpunom jednakošću romske djece u pristupu pravu na obrazovanje, odnosno potpunom i uspješnom uključenošću sve romske djece u obvezno osnovno obrazovanje.

Tijekom prikupljanja podataka potrebnih za sačinjavanje izvješća o provedbi Okvirnog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu, uočeno je da akcijski planovi o obrazovnim potrebama Roma /Romkinja, koji bi načelno trebali sadržavati i mjere za rješavanje visokih stopa napuštanja školovanja, nisu više nigdje usvojeni osim u Srednjobosanskoj županiji (prema službenim podacima).

Uočivši ovaj problem, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je tijekom sačinjavanja novog Akcijskog plana za uključenje/inkluziju Roma u BiH za razdoblje 2021. – 2025., između ostalog, predložilo jedan sasvim novi cilj u području obrazovanja – Cilj 4. Inicirati i pružiti potporu obrazovnim vlastima u BiH u cilju donošenja akcijskih planova u području obrazovanja za Rome, osigurati usvajanje i početak provedbe akcijskih planova u Republici Srpskoj, u pet županija u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH do 2022. godine.

Koncem 2020. godine zaprimljena je informacija da je i entitet Republika Srpska donio svoj lokalni Akcijski plan o obrazovnim potrebama Roma.

U tijeku 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je u cilju provedbe nekih od predloženih mjera sadržanih u Okvirnom akcijskom planu za obrazovne potrebe Roma za razdoblje 2018. – 2022. pokrenulo sljedeće aktivnosti:

- MLJPI BiH je uputio inicijativu Rektorskoj konferenciji BiH za otvaranje katedre za romski jezik (Cilj 2. mjera 1. OAP-a za BiH). Još uvijek nije zaprimljen odgovor Rektorske konferencije BiH.

MLJPI BiH je zatražio očitovanje mjerodavnih obrazovnih institucija glede Cilja 1. mjere 3. i Cilja 2. mjere 4., a koji se odnose na prijedlog moguće literature i udžbenika koji bi kasnije trebali biti predmet donatorske nabave. Još uvijek nije zaprimljen odgovor mjerodavnih obrazovnih institucija.

I pored više urgencija, MLJPI BiH još uvijek nije dobio mišljenje Vlade entiteta Republike Srpske na tekst izvješća o OAP-u za 2019. godinu. Iz tog razloga, izvješće o OAP-u za 2019. godinu još uvijek nije moguće uputiti Vijeću ministara BiH.

U okviru regionalne suradnje putem Berlinskog procesa uslijedilo je prihvaćanje Deklaracije o integraciji Roma, koju su potpisali lideri zemalja Zapadnog Balkana 5. srpnja 2019. u Poljskoj. Deklaracijom se predviđa čitav niz mjera kojim bi se trebao popraviti status Roma u ovim državama u područjima zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, zdravstva, civilne registracije i nediskriminacije.

Predviđeno je da se na temelju dostupnih podataka iz 2017. godine formuliraju politike za integraciju Roma utemeljene na podacima, te uspostave odgovarajući mehanizmi praćenja i izvješćivanja provedbe romskih politika, uključujući podatke koji su mjerodavni za mjerenje i postizanje ciljeva navedenih u Deklaraciji. Svaka stranka obvezala se na pridržavanje Deklaracije do dana pristupa Europskoj uniji.

Kada je u pitanju područje obrazovanja Roma, u Deklaraciji je naglašen sljedeći cilj: „Povećati upis i stopu okončanja osnovnog obrazovanja Roma na 90 %, i upis i stopu okončanja srednjeg obrazovanja na 50 %”.

U cilju praćenja ciljeva koji su navedeni u Deklaraciji, prilikom sačinjavanja Izvješća o provedbi Okvirnog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine zatražilo je podatke o uključenosti romske djece u obrazovni sustav od nadležnih institucija za školske 2018./19. i 2019./20. Podaci prate metodologiju koja omogućuje izvješćivanje Bosne i Hercegovine o tijeku integracije romske manjine u području obrazovanja.

Usporedbom ove dvije školske godine, uočava se blagi porast upisa djece u predškolsko obrazovanje – od 31 djeteta u 2018./2019. do 69 djece u 2019./2020.; blagi porast upisa djece u osnovno obrazovanje – od 1393 djece u 2018./2019. do 1479 djece u 2019./2020. i blagi porast upisa djece u srednje obrazovanje – od 99 djece u 2018./2019. do 108 djece u 2019./2020.

Cijeneći kako veliki broj institucija nije dostavio ili ne raspolaže podacima o broju djece koja su napustila ili okončala određenu razinu obrazovanja, nemoguće je izvesti mjerodavne zaključke.

U entitetu Republici Srpskoj, kada je u pitanju srednje obrazovanje, djeca u skladu s Ustavom nisu obvezna očitovati se o nacionalnoj pripadnosti, tako da nema podataka o broju romske djece za ovu razinu obrazovanja.

U cilju dobivanja podataka o izdvajanju financijskih sredstava za obrazovne potrebe Roma, u drugoj polovici 2019. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH obratilo se 72 općinama u Bosni i Hercegovine, s upitima koji su se odnosili na: programe boravka romske djece u stanju socijalne potrebe u ustanovama za predškolski i školski odgoj, osiguranje udžbenika i školskog pribora za djecu u stanju socijalne potrebe, osiguranje prijevoza za učenike u stanju socijalne potrebe, užinu koju osiguravaju školske ustanove za učenike u stanju socijalne potrebe, stipendiranje učenika u stanju socijalne potrebe u srednjim školama i fakultetima i sve druge aktivnosti usmjerene za poboljšanje položaja učenika u stanju socijalne potrebe.

Iako je oko 35 % anketiranih dostavilo tražene podatke, otegotna okolnost je da nadležne institucije ne vode posebne podatke za romsku djecu. Tako, primjerice, podaci o financijskim sredstvima za osiguranje udžbenika i školskog pribora ili osiguranje užine dani su zbirno, tj. odnose se na svu djecu u stanju socijalne potrebe na određenom području, a ne samo za romsku djecu.

Uzimajući u obzir zaprimljene podatke i procjenu broja Roma na određenom području, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH procjenjuje da je u Bosni i Hercegovini u tijeku 2018. godine za obrazovne potrebe Roma izdvojeno oko 100.000 KM na lokalnoj razini.

Uspostava odgovarajućeg mehanizma praćenja i izvješćivanja o provedbi politika za integraciju Roma precizirana je i u članku 2. Deklaracije o integraciji Roma iz 2019. godine. U skladu s tim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je prilikom sačinjavanja Izvješća o provedbi Okvirnog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu predložilo da bi se u idućem razdoblju trebale inicirati aktivnosti za uspostavu jednog takvog mehanizma. S obzirom na to da Vlada entiteta Republike Srpske nije dostavila mišljenja, i pored upućenih urgencija, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i dalje nije u mogućnosti uputiti Nacrt spomenutog izvješća Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

U pokušaju identificiranja stručne literature za kulturu i povijest Roma, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine zatražilo je od članova Stručnog tima da dostave prijedloge moguće literature i udžbenika kako bi ih Ministarstvo moglo nabaviti uz potporu zainteresiranih donatora (iz BiH i iz država regije). Nije zaprimljen još uvijek niti jedan prijedlog nadležnih obrazovnih institucija.

Sredinom rujna 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine uputilo je inicijativu Rektorskoj konferenciji u Bosni i Hercegovini za otvaranje katedri za romski jezik na filozofskim fakultetima. Odgovor se očekuje u idućem razdoblju, nakon čega će se razmotriti mogućnost organiziranja javne rasprave u koju bi se uključila i nadležna ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

69. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti – Ovo ministarstvo ima svog predstavnika u Stručnom timu za praćenje provedbe Revidiranog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma koji je oformljen na državnoj razini. Stručni tim trenutačno radi na finaliziranju drugog godišnjeg izvješća o provedbi Revidiranog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma. Predstavnik Ministarstva koji je član Stručnog tima ima zadaću prikupljati, obrađivati i analizirati podatke za Federaciju Bosne i Hercegovine, a koje Stručni tim koristi za izradbu godišnjeg izvješća o provedbi Revidiranog akcijskog plana. Prilikom prikupljanja podataka od županijskih ministarstava obrazovanja, samo šest županija koje imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti ima obvezu dostaviti tražene podatke. Četiri županije za koje se ne prikupljaju podaci s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti su: Posavska, Bosansko-podrinjska, Zapadnohercegovačka i Hercegbosanska.

Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti već godinama izdvaja značajna sredstva za financiranje Programa „Potpore školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija”, u cilju financiranja projekata kojima je cilj povećati stopu pohađanja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja djece romske nacionalnosti i njihova bolja integracija u obrazovni sustav.

Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti od 2008. godine realizira projekt nabave besplatnih udžbenika u suradnji sa županijskim ministarstvima obrazovanja. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti definiralo je kriterije za raspodjelu novčanih sredstava za nabavu besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe, koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu na području cijele Federacije BiH, odnosno svih deset županija. S obzirom na to da su korisnici projekta učenici u stanju socijalne potrebe, u mnogim sredinama su to i učenici romske nacionalnosti.

Također, Ministarstvo ima redoviti program u području visokog obrazovanja pod nazivom: „Poticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine”. U okviru navedenog programa sredstva se dodjeljuju na temelju prijave na Javni poziv, i to studentima romske nacionalnosti koji su državljani BiH, a studiraju na nekoj od javnih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i prvi put upisuju određenu godinu studija.

Veoma je značajno naglasiti da Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti, u suradnji s OSCE-om, radi na izradbi nacrtu strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, koja bi trebala biti usvojena na državnoj razini.

Romi su danas u BiH najbrojnija, ali i najugroženija nacionalna manjina, i to po svim društvenim, znanstvenim i stručnim kriterijima i parametrima koji se uzimaju u obzir prilikom procjene socijalnog statusa neke zajednice ili društvene skupine. Europsko povjerenstvo je u svojem Izvješću o BiH za 2016. konstatiralo da su „Romi i dalje najugroženija manjina u državi i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji”.

Prema Popisu stanovništva u BiH iz 2013. godine, broj osoba koje su se očitovale kao Romi je 12.583 (6.511 M i 6.072 Ž), što je znatno veći broj glede podataka Popisa stanovništva u BiH iz 1991. godine, kad je registrirano 8.876 Roma.

No, 12.583 osobe koje su se očitovale kao Romi na Popisu stanovništva iz 2013. godine manji je broj glede Analize evidentiranja romskih potreba iz 2011. godine koju je uradilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Tada je u BiH evidentiran 16.771 Rom, a što se može svrstati pod vjerojatne migracije romskog stanovništva, odlazak u inozemstvo i sl.

Podaci o broju romske djece nužni su pri izvođenju zaključka o postotku uključenosti romske djece u obvezno osnovno obrazovanje ili postotku romske djece koja nisu uključena u obvezne osnovnoškolske sustave obrazovanja u BiH, no ovi podaci nisu poznati.

Pregled podataka o romskoj djeci uključenoj u sustav osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u BiH od 2010. do 2016. godine:

Romska djeca u obrazovanju u BiH	Školska 2010./2011.	Školska 2011./2012.	Školska 2012./2013.	Školska 2013./2014.	Školska 2014./2015.	Školska 2015./2016.
Uključenost u osnovno obrazovanje	2.770	3.024	1.248	2.078	2.051	1.842
Okončalo osnovno obrazovanje	-	-	28	88	243	151
Uključeno u srednje obrazovanje	143	243	137	92	108	112
Okončalo srednje obrazovanje	-	-	30	29	43	38
Upisano na visokoškolske ustanove	-	17	10	8	5	7

Standardi koje je BiH u značajnom dijelu prihvatila definiraju i pitanje prava nacionalnih manjina na obrazovanje, kao i obvezu primjene određenih obrazovnih standarda i normi.

Kako je obrazovanje put do prekida začaranog kruga socijalne isključenosti, to znači da se odgovornost za neuspjeh u obrazovanju ne traži više u samom djetetu ili njegovim roditeljima, već u društvenom i obrazovnom kontekstu koji nije u dostatnoj mjeri ispravio nejednakosti početnih uvjeta za djecu koja započinju svoj obrazovni put. Imajući u vidu marginalizirani socio-ekonomski status pripadnika romske populacije, može se razumjeti i nedostatnost početnih uvjeta za ulazak romske djece u svijet obrazovanja kojeg karakterizira niska obrazovna razina roditelja, financijsko siromaštvo, loši uvjeti stanovanja, često veliki broj članova obitelji, uključenost djece u rad na ulici, neprihvatanje i nerazumijevanje većinske populacije i sl. Ovo su samo neke od otegotnih okolnosti

osobitih za romsku populaciju, s obzirom na to da su najugroženija nacionalna manjina diljem Europe i, bez dileme, može se reći da Romi spadaju u kategoriju socijalno isključenih.

Kada je u pitanju nastavak jačanja obrazovnih mjera i politika za integraciju romske djece u obrazovni sustav, kao i jačanja kampanje pismenosti za stanovništvo, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti sudjelovalo je u izradbi Revidiranog akcijskog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljnjem tekstu Revidiranog akcijskog plana), koji je okončan 2010. godine. Prilikom prikupljanja podataka od županijskih ministarstava obrazovanja, samo šest županija koje imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti imaju obvezu dostaviti tražene podatke. Četiri županije za koje se ne prikupljaju podaci s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti su: Posavska, Bosansko-podrinjska, Zapadnohercegovačka i Hercegbosanska.

Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti odgovorno je za proračunski program u kojem se prati utjecaj na ravnopravnost spolova u okviru Programa reforme obrazovanja: Potpora programima koji omogućuju odraslim osobama okončanje osnovne škole, s težištem na žensku populaciju i provedbu programa edukacije u skladu s usvojenom Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji (2013. – 2017.).

Jedan od strateških ciljeva Federalnog ministarstva obrazovanja i znanosti jeste reforma predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, koja podrazumijeva uklanjanje zapreka za pristup i ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju svih učenika i odraslih polaznika te poboljšanje uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova u Federaciji BiH.

Glede toga, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti putem javnog poziva za financiranje/sufinanciranje projekata iz područja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja već godinama provodi program „Potpora projektima angažiranja romskih posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”. Svrha navedenog programa je angažirati romskog posrednika radi obnašanja sljedećih poslova i zadataka: poslovi posredovanja u romskim zajednicama; uspostava inicijalnih kontakata s romskim obiteljima čija djeca nisu upisana u osnovnu školu iako su školski obveznici; kontinuirana suradnja s roditeljima i jačanje partnerstva s obiteljima učenika romske nacionalnosti; provedba preventivnih i drugih aktivnosti s ciljem osiguranja redovitog pohađanja nastave učenika romske nacionalnosti; potpora učenicima romske nacionalnosti u svladavanju školskih obveza; suradnja s općinskim službama, ostalim mjerodavnim tijelima i nevladinim sektorom i dr.

Također, u okviru Programa raspodjele sredstava transfera za financiranje proširenog studentskog standarda izdvajaju se značajna sredstva za program „Poticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine s prebivalištem na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji BiH”.

70. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – Vijeće ministara je 2010. godine usvojilo Revidirani akcijski plan o obrazovnim potrebama Roma. Oformljen je i Stručni tim za praćenje provedbe RAP-a u kome su predstavnici nadležnih obrazovnih vlasti. Urađen je i Okvirni akcijski plan o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za razdoblje 2018. – 2022. U skladu s ustavnim nadležnostima u području obrazovanja nadležne obrazovne vlasti donose svoje akcijske planove. Republika Srpska je uradila Akcijski plan o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Republici Srpskoj.

Ovim akcijskim planom predviđena su tri cilja:

1. Povećati obuhvat romske djece predškolskim, osnovnim i srednjim obrazovanjem i smanjiti rano napuštanje školovanja na svim razinama obrazovanja, kao i potpora školovanju odraslih koji se nisu školovali ili su napustili školovanje;
2. Sprečavanje anticiganizma aktivnim suzbijanjem predrasuda, stereotipa i diskriminacije;
3. Kultura – Izgradnja i jačanje romske kulture i identiteta.

Za provedbu ovih ciljeva predviđeno je osam mjera i 29 aktivnosti.

Prema Popisu iz 2013. godine ukupno ima 1974 Roma u Republici Srpskoj (1012 muškaraca i 962 žene), i po brojnosti su iza Ukrajinaca. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske izdvaja sredstva za nabavu udžbenika za svu djecu, pa i za romsku djecu, prvog i drugog razreda. Za romsku djecu ostalih razreda besplatne udžbenike osigurava lokalna zajednica. Ministarstvo osigurava besplatan prijevoz za svu djecu koja stanuju na udaljenosti većoj od četiri kilometra od škole. U proračunima lokalnih zajednica osiguravaju se i sredstva za užinu za romsku djecu, kao i stipendije za romske učenike. Mnogo toga ovisi o aktivnostima nevladinih romskih udruga. Tako UG „Otaharin” iz Bijeljine, u suradnji s JU Dječji vrtić „Čika Jova Zmaj” i Gradskom upravom, potiče uključivanje djece romske nacionalnosti u poludnevni boravak u vrtiću. Putem raznih projektnih aktivnosti u prethodnim godinama oko 100 romske djece imalo je priliku biti uključeno u vrtić. Od kolovoza 2020. provodi se projekt *Vrtić je i moje pravo*, čiji je nositelj Gradska uprava Grada Bijeljine u suradnji s UG „Otaharin”. Projekt je osmišljen kako bi se djeci iz socijalno ugroženih kategorija omogućilo nužno predškolsko obrazovanje i socijalizacija. Program je namijenjen djeci uzrasta od tri do šest godina i njih 20 će biti uključeno u predškolsko obrazovanje u okviru ovog projekta. Angažirani su i romski pomagači, a djeci je organiziran i prijevoz do vrtića. Ova udruga u suradnji s JU Dječjim vrtićem „Čika Jova Zmaj” i Gradskom upravom Grada Bijeljine aktivno radi na uključivanju djece romske nacionalnosti u *Program za djecu pred polazak u školu*. Ovaj program financira Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i s obzirom na to da je besplatan, jedini je i dostupan romskoj djeci čiji roditelji zbog teških ekonomskih uvjeta, siromaštva i nezaposlenosti nisu u mogućnosti plaćati im boravak u predškolskim ustanovama. Identificiraju se djeca predškolskog uzrasta, upisuju se u Program i osigurava se romski pomagač koji djeci olakšava uključivanje u Program. U Program je uključeno 13 djece romske nacionalnosti (osam dječaka i pet djevojčica). Inače, romska zajednica u Bijeljini je jedna od onih koje su očuvale romski jezik. U Bijeljini se pod pokroviteljstvom *Save the Children* već pet godina provodi Program „Skrb i razvoj u ranom djetinjstvu”/*Early Childhood Care and Development (ECCD)*. U školskoj 2020./2021. u prvi razred je upisano 23 Roma (11 dječaka i 12 djevojčica). Sva djeca su ovim programom dobila nužnu potporu. Program se provodi putem svakodnevnog dvosatnog boravka djece u Dnevnom centru tijekom kojeg uz potporu stručnog osoblja stječu znanja i vještine koje su im nužne za lakše uključivanje u osnovno obrazovanje. Osobit značaj stavljen je na temeljna pravila u ponašanju, na socijalizaciju, te na pomoć pri snalaženju u vršnjačkoj skupini. I u Prnjavoru, zahvaljujući dobrom radu romskih udruga, sva djeca su uključena u školski sustav i nema napuštanja obrazovanja.

Neke lokalne zajednice, kao npr. Banja Luka i Bijeljina, osiguravaju za djecu i školski pribor.

Nacionalna struktura učenika u osnovnim školama:

Nacionalnost	Broj učenika
Romi	371
Ukrajinci	131
Talijani	8
Rusi	6
Kinezi	5
Makedonci	4
Kurdi	4
Crnogorci	3
Poljaci	2
Česi	2
Albanci	2
Amerikanci	2
Švicarci	2
Grci	1
Bugari	1

Karavlasii	1
Slovinci	1
Slovaci	1
Jevreji	1

NAPOMENA: Nema podataka o nacionalnoj pripadnosti učenika srednjih škola, jer u skladu s člankom 34. stavkom (2) Ustava „Nitko nije dužan očitovati se o svojoj nacionalnoj pripadnosti”. Isto se odnosi i na zaposlene.

71. Grad Trebinje – U JU OŠ „Vuk Karadžić” u Trebinju nastavu pohađaju četiri učenika romske nacionalnosti. Nastavu pohađaju po redovitom planu i programu. Tri učenika izučavaju predmet pravoslavni vjeronauk.

Učenici imaju financijsku potporu koju im pruža Grad Trebinje (putni troškovi, školski pribor, udžbenici). U svrhu uključenja djece pripadnika romske nacionalne manjine u obrazovni sustav, Gradska uprava Trebinje u gradskom proračunu ima predviđen „Grant osnovnim školama za djecu nacionalnih manjina – Rome, gdje se svake godine izdvaja 3.000 KM.

Kontinuirana je suradnja roditelja, nastavnika i stručnih suradnika. Svake godine obilježava se Dan Roma gdje su uključeni i učenici romske populacije.

72. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojske županije – Članak 4. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 7/10, 8/12) **definira zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jednak pristup sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju** i osiguranje jednakih uvjeta i prilika za sve. Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u predškolskom odgoju i obrazovanju u Zeničko-dobojskoj županiji. Programom obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaćena su i djeca romske populacije.

Članak 9. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10 i 8/12) predviđa uključenje djece s posebnim potrebama u predškolske ustanove prema programu prilagođenom njihovim pojedinačnim potrebama.

Člankom 5. st. (1) i (5) Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj 3/18) **definirano je da je osnovno obrazovanje obvezno i besplatno za svu djecu**, tj. pohađanje redovite osnovne škole je obvezno u trajanju od devet godina za svu djecu od šeste do petnaeste godine života. Člankom 5. stavkom (8) navedenog zakona definirano je da pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će ponajviše koristiti interesu djeteta.

Člankom 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo stjecati odgoj i obrazovanje u školama Županije, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Člankom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, i to:

- pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će ponajviše koristiti interesu djeteta;
- da škola ima odgovornost da u vlastitoj sredini i u sredini u kojoj djeluje doprinese stvaranju kulture poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda svih građana, kako je utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz područja ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina;

- prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama koji mogu imati invaliditet, poteškoću ili biti u nepovoljnom položaju, poštovat će se u najvećoj mjeri, prije svega, ispravnim odabirom zanimanja;
- da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo će ustanoviti nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, povijest i kulturu te manjine;
- definirano je i pravo pohađanja nastave vjeronauka ili alternativnog predmeta, tj. da će škola unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga, kao i da se ne mogu poduzimati nikakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavale sloboda izražavanja vlastitih i upoznavanja drugih i drukčijih uvjerenja.

Člankom 12. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo stjecati srednje obrazovanje i odgoj u školama Županije, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije, svojim podzakonskim aktima, Pravilnikom o inkluzivnom obrazovanju učenika s posebnim obrazovnim potrebama, reguliralo je posebno pitanje prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama na području Zeničko-dobojske županije.

U svrhu **olakšanja pristupa Roma obrazovnom sustavu, odnosno visokom obrazovanju** u Zeničko-dobojskoj županiji, Odlukom o utvrđenju upisne politike na Sveučilištu u Zenici, politike stipendiranja i politike smještaja studenata u studentske centre za 2020. godinu, utvrđeno je sljedeće:

- člankom 1. točkom g) predmetne odluke utvrđeno je načelo „da se pripadnici romske nacionalnosti i završeni srednjoškolci stimuliraju nastaviti školovanje”, a stavkom (2) istog članka, kao poseban element upisne politike, utvrđeno je „pravo pripadnika romske nacionalnosti na bezuvjetan upis u statusu redovitog studenta – financira Osnivač (izvan ukupne kvote utvrđene Planom upisa)”;
- člankom 2 točkom e) predmetne odluke, kao element politike stipendiranja, utvrđeno je „pravo pripadnika romske nacionalnosti na **bezuovjetnu** dodjelu stipendija”;
- člankom 3. točkom b), kao element politike smještaja studenata u studentske centre, utvrđeno je: „pravo pripadnika romske nacionalnosti na **bezuovjetan** smještaj (odnosi se na redovite studente romske nacionalnosti koji se prijavljuju na natječaj za smještaj u studentskim domovima/centrima u Federaciji Bosne i Hercegovine s kojima je Vlada Zeničko-dobojske županije potpisala ugovor o subvencioniranju usluga smještaja i ishrane, i to na studente koji ne žive u mjestima gdje su smješteni fakulteti na koje su upisani, kao i na studente koji nemaju najnužnije stambene uvjete stanovanja)”.

Također, dosta je urađeno i na osiguranju pomagača u nastavi, što je od iznimnog značaja, koji bi izravno radili s učenicima i pružali im potporu u praćenju obrazovnog procesa, a u konzultaciji s nastavnicima sugerirali način daljnjeg napretka djece.

Izrađeni su i usvojeni odgovarajući nastavni planovi i programi ZDŽ-a na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku, koji su utemeljeni na zajedničkim jezgrama i svim pravnim pretpostavkama za punu jednakopravnost nastave na materinskom jeziku za sve konstitutivne narode građane Županije.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije poduzima korake na modernizaciji nastavnih planova i programa osnovnih i srednjih škola, te visokoškolskih

ustanova, u skladu s Akcijskim planom za provedbu prioriteta iz analitičkog izvješća Europskog povjerenstva.

U prethodnom razdoblju organizirane su dodatne obuke, seminari i radionice (s težištem na indeks inkluzivnosti, ishode učenja, e-dnevnik, škole za 21. stoljeće) u cilju dodatnih edukacija nastavnog osoblja, a sve u skladu s postavljenim reformskim obrazovnim potrebama.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije putem svojih imenovanih predstavnika (radne skupine, koordinatori) sustavno i kontinuirano radi na unapređenju **odgoja i obrazovanja Roma**.

Aktivnosti podrazumijevaju održavanje kampanja, okruglih stolova, radionica za roditelje, roditeljskih sastanaka, pojedinačnih razgovora s roditeljima u cilju promicanja značaja redovitog pohađanja nastave i obrazovanja uopće. Shodno tome, obilježavaju se romski praznici putem priredbi, izložbi, promidžbenih afiša i čitaju se prigodni tekstovi na redovitoj nastavi (tri osnovne škole u kojima se provodi projekt su: JU OŠ „Hasan Kikić”, Zenica, JU OŠ „Hamdija Kreševljaković”, Kakanj i JU OŠ „Prva osnovna škola”, Zavidovići), radi se na porastu stope uključenosti djece u osnovno i srednje obrazovanje, a sve u suradnji s predstavnicima romske zajednice.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije je u skladu s proračunskim mogućnostima i u partnerstvu s nevladinim sektorom realiziralo u navedenom razdoblju sljedeće projekte, koji su imali za cilj provedbu Akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma: „Temeljno pravo na obrazovanje”, „Obrazovanje za socijalnu koheziju i BiH na putu k EU”, „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica”, „Povećajmo mogućnosti djeci u Bosni i Hercegovini za rano učenje” i „Uključivanje i obrazovanje Roma u Bosni i Hercegovini”.

Kako bi potaknuli roditelje da što više upisuju djecu u 1. razred osnovne škole, realiziran je projekt „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica”. Projekt je osmišljen na način da kratki program za romsku djecu predškolskog uzrasta realiziraju nastavnici razredne nastave uz pomagače – završene srednjoškolce ili učenike završnih razreda srednje škole koji su također pripadnici romske populacije.

U okviru projekta PEACH – „Predškolsko obrazovanje za svu djecu”, Caritas Švicarske i Asocijacija za razvoj „Leda” potpisali su Memorandum o razumijevanju o unapređenju Programa obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u školu, s težištem na ruralna područja. U okviru projekta, u suradnji s ovim tijelom županijske uprave, renovirali su prostorije za provedbu navedenog programa u četiri područne osnovne škole, a obuhvat romske djece u ovom programu je 100,00%.

U cilju potpore provedbi EU regionalnog projekta „Povećane mogućnosti obrazovanja za studente i mlade Rome i Romkinje na području Zapadnog Balkana i Turske”, koji će se realizirati i u Bosni i Hercegovini, a provest će ga Romski obrazovni fond uz potporu EU-a, ovo tijelo županijske uprave potpisao je Memorandum o razumijevanju s Romskim obrazovnim fondom, u svrhu promicanja jednakih mogućnosti u kvalitetnom obrazovanju i zapošljavanju romske djece i mladih.

Na pitanje postoje li **udžbenici ili urađeni nastavni programi i planovi** na nekom od jezika nacionalnih manjina u BiH, naglašavamo da je člankom 6. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) i člankom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo radi na modernizaciji nastavnih planova i okvirnih programa koji će odgovarati i potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuju jezik, književnost, povijest i kulturu te manjine kao dodatnu nastavu.

Okvirni nastavni plan i program koji donosi Ministarstvo će jamčiti i osigurati kvalitetno obrazovanje za svu djecu, osigurati dosljednost kvalitete standarda obrazovanja, te osigurati primjenu nastavnih planova i programa koji odgovaraju obrazovnim potrebama djece na koju se odnose.

Posebni **modeli i oblici školovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina** u BiH nisu uvedeni, mada je zakonskim propisima omogućeno da ako u školi ima značajan broj učenika pripadnika jedne nacionalne manjine, a žele pohađati nastavu iz svog materinskog jezika, da se za njih može organizirati nastava materinskog jezika i da nastavu treba izvoditi nastavnik koji ga može predavati uz odgovarajuću kvalitetu. Također, zakonskim propisima osigurano je ako se u školi obrazuju samo učenici jedne nacionalne manjine, cjelokupna nastava može se izvoditi na jeziku te nacionalne manjine, uz obvezno svladavanje jednog od jezika konstitutivnih naroda.

Na temelju podataka kojima raspolaže resorno ministarstvo, u školskoj 2019./2020. obuhvaćeno je 20 djece romske nacionalnosti Programom obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovnu školu, osnovnim obrazovanjem obuhvaćena su 404 učenika, dok je srednjim obrazovanjem obuhvaćeno 20 učenika.

Kada su u pitanju financijska izdvajanja u Zeničko-dobojskoj županiji, u školskoj 2019./2020. izdvojeno je 103.680,00 KM za nabavu udžbenika za drugi razred za sve socijalno ugrožene učenike, dok je besplatan prijevoz osiguran za sve učenike koji stanuju na udaljenosti većoj od 5 (pet) kilometara u jednom pravcu od škole pripadajućeg upisno-gravitacijskog područja.

Resorno ministarstvo ne vodi evidenciju o ukupnom broju pripadnika nacionalnih manjina zaposlenih u području obrazovnog sustava. U svojim zakonskim propisima jasno su naveli da se prijam nastavnika, stručnih suradnika i ostalih djelatnika vrši na temelju javnog natječaja/oglasa, u skladu s Okvirnim programom zbrinjavanja mogućeg tehnološkog viška zaposlenika u osnovnim i srednjim školama, kao i Kriterijima o načinu bodovanja kandidata prilikom zasnivanja radnog odnosa u osnovnim i srednjim školama i đačkim domovima na području Zeničko-dobojske županije. U tom kontekstu, ne može se vršiti diskriminacija nastavnika ili drugih djelatnika pri imenovanju, zapošljavanju, napredovanju ili bilo kojoj drugoj odluci na temelju toga što u školi koriste bilo koji od službenih jezika.

73. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske – Provjerom u školama na području Županije Posavske došli smo do podataka da troje romske djece pohađa nastavu u Osnovnoj školi „Orašje” u Orašju (svi iz iste obitelji). U razgovoru s ravnateljicom škole došli smo do sljedećih podataka: učenici slušaju nastavu na hrvatskom ili bosanskom jeziku, roditelji nisu tražili uvođenje romskog jezika, škola osigurava besplatnu užinu za djecu Rome, a navedenim učenicima osigurani su tableti za online nastavu.

- Vlada Županije Posavske posljednjih godina sufinancira kupnju udžbenika svim učenicima od I. – IX. razreda osnovne škole u iznosu od 100 KM. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske također osigurava besplatan prijevoz svim učenicima osnovnih i srednjih škola (ako ne žive u mjestu gdje se škola nalazi).
- U područjima s mješovitom populacijom, situacija glede izučavanja materinskog jezika u školama je sljedeća:
  - a) U Osnovnoj školi „Orašje” u Orašju svi učenici razredne nastave izučavaju nastavni predmet Hrvatski jezik (roditelji učenika nisu imali zahtjeva za razdvajanjem učenika), dok se učenici predmetne nastave mogu opredijeliti za nastavni predmet Hrvatski jezik ili nastavni predmet Bosanski jezik.
  - b) U Osnovnoj školi „Vladimir Nazor” u Odžaku učenici su zajedno na nastavi materinskog jezika i realiziranje nastave odvija se poredbenom metodom u kojoj se učenicima naglašavaju sličnosti ili razlike u hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku, a u obrazovnu ispravu upisuje se nastavni predmet za koji su se opredijelili: Hrvatski jezik, Bosanski jezik ili Srpski jezik.

- c) U Županiji Posavskoj nema organiziranja nastave manjinskih jezika ili na nekom od manjinskih jezika, jer takvih zahtjeva do sada nismo imali.

74. Grad Bijeljina – Grad stimulira obrazovanje tako što iz gradskog proračuna izdvaja sredstva (8.000 KM) kako bi sva romska djeca koja idu u osnovnu školu imala užinu tijekom cijele godine. U suradnji s nevladinom organizacijom osigurava udžbenike i školski pribor djeci romske populacije tijekom cijele godine.

11. DIO X. – Članak 14. Konvencije

Stavak 1. Država se obvezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo učiti na svojem manjinskom jeziku.

Stavak 2. Na područjima tradicionalno ili u znatnom broju naseljenim osobama koje pripadaju nacionalnim manjinama, ako za to ima dovoljno zahtjeva, članice će nastojati osigurati, koliko je to moguće i u okvirima svojih obrazovnih sustava, da osobe koje pripadaju tim manjinama imaju odgovarajuće mogućnosti za nastavu na materinskom jeziku ili dodatnu nastavu na tom jeziku.

Stavak 3. Stavak 2. ovog članka primijenit će se bez štete po izučavanje službenog jezika ili nastave na tom jeziku.

11.1. Nastava manjinskih jezika i nastava na jezicima manjina

75. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti – Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu, čiju izradbu je iniciralo i koordiniralo Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti, sadrži samo obvezne nastavne predmete. Glede načela prevencije i zaštite od diskriminacije na temelju spola kao i borbe protiv govora mržnje i zločina iz mržnje, uključujući i političku scenu, u tu svrhu potrebno je prikupljati i procjenjivati podatke o govoru mržnje i kaznenim djelima iz mržnje i promicati međuetničku i međuvjersku toleranciju, osobito u sustavu obrazovanja, u skladu s Ustavom Federacije BiH. U tom kontekstu, prema dostupnim informacijama, u županijama Federacije BiH to se rješava na različite načine, primjerice: u Nastavnom planu i programu koji se primjenjuje na području Tuzlanske županije zastupljeni su nastavni predmeti: Građansko obrazovanje, Demokracija i ljudska prava i Povijest religija/Religijska kultura, u kojima je obuhvaćen sadržaj obrazovanja za mir i ljudska prava, u Unsko-sanskoj županiji u Nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljeni nastavni predmet Demokracija i ljudska prava izučava se u devetom razredu. U nastavnim planovima i programima svih srednjih škola također je zastupljen nastavni predmet Demokracija i ljudska prava, a izučava se u trećem razredu; u Hercegovačko-neretvanskoj županiji promoviranje pitanja za mir i ljudska prava ostvaruje se putem nastavnog predmeta Građansko obrazovanje/Demokracija i ljudska prava; u Bosansko-podrinjskoj županiji zastupljeni su predmeti Građansko obrazovanje/Demokracija i ljudska prava u osnovnim i srednjim školama, a u Sarajevskoj županiji u Nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljen je nastavni predmet Građansko obrazovanje koji se izučava u devetom razredu itd.

Upute za stručnu ocjenu rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, na temelju kojih se odobravaju udžbenici za devetogodišnju osnovnu školu i vrši stručna ocjena određenih rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, sadrži sljedeća pitanja: „odražava li rukopis bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućuje li stjecanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih skupina te unapređuje li pravo na

različnost; je li se u rukopisu vodilo računa o podupiranju ravnopravnosti spolova na prikladan način, služeći se imenicama oba roda, osobito u spominjanju zvanja i zanimanja?”

Kada je u pitanju obrazovanje nacionalnih manjina, osobito Roma, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti sudjelovalo je u izradbi Revidiranog akcijskog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljnjem tekstu Revidiranog akcijskog plana) koji je okončan 2010. godine. Ministarstvo ima svog predstavnika u Stručnom timu za praćenje provedbe Revidiranog akcijskog plana koji je oformljen na državnoj razini. Stručni tim trenutačno radi na finaliziranju Drugog godišnjeg izvješća o provedbi Revidiranog akcijskog plana o obrazovnim potrebama Roma. Predstavnik Ministarstva, koji je član Stručnog tima, ima zadaću prikupljati, obrađivati i analizirati podatke za Federaciju Bosne i Hercegovine koje Stručni tim koristi za izradbu godišnjeg izvješća o provedbi Revidiranog akcijskog plana. Prilikom prikupljanja podataka od županijskih ministarstava obrazovanja, samo šest županija koje imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti imaju obvezu dostaviti tražene podatke. Za četiri županije ne prikupljaju se podaci, s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti, a to su: Posavska, Bosansko-podrinjska, Zapadnohercegovačka i Hercegbosanska.

Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti već godinama izdvaja značajna sredstva za financiranje Programa „Potpora školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija”, sve u cilju financiranja projekata kojima je cilj povećati stopu pohađanja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja djece romske nacionalnosti i njihovo bolje integriranje u obrazovni sustav.

Pored navedenog, Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti od 2008. godine provodi Projekt nabave besplatnih udžbenika u suradnji sa županijskim ministarstvima obrazovanja. Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti definiralo je kriterije za raspodjelu novčanih sredstava za nabavu besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu na području cijele Federacije BiH, odnosno svih deset županija. S obzirom da su korisnici Projekta učenici u stanju socijalne potrebe, ili određeni razred, u mnogim sredinama su to i učenici romske nacionalnosti.

Ministarstvo, također, ima redoviti program u području visokog obrazovanja pod nazivom: „Poticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine”. U okviru navedenog programa sredstva se dodjeljuju na temelju prijave na Javni poziv, i to studentima romske nacionalnosti koji su državljani BiH i studiraju na nekoj od javnih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i po prvi put upisuju određenu godinu studija.

Veoma je bitno naglasiti da Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti, u suradnji s OSCE-om, radi na izradbi nacrtu strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, a koja bi trebala biti usvojena na državnoj razini.

76. Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojske županije – Ministarstvo putem svojih imenovanih predstavnika (radne skupine, koordinatori) sustavno i kontinuirano radi na unapređenju **odgoja i obrazovanja Roma**.

Aktivnosti podrazumijevaju održavanje kampanja, okruglih stolova, radionica za roditelje, roditeljskih sastanaka, pojedinačnih razgovora s roditeljima u cilju promicanja značaja redovitog pohađanja nastave i obrazovanja uopće. U cilju kampanje promicanja značaja obrazovanja i porasta stope uključenosti djece u osnovno i srednje obrazovanje, obilježavaju se romski praznici putem priredbi, izložbi, promidžbenih afiša i čitaju se prigodni tekstovi na redovitoj nastavi (tri osnovne škole u kojima se provodi projekt su: JU OŠ „Hasan Kikić”, Zenica, JU OŠ „Hamdija Kreševljaković”, Kakanj i JU OŠ „Prva osnovna škola”, Zavidovići), a sve u suradnji s predstavnicima romske zajednice.

Na pitanje postoje li **udžbenici ili urađeni nastavni planovi i programi** na nekom od jezika nacionalnih manjina u BiH, naglašavamo da je člankom 6. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) i člankom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo radi na modernizaciji nastavnih planova i okvirnih programa koji će odgovarati i potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuju jezik, književnost, povijest i kulturu te manjine kao dodatnu nastavu.

77. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, znanost, kulturu i sport Bosansko-podrinjske županije Goražde – Javne ustanove obrazovanja dužne su osigurati pripadniku nacionalne manjine nastavu iz njegova materinskog jezika na tom jeziku, na način propisan županijskim zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju (članak 12. – Osiguranje nastave materinskog jezika).

U osnovnom obrazovanju dva su učenika polaznici redovite nastave i sedam polaznika predškolskog pripremnog programa. Nastavu slušaju na bosanskom jeziku koji razumiju i za koji su se opredijelili. Besplatne udžbenike kao i pribor osigurali su Ministarstvo za obrazovanje, mlade, znanost, kulturu i sport BPŽ Goražde i nevladine organizacije.

Nastavno osoblje u kontinuitetu prati edukacije iz područja poštovanja ljudskih prava.

Pripadnici nacionalnih manjina u Županiji imaju pravo osnovati knjižnice, videoteke, kina, kulturna središta, muzeje, pismohrane, kulturna i umjetnička društva i sve druge oblike organiziranja radi slobode kulturnog izražavanja, te se brinuti o održavanju svojih spomenika kulture i kulturne baštine (članak 17. – Sloboda kulturnog izražavanja).

U dosadašnjem radu resorno ministarstvo nije zaprimilo niti jedan zahtjev nacionalnih manjina za pokretanje kulturnih manifestacija, udruga ili institucija koje se tiču nacionalnih manjina na području BPŽ Goražde.

12. XI. DIO – Članak 15. Konvencije

Stavak 1. Država će stvoriti uvjete nužne za učinkovito sudjelovanje osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i javnim poslovima, osobito koji se tiču njih samih.

12.1. Sudjelovanje u javnom životu

78. Općina Travnik – Glede navedenog područja u praksi se primjenjuje Izborni zakon Bosne i Hercegovine. U skladu s navedenim zakonom, svaki državljanin BiH s navršениh 18 godina života, pa time i pripadnik nacionalne manjine, ima pravo glasovati i biti biran – biračko pravo. Pripadnici nacionalnih manjina mogu se kandidirati na izborima kao kandidati na listi nacionalnih manjina. Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću razmjerno postotku njihova udjela u stanovništvu prema posljednjem popisu stanovništva u BiH na lokalnim izborima u Bosni Hercegovini.

79. Središnje izborno povjerenstvo BiH – Mogućnost kandidiranja za redovite mandate i za popunu zajamčenih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, propisana je i ostvariva u praksi. Pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost kandidirati se na izborima u skladu s odredbama Poglavlja 13. Izbornog zakona BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 97/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16 i 41/20) na redovitim listama političkih stranaka i koalicija, te kao neovisni kandidati za redovite mandate u

općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada. Nadalje, odredbama Poglavlja 13A Izbornog zakona BiH utvrđeno je da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, razmjerno postotku njihova udjela u stanovništvu prema posljednjem popisu u Bosni i Hercegovini. Broj pripadnika nacionalnih manjina koji se izravno biraju u općinsko vijeće, odnosno u skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada, utvrđuje se statutom općine, odnosno grada, pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice prema posljednjem popisu stanovništva sudjeluju s više od 3 %, jamči najmanje jedno mjesto. Da bi se ovjerili za sudjelovanje na izborima za popunu zajamčenih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, političke stranke i neovisni kandidati podnose prijavu za sudjelovanje na izborima za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada, u skladu s odredbama Izbornog zakona BiH. Pored navedenog, pravo prijave imaju i registrirane udruge ili drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i skupina od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo, a kandidati koje predlože za sudjelovanje na izborima za popunu zajamčenih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, imaju status neovisnog kandidata. U cilju olakšanja sudjelovanja pripadnicima nacionalnih manjina na Lokalnim izborima 2020. godine, Središnje izborno povjerenstvo BiH je Odlukom o visini takse za sudjelovanje na Lokalnim izborima 2020. godine („Službeni glasnik BiH”, broj 25/20) propisalo da se za prijavu za sudjelovanje na izborima za popunu zajamčenih mandata za pripadnike nacionalnih manjina ne uplaćuje taksa.

Način utvrđenja kandidatskih lista za izbore propisan je odredbama članka 4.19 Izbornog zakona BiH. Kandidatska lista sadrži ime i prezime svakog kandidata na listi, jedinstveni matični broj, adresu prebivališta, očitovanje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih, potpis predsjednika političke stranke, odnosno potpis ovlaštene osobe koalicija za zastupanje pred Središnjim izbornim povjerenstvom BiH. Očitovanje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih koristi se kao temelj za ostvarivanje prava na odabranu odnosno imenovanu dužnost za koju je uvjet očitovanje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih u izbornom ciklusu za koji je kandidatska lista podnesena. Kandidat ima pravo neočitovanja o svojoj pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih na kandidatskoj listi, ali neočitovanje će se smatrati kao odustajanje od prava na odabranu, odnosno imenovanu dužnost za koju je uvjet očitovanje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih. Člankom 1.1a točkom 4) Izbornog zakona BiH propisano je da izborni ciklus podrazumijeva mandatno razdoblje koje se odnosi na određenu razinu vlasti. U skladu s navedenim, Izbornim zakonom BiH nisu propisani dodatni mehanizmi koji bi spriječili kandidate koji ne predstavljaju nacionalne manjine da se kandidiraju na listama za popunu zajamčenih mandata za pripadnike nacionalnih manjina. Naime, u praksi se događa da kandidati nakon protoka izbornog ciklusa mijenjanju očitovanje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili skupini ostalih.

80. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Strategijom za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za razdoblje 2020. – 2024. utvrđeni su strateški i operativni ciljevi, čijom provedbom će se dodatno unaprijediti postojeća prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina u različitim područjima, omogućiti njihovo uključivanje u procese kreiranja javnih politika, te uspostaviti kvalitetnija suradnja s Vladom Republike Srpske.

81. Statutom Grada Trebinja predviđeno je jedno zajamčeno mjesto zastupnika u Skupštini Grada Trebinja koji dolazi iz reda nacionalnih manjina.

12.2. Vijeća nacionalnih manjina

82. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Došlo je do pozitivnih izmjena odredaba kojima se uređuje Vijeće nacionalnih manjina BiH. Naime, na inicijativu i temeljito obrazložen prijedlog Vijeća nacionalnih manjina BiH, na 16. sjednici Zastupničkog doma održanoj 3. 2. 2021. godine, i na 15. sjednici Doma naroda održanoj 10. 2. 2021. godine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Odluku o Vijeću nacionalnih manjina BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 10/21).

Spomenutom odlukom uvode se novine na tragu osiguranja vjerodostojne zastupljenosti nacionalnih manjina u Vijeću nacionalnih manjina BiH, odnosno osigurava se značajnije sudjelovanje aktivnih i reprezentativnih udruga nacionalnih manjina u postupku kandidiranja predstavnika za Vijeće. Pored toga, uz ostala poboljšanja, uvodi se obveza potpisivanja izjave o pripadnosti pojedinoj nacionalnoj manjini kandidata za članstvo u Vijeću nacionalnih manjina BiH, čime se osigurava autentičnost zastupljenosti i predstavljanja.

Nadalje, sudeći prema službenim informacijama dostupnim Vijeću nacionalnih manjina BiH, nije došlo do izmjene odredaba kojima se uređuje članstvo u vijećima nacionalnih manjina na entitetskoj i županijskoj razini (u Sarajevskoj i Unsko-sanskoj županiji), a u cilju osiguranja postavljanja autentičnih predstavnika koje postavljaju nacionalne manjine.

Vijeće nacionalnih manjina BiH konstatira kako postoje spoznaje o određenim zlouporabama određenih pojedinaca – pripadnika konstitutivnih naroda u BiH, u smislu njihova očitovanja kao pripadnici nacionalnih manjina radi uživanja određenih prava i privilegija. U tom smislu treba poduzeti odgovarajuće aktivnosti kako bi se ovakve zlouporabe zakonski regulirale te sankcionirale. Od proteklog izvještajnog razdoblja nije došlo do proširenja mandata Vijeća nacionalnih manjina BiH kako bi se omogućio odnosno uvećao utjecaj na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH.

Nažalost, Vijeće nacionalnih manjina BiH konstatira da je nadležno radno tijelo Parlamentarne skupštine BiH odbilo inicijativu Vijeća nacionalnih manjina BiH za usvajanje Zakona o vijećima nacionalnih manjina u BiH, kojim bi bio uvećan, odnosno proširen mandat Vijeća prilikom donošenja odluka i razmatranja pitanja koja se osobito odnose na ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina. Shodno tome, Vijeće nacionalnih manjina BiH zadržava svoju dosadašnju, veoma ograničenu savjetodavnu ulogu.

Prema neslužbeno dostupnim informacijama, Vijeće nacionalnih manjina Federacije Bosne i Hercegovine pripremilo je i nedavno usvojilo prijedlog izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10 i 18/13). Ovim se izmjenama i dopunama želi putem osiguranja jednog zajamčenog mandata za pripadnike nacionalnih manjina u svim skupštinama županije u Federaciji BiH osigurati zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, odnosno osigurati utjecaj na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Prema dostupnim informacijama, jedino Vijeće nacionalnih manjina Sarajevske županije, na temelju članka 27. stavka (1) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Sarajevskoj županiji („Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 27/11), ima mandat koji nadilazi klasičnu savjetodavnu ulogu. Naime, Vijeće nacionalnih manjina Sarajevske županije ima mandat ovlaštenog skupštinskog predlagatelja, te je time izjednačeno s ostalim radnim tijelima Skupštine Sarajevske županije.

83. Vijeće nacionalnih manjina Republike Srpske – Na temelju članka 17. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske („Službeni glasnik R. Srpske”, br. 2/05), četvrti saziv Vijeća nacionalnih manjina Republike Srpske imenovan je na četvrtoj redovitoj sjednici

Narodne skupštine Republike Srpske, održanoj 16. 5. 2020. godine („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 44/19), na prijedlog Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske. Četvrti saziv Vijeća nacionalnih manjina Republike Srpske broji 12 članova u aktualnom mandatu.

Do 1. 9. 2020. godine Vijeće je održalo četiri sjednice na kojima su se razmatrala i pratila aktualna pitanja, a koja se odnose na pripadnike nacionalnih manjina i primjenu važećeg zakonodavnog okvira.

Provedene aktivnosti

1. Strategija za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za razdoblje 2020. – 2024.

U razdoblju od kolovoza 2018. do prosinca 2019. vršene su pripreme za izradbu nacrtu dokumenta *Strategije za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za razdoblje 2020. – 2024.* Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske provodilo je aktivnosti na izradbi ovog dokumenta, te koordinaciju mješovite radne skupine koju je, između ostalih, činio i jedan predstavnik Vijeća.

Dokument *Strategije za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za razdoblje 2020. – 2024.* usvojen je na devetoj redovitoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, održanoj 3. 3. 2020.

Cilj ovog dokumenta je kontinuirano unapređenje položaja i zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina, te da se putem provedbe strateških i operativnih ciljeva dodatno unaprijede postojeća prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina u različitim područjima (kultura, obrazovanje na materinskom jeziku, informiranje itd.). Također, cilj donošenja Strategije je i uključenje pripadnika nacionalnih manjina u procese kreiranja javnih politika, kao i uspostava kvalitetnije i učinkovitije suradnje s Vladom, tijelima i institucijama Republike Srpske. U idućem razdoblju očekuju se aktivnosti na izradbi akcijskih planova za provedbu Strategije.

2. Zakon o osobnom imenu Republike Srpske

U razdoblju od lipnja 2019. do rujna 2019. Vijeće nacionalnih manjina iniciralo je i uputilo prijedloge i sugestije prema predlagatelju ovog zakona (Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske) da se dopuni Nacrt zakona o osobnom imenu Republike Srpske, o kojem se raspravljalo na petoj redovitoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, 27. 6. 2019.

Konkretnije, prijedlog Vijeća odnosio se na „mogućnost upisa osobnog imena u matičnu knjigu rođenih osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini i na jeziku i pismu nacionalne manjine kojoj pripadaju, kao i da upis osobnog imena u matičnu knjigu rođenih osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini na jeziku i pismu nacionalne manjine ne bi isključivao istodobni upis osobnog imena i na jezicima i pismima konstitutivnih naroda u Republici Srpskoj”.

Obrazloženje ovog prijedloga je u činjenici da je uporaba jezika nacionalne manjine definirana Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 02/05), u članku 8. stavku (1), gdje je definirano pravo pripadniku nacionalne manjine da koristi svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pisano, a također i pravo da koristi svoje ime i prezime na jeziku nacionalne manjine i da zahtijeva da takvo bude u javnoj uporabi.

Prijedlog Vijeća odbijen je i nije uvršten u tekst Zakona o osobnom imenu.

Informacije glede primjene zakonodavnih i drugih mjera na provedbi načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe bit će praćene putem rada i aktivnosti Vijeća i u idućem razdoblju.

84. Vijeće Europe u Bosni i Hercegovini – Na zajedničku inicijativu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i projekta Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i

Hercegovini”, na proljeće 2018. godine oformljen je Odbor za koordinaciju nacionalnih manjina. Glavni cilj ove skupine je jačanje komunikacije i koordinacije između mjerodavnih sudionika izravno uključenih u proces zaštite prava nacionalnih manjina u cilju iznalaženja konkretnih mehanizama i mjera zaštite. Odborom predsjedava Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, a čine ga trenutno predstavnici/ce Vijeća nacionalnih manjina na državnoj i entitetskoj razini, Odbora za Rome, Vlade Brčko distrikta, Vijeća nacionalnih manjina iz Sarajeva i Unsko-sanske županije, Zajedničkog povjerenstva za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i organizacija civilnog društva. Od osnutka pa do danas, skupina je imala mnogobrojne diskusije, obuke i inicijative. Posljednja obuka održana u ljeto 2020. godine odnosila se na značaj pravnog okvira i dobrih praksi za prijavljivanje nacionalnih manjina na lokalne izbore. Neke od inicijativa koje su proizašle uz potporu rada ove skupine su: izmjene kriterija za izbor predstavnika nacionalnih manjina u Vijeće nacionalnih manjina BiH, započinjanje emisija o nacionalnim manjinama na BHT1 itd.

12.3. Sudjelovanje u ekonomskom i društvenom životu

85. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje pitanja Roma u Bosni i Hercegovini usvojena je 2005. godine s ciljem poboljšanja socio-ekonomskog statusa Roma u Bosni i Hercegovini. Strategijom se ne utvrđuje vremenski okvir provedbe programiranih strateških ciljeva zbog dugoročne potrebe za konkretnim akcijama integracije i uključenja Roma. Ciljevi Strategije usmjereni su na poboljšanje pristupa Roma i Romkinja obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnom stanovanju i učinkovitim mjerama antidiskriminacije. Sve planirane aktivnosti na integraciji i uključenju Roma dugoročne su strateške mjere, te su do sada usvojena i provedena tri akcijska plana u BiH, uz suglasnost vlada entiteta i Brčko distrikta BiH, i to u razdobljima 2009. – 2012., 2013. – 2016. i 2017. – 2020. godine. Na temelju ovih akcijskih planova u posljednjih 10 godina iz proračuna Bosne i Hercegovine i drugih razina vlasti, uključujući i donatorska sredstva, izdvojeno je više od 38 miliona KM. Programirane aktivnosti usmjerene su na integraciju i uključenje Roma u sektorima koje predviđa Strategija, osim za područje obrazovanja koja je u nadležnosti entitetskih i županijskih vlasti. Za područje obrazovanja usvojeni su posebni planovi, a važeći je usvojen za razdoblje 2018. – 2022. uz suglasnost obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina preuzela je obvezu osiguranja novčanih sredstava nužnih za provedbu Akcijskog plana u području zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite.

U skladu s navedenim, svake godine Vijeće ministara BiH izdvaja godišnja proračunska sredstva u okviru proračuna Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH koja su namijenjena provedbi spomenutog akcijskog plana za Rome.

U razdoblju 2009. – 2020. godine za područje zapošljavanja Roma izdvojeno je 6.727.000,00 KM, te su 962 osobe bile korisnici sredstava za zapošljavanje i samozapošljavanje. Sredstva za područje zapošljavanja Roma realiziraju se u suradnji sa zavodima za zapošljavanje, koji putem javnih poziva vrše odabir korisnika projekata zapošljavanja i samozapošljavanja. Ako se promatra kvalifikacijska struktura, 88 % Roma prijavljenih na zavode nemaju kvalifikaciju, a glede spola 45 % su nezaposlene žene, s tim da je uočljiva visoka stopa nezaposlenosti mladih osoba. Glede toga, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, u suradnji sa zavodima za zapošljavanje, planira izradbu programa za poticanje Roma, osobito Romkinja, za prekvalifikaciju, pokretanje malog poduzetništva i oformljenje zadruga. Sredstava za rješavanje problema Roma u području stambenog zbrinjavanja osiguravaju se svake godine u proračunu MLJPIBiH, a dodjeljuju se na temelju raspisanog javnog poziva. Cilj grant sredstava je da se njegovom dodjelom poboljšaju uvjeti života u romskim zajednicama izgradnjom novih ili saniranjem postojećih stambenih objekata i komunalne infrastrukture. Grant sredstva mogu se utrošiti za sljedeće:

- izgradnju stambenih jedinica za Rome (kolektivni/pojedinačni objekti),

- izgradnju socijalnih stambenih jedinica za Rome,
- poboljšanje stambenih uvjeta u stambenim jedinicama u kojima žive Romi (rekonstrukcija i sanacija postojećih kuća i stanova),
- izgradnju i unapređenje prateće komunalne infrastrukture u romskim naseljima,
- sufinansiranje programa/projekata za legalizaciju bespravno izgrađenih stambenih objekata u naseljima u kojima žive Romi.

U razdoblju 2009. – 2020. godine ukupan broj izgrađenih i rekonstruiranih stambenih jedinica za romske obitelji, uključujući i infrastrukturu u romskim naseljima, iznosi 1.064 stambene jedinice.

Za područje zdravstvene zaštite u razdoblju 2009. – 2020. godine izdvojeno je 2.774.000,00 KM. Prema podacima nadležnih institucija i romskih NVO-a evidentirano je da je u Federaciji BiH 1.085 osoba romske nacionalnosti uvedeno u sustav zdravstvene zaštite. Provedeni su edukacijski i preventivni programi zdravstvene zaštite, podizanje svijesti pripadnika romskih zajednica o značaju zdravstvene zaštite, edukacija roditelja o značaju imunizacije i imunizacije romske djece, te edukacija o reproduktivnom zdravlju i materinstvu. Provedeni su preventivni programi – skrining specifičnih oboljenja (raka grlića materice, raka dojke, raka debelog crijeva, raka prostate). U skladu s planiranim aktivnostima u Akcijskom planu za Rome, romske nevladine organizacije svake godine educiraju potreban broj novih romskih posrednika za područje zdravstvene zaštite. U cijeli proces uključeno je preko 175 posrednika koji su ranije završili opće i posebne obuke. Financiranje obuke novih zdravstvenih posrednika vršeno je iz sredstava MLJPIBiH. U cilju unapređenja, dostupnosti i kvalitete zdravstvene zaštite pripadnika romske populacije, novim akcijskim planom definirane su dvije mjere: jačanje kapaciteta romskih predstavnika za unapređenje zdravlja Roma i smanjenje čimbenika rizika za zdravlje u romskoj populaciji.

86. Ministarstvo civilnih poslova BiH – Savez udruženja Roma Republike Srpske iz Gradiške bio je jedan od korisnika granta Ministarstva civilnih poslova BiH „Sufinansiranje projekata nevladinih organizacija u oblasti prevencije HIV-a i tuberkuloze u Bosni i Hercegovini“ za 2018 godinu. Grant sredstva u iznosu od 3.000,00 KM dodjeljena su navedenom Savezu za projekat pod nazivom „Edukativna prevencija tuberkuloze/HIV-a“ koji je implementiran u toku 2019. godine. Opšti cilj projekta bio je poboljšati kontrolu tuberkuloze u romskoj populaciji i drugim vulnerabilnim grupama na području Republike Srpske. Specifični ciljevi obuhvatili su otkrivanje oboljelih od tuberkuloze i HIV-a u romskoj populaciji i drugim vulnerabilnim grupama i edukaciju romske populacije i drugih vulnerabilnih grupa o tuberkulozi i HIV-u. Tokom tromjesečnog perioda trajanja projekta, angažovan je TB koordinator za implementaciju projekta i dva terenska radnika. Terenski radnici su obavili 18 terenskih posjeta u šest romskih zajednica i tom prilikom educirali 90 pripadnika romske populacije na temu predviđenu projektom (šta je TB, simptomi, liječenje i prevencija). Pri tome su podijelili promotivni/informativni materijal, a njihovom razmjenom, porastao je i broj informisanih osoba. U posljednjem mjesecu implementacije projekta, održan je javni događaj na kojem je prisustvovalo 25 pripadnika romske manjine, a za potrebe istog, angažovan je i medicinski radnik koji je održao predavanje na temu prevencije tuberkuloze i HIV-a. Projekat je doprinijeo i boljoj saradnji među romskim zajednicama na području Opštine Gradiška.

87. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojske županije – U 2018. i 2019. godini ovo ministarstvo je omogućilo finansijsku potporu u ukupnom iznosu od 50.000,00 KM, kao udio u programima stambenog zbrinjavanja Roma.

88. Općina Travnik – U cilju pomoći i potpore sugrađanima romske nacionalne manjine, Općina i Care International Balkans potpisali su Memorandum o razumijevanju i suradnji na projektu „Aktivno sudjelovanje za uključivanje Roma“, koji je potpisan u Travniku 11. 2. 2015. godine. U okviru ovog projekta Općina Travnik je 31. 7. 2015. godine pripremila Akcijski plan za rješavanje

problema Roma u područjima obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i stambenog zbrinjavanja za razdoblje 2016. – 2020. godine. Akcijski plan predviđa provedbu prioriteta romske populacije u navedenim područjima. Putem Službe za obnovu, izbjeglice, raseljene osobe i stambene poslove, Općina Travnik obratila se organizaciji Care International Balkans glede educiranja romske omladine osnutkom novih udruga i obučavanjem novog rukovodstva, što je u konačnici rezultiralo sudjelovanjem u projektu educiranja romske omladine i financijske pomoći u malim grantovima za rješavanje konkretnih problema u lokalnoj romskoj zajednici, i to u vrijednosti od 1.000,00 do 10.000,00 KM. Realiziranje projekta trajalo je do 2018. godine. Bitno je istaknuti da za sve projekte romske udruge moraju podnijeti zahtjeve, ali se u praksi pokazalo da u općini Travnik one nisu aktivne i nemaju educirane lidere. U tom slučaju dana je mogućnost da Općina prijavljuje projekte, a ta sredstva usmjeravaju na rješavanje konkretnih problema Roma. Općina Travnik podnijela je zahtjev za ovaj projekt i dobila je sredstva u iznosu od 10.000,00 EUR. Putem ovog projekta izvršila je sanaciju i rekonstrukciju četiri stambene jedinice u Travniku u kojima su smještene romske obitelji, a u tijeku je rekonstrukcija i sanacija pet stambenih jedinica. Također, Općina je iz vlastitih sredstava izvršila rekonstrukciju još dvije stambene jedinice u kojima stanuju romske obitelji.

Glede odgovarajućeg pristupa stanovanju, Općina Travnik izdvojila je sredstva u proračunu za kupnju zemljišta za izgradnju 11 pojedinačnih stambenih objekata za Rome u vrijednosti od 20.000,00 KM. Zemljište je kupljeno i na njemu je izvršena parcelacija zemljišta i uređen je pristupni put. Uređenje pristupnog puta financirala je organizacija Care International Balkans u iznosu od 2.500,00 EUR, a udio Općine iznosio je 8.798,84 KM. Urađen je projekt za 11 pojedinačnih stambenih jedinica, a za sufinanciranje provedbe ovog projekta u općinskom proračunu planirano je 5.000,00 KM. Napominjemo kako projekt nije priveden konačnoj namjeni iz razloga nemogućnosti Općine da svojim sredstvima izgradi ove stambene jedinice, nezainteresiranosti viših razina vlasti da sudjeluju u provedbi ovog projekta, te inferiornosti i nezainteresiranosti pripadnika romske nacionalne manjine. Smatramo da bi se ovim projektom omogućilo samoodržanje i stvorile radne navike korisnika ovih stambenih jedinica, s obzirom na to da bi se uz objekt dobilo oko 300 m² obradivog zemljišta ili prostor za prikupljanje sekundarnog otpada, čime se pripadnici romske nacionalne manjine pretežito bave. U tijeku 2016. godine izvršena je verifikacija i identifikacija korisnika Projekta CEB II, te je u okviru projekta izgrađena zgrada kolektivnog stanovanja s 20 stambenih jedinica u Docu na Lašvi, u koju je smješteno sedam romskih obitelji.

Općina Travnik donijela je također određene propise kojima je unaprijeđeno stanovanje kao i dodjela stanova uz primjenu načela socijalnog stanovanja: Odluka o osnutku, upravljanju, raspolaganju i korištenju stambenog fonda Općine Travnik uz primjenu načela socijalnog stanovanja, Pravilnik o kriterijima za ostvarivanje prava na subvencioniranje najamnine za stan, Pravilnik o kriterijima za ostvarivanje prava na socijalno stambeno zbrinjavanje. Korisnici stanova u vlasništvu Općine Travnik pretežito su pripadnici romske nacionalne manjine, koji su putem navedenih pravilnika i odluka stekli određena prava.

Glede obrazovanja, Općina Travnik svake godine izdvaja određena sredstva za nabavu školskog pribora za učenike romske populacije u osnovnim školama.

Glede zapošljavanja pripadnika nacionalnih manjina, u Općini Travnik je u suradnji s Care International Balkans bila zaposlena jedna osoba na određeno vrijeme, pripadnica romske nacionalne manjine, koja je time dobila priliku za usavršavanje i educiranje, te je posredovala u rješavanju određene problematike pripadnika romske populacije u lokalnoj zajednici. Romska populacija na području grada Mostara ima jednak pristup obrazovanju kao i sva ostala djeca, tako da većina romske djece završi osnovnu školu po nastavnom planu jednog od konstitutivnih naroda, ali većina te iste djece ne želi nastaviti srednjoškolsko obrazovanje. Glede

stanovanja Roma, Grad Mostar raspolaže romskim naseljem na Bišću polju, gdje je Romima dodijeljeno 30 stambenih jedinica.

Većina Roma osigurava zdravstvene usluge putem zavoda za zapošljavanje zbog toga što većina romskih obitelji nije u radnom odnosu.

89. Grad Bijeljina provodi niz projekata na teritoriju grada kako bi se poboljšala kvaliteta i položaj Roma koji žive u njemu. Proveden je i veliki broj projekata za stambeno zbrinjavanje i infrastrukturu:

- u suradnji s MLJPIBiH i Caritasom izgrađena je jedna zgrada sa šest stanova,
- u suradnji s Hilswerkom rekonstruirana su i adaptirana dva pojedinačna objekta,
- projekt Romacted, proširenje niskonaponske mreže.

Uslijed pojave pandemije virusa COVID-19 romskoj populaciji podijeljeno je 50.000,00 KM u obliku vaučera za nadilaženja novonastale situacije, a u suradnji s NVO otvoreno je socijalno poduzeće „Agroplan” u kojem su zaposleni pripadnici romske populacije.

90. Grad Trebinje navodi sljedeće informacije:

- Od 36 korisnika osnovnog prava iz socijalne skrbi – **prava na novčanu pomoć** – jedan je korisnik romske nacionalnosti. Ovom korisniku Javna ustanova Centar za socijalnu skrb Trebinje, na temelju priznatog prava na novčanu pomoć, priznaje i uplaćuje doprinose za zdravstveno osiguranje.
- Glede korisnika **Narodne kuhinje** koja djeluje prema tripartitnom ugovoru (Grad, CSS i Biskupija), od trenutna 83 korisnika, 12 korisnika je romske nacionalnosti. S obzirom na udaljenost od mjesta stanovanja do Narodne kuhinje i lošeg materijalnog stanja ove populacije, JU CSS Trebinje odlučio je ovim obiteljima dostavljati hranu na kućnu adresu. Hrana se inače dostavlja samo korisnicima koji spadaju u kategoriju starijih i teško oboljelih osoba.

13. XII. DIO – Članak 17. Konvencije

Stavak 1. Država se obvezuje da se neće miješati u prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da uspostavljaju i održavaju slobodne i miroljubive kontakte preko granica s osobama koje zakonito borave u drugim državama, osobito onima s kojima dijele etnički, kulturni, jezični ili vjerski identitet ili zajedničko kulturno naslijeđe.

Stavak 2. Država se obvezuje da se neće miješati u pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da sudjeluju u radu nevladinih organizacija, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.

91. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u suradnji s Vijećem ministara Bosne i Hercegovine, vladama entiteta i nižim tijelima vlasti (i u ovom izvještajnom razdoblju), podupire i potiče mjere glede suradnje ili kontakata pripadnika nacionalnih manjina ili njihovih asocijacija s drugim državama, odnosno onim s kojima dijele zajedničke osobitosti i značajke.

14. XIII. DIO – Članak 18. Konvencije

Stavak 1. Država će nastojati zaključiti, gdje je to potrebno, bilateralne i multilateralne sporazume s drugim državama, osobito sa susjednim, radi osiguranja zaštite pripadnika nacionalnih manjina koje su u pitanju.

Stavak 2. Tamo gdje je to potrebno država poduzima mjere za poticaj prekogranične suradnje.

92. Direkcija za europske integracije – U okviru IPA-e II za razdoblje 2014. – 2020., Bosna i Hercegovina sudjeluje u ukupno šest programa teritorijalne suradnje – dva bilateralna i jedan trilateralni program prekogranične suradnje sa susjednim zemljama i tri transnacionalna programa:

1. Program prekogranične suradnje BiH – Crna Gora
2. Program prekogranične suradnje Srbija – BiH
3. Program prekogranične suradnje Hrvatska – BiH – Crna Gora
4. Jadransko-jonski transnacionalni program (ADRION)
5. Dunavski transnacionalni program
6. Mediteranski transnacionalni program (MED)

Zajednička značajka ovih programa je to što se provode uglavnom putem javnih poziva za podnošenje projektnih prijedloga koji se periodično objavljuju. Postoji i mogućnost financiranja posebnih strateških projekata izvan javnih poziva ako se zemlje sudionice usuglase i ako je takav projekt identificiran već u programskom dokumentu.

U okviru programa teritorijalne suradnje financiraju se isključivo neprofitne aktivnosti u programskom području, a prihvatljivi podnositelji zahtjeva su uglavnom neprofitne pravne osobe (npr. javne institucije na svim razinama, općine, javna poduzeća (ali ne ona koja imaju komercijalni i/ili industrijski karakter), obrazovne ustanove, instituti, turističke zajednice, nevladine organizacije, udruge građana, poslovne udruge, gospodarske komore, agencije za razvoj malih i srednjih poduzeća itd.). U okviru transnacionalnih programa primjenjuju se pravila ERDF regulativa koje dopuštaju sudjelovanje i profitnih privatnih pravnih osoba pod određenim uvjetima (osim za IPA zemlje u okviru MED programa). Prema odredbama mjerodavnih regulativa i Okvirnog sporazuma za IPA-u, obveza korisnika je da na razini projekta osiguraju sredstva za sufinanciranje u iznosu od minimalno 15 % od ukupne vrijednosti projekta.

Pregled ukupnih vrijednosti navedenih programa sa sufinanciranjem (izraženo u milionima EUR uz zaokružnje na dvije decimale i uz napomenu da se radi o zajedničkim sredstvima za sve IPA zemlje koje sudjeluju u danom programu) dan je u sljedećoj tablici:

Program	IPA	Sufinanciranje	Ukupno
CBC BiH – CG	8,40	1,33	9,73
CBC SRB – BiH	14,00	2,22	16,22
CBC HR – BiH – CG	57,15 (polovica iz ERDF-a, polovica iz IPA-e)	10,09	67,24 (polovica iz ERDF-a, polovica iz IPA-e)
Dunavski	202,09 ERDF i 19,83 IPA	37,57 ERDF 3,50 IPA	239,66 ERDF 23,33 IPA
ADRION	83,47 ERDF i 15,69 IPA	15,99 ERDF 2,77 IPA	99,46 ERDF i 18,46 IPA
MED	224,32 ERDF i 9,36 IPA	40,58 ERDF 1,65 IPA	264,90 ERDF i 11,01 IPA

Provedba programa teritorijalne suradnje za razdoblje 2014. – 2020. nastavljena je putem periodične objave javnih poziva za podnošenje projektnih prijedloga. Tijekom 2020. godine objavljeni su: 4. poziv za modularne projekte u okviru MED programa i 3. poziv u okviru IPA CBC

BiH – Crna Gora. Okončano je ugovaranje odobrenih projekata iz 2. poziva u okviru IPA CBC BiH – Crna Gora, 2. poziva u okviru Interreg IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora, 3. poziva u okviru Dunavskog programa, 2. poziva u okviru ADRION programa te 2. poziva za horizontalne projekte i strateškog poziva u području inovacija u okviru MED programa. Okončana je procjena pristiglih projektnih prijedloga iz 2. poziva IPA CBC Srbija – BiH i započeto je ugovaranje. Rezultat navedenih poziva je: 15 ugovorenih projekata iz 2. poziva u okviru IPA CBC BiH – Crna Gora, 31 projekt iz 2. poziva u okviru IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora (svi uključuju bar po jednog partnera iz BiH, a očekuje se ugovaranje dodatnih projekata s pričuvnog popisa u idućem razdoblju), 12 projekata iz 2. poziva u okviru ADRION programa koji uključuju partnere iz BiH (od ukupno 22 odobrena projekta), 14 projekata iz 3. poziva u okviru Dunavskog programa koji uključuje partnere iz BiH (od ukupno 35) i 3 u okviru MED programa (2 iz poziva za horizontalne projekte i 1 iz poziva za strateške projekte).

Tijekom 2019. godine započete su pripreme za proces programiranja za novo proračunsko razdoblje 2021. – 2027., iako mjerodavni pravni okvir u EU još nije usvojen.

Za programe koji uključuju zemlje članice EU-a, Europsko povjerenstvo pripremilo je početne dokumente u obliku tzv. Position papers koji su bili predmet konzultacija među zemljama sudionicama pojedinih programa. Za sve programe koji uključuju zemlje članice EU-a uspostavljene su radne skupine za programiranje. U okviru tri transnacionalna programa, u ime BiH imenovani su predstavnici DEI-a, dok u Radnoj skupini za programiranje Interreg IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora, osim predstavnika DEI-a, sudjeluju i predstavnici entitetskih vlada, Brčko distrikta BiH i Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Glede programa prekogranične suradnje između IPA zemalja, kako je najavljeno na Regionalnom forumu održanom u studenome 2019. godine u Sarajevu, u organizaciji DG NEAR i regionalnog projekta tehničke pomoći CBIB+3, proces programiranja započeo je polovicom 2020. godine. U rujnu 2020. godine uspostavljene su zajedničke radne skupine za programiranje koje uključuju predstavnike mjerodavnih institucija zemalja sudionica (iz BiH su predstavnici Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Ministarstva civilnih poslova, dvije entitetske vlade, Brčko distrikta BiH (u programu sa Srbijom) i dvije entitetske udruge općina i gradova). Uz potporu CBIB+3 projekta organizirana je obuka za imenovane predstavnike na temu strateškog planiranja, provedena je anketa među lokalnim zainteresiranim strankama u programskom području za svrhu SWOT analize, napravljena je analiza situacije u programskom području, odabrani su tematski prioriteti i specifični ciljevi budućih programa te pripremljeni prvi nacrti programskih dokumenata koji su koncem studenoga podneseni Europskom povjerenstvu na razmatranje i komentare.

Novi će programi teritorijalne suradnje za razdoblje 2021. – 2027. biti predmet posebne(ih) informacija za Vijeće ministara BiH u idućem razdoblju, prije konačnog podnošenja programa Europskom povjerenstvu na odobrenje, u cilju davanja ovlasti za potpisivanje pisama suglasnosti na sadržaj pojedinih programa i prihvaćanja obveze sufinansiranja tehničke pomoći.

ZAKLJUČAK

PRIJEDLOG ZAKLJUČKA

1. Usvaja se Peto periodično izvješće Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provedbi načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, te zadužuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da usvojeno izvješće dostavi na razmatranje Tajništvu Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe u Strasbourgu.

PRIVITCI

PRIVITAK 1. – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Grant potpore udrugama nacionalnih manjina za razdoblje 2016. – 2020.

Za 2016. godinu

Red. broj	Podnositelj projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	UGIP „Rino Zandonai”, Tuzla	Otkud Talijani u BiH	9.180,00
2.	Austrijsko-njemačka zajednica, Sarajevo	„MUMA”, glazba nacionalnih manjina	7.000,00
3.	Udruga Slovenaca RS „Triglav”, Banja Luka	Afirmacija kulture slovenske nacionalne manjine	10.000,00
4.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Potpora radu i djelovanju Saveza nacionalnih manjina RS	10.000,00
5.	Vijeće crnogorske nacionalne manjine u BiH, Sarajevo	Promicanje kulturne baštine crnogorske nacionalne manjine u BiH	9.900,00
6.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Poštovanje prava crnogorske nacionalne manjine, bolja suradnja BiH i Crne Gore	10.000,00
7.	Slovensko društvo „CANKAR”, Sarajevo	Sudjelovanje slovenskog društva „Cankar” iz Sarajeva na manifestaciji „Dani slovenske kulture, gospodarstva i turizma” u Novom Sadu	5.148,00
8.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Zaštita i promicanje jezika nacionalnih manjina	8.772,00
UKUPNO:			70.000,00

Za 2017. godinu

Red. broj	Podnositelj projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	Udruga Slovenaca RS „Triglav“ – Banja Luka	Unapređenje kulturnog stvaralaštva slovenske nacionalne manjine u BiH	10.000,00
2.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Jačanje kapaciteta udruga i saveza nacionalnih manjina Republike Srpske u području promidžbe kulturnog stvaralaštva	10.000,00
3.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Očuvanje materinskog jezika i kulturnog identiteta	9.800,00
4.	Udruga građana slovenskog porijekla „Slovenska	„Slovenski pozdrav” – promidžba slovenske kulture u Tuzli	9.200,00

	skupnost" – Tuzla		
5.	UGIP „Rino Zandonai” – Tuzla	Moja strategija	9.810,00
6.	Udruga Ukrajinaca „Zlatni klas”, Prnjavor	Pjesmom sačuvati od zaborava	10.000,00
7.	Centar za potporu Roma „Romalen”, Kakanj	Uspostava modela za zaštitu od diskriminacije nad Romima u svim javnim ustanovama na području općine Kakanj	10.000,00
8.	Udruga žena Romkinja, Centar za majke „Izvor života” – Vitez	Stručno usavršavanje Romkinja u općini Vitez radi lakšeg pronalaženja zaposlenja	10.000,00
9.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Šesti sajam nacionalnih manjina	6.278,00
10.	Udruga Slovaka Semberije „Juraj Janošik” – Bijeljina	Pjesma i igra Slovaka u Semberiji	9.500,00
11.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Udruga u službi svojih članova	9.510,00
12.	Udruga Makedonaca „Makedonac Vardar” – Brčko distrikt BiH	Dani makedonske kulture	9.920,00
13.	Udruga Roma „Euro Rom” – Tuzla	Izradba brošure u cilju promidžbe jezika, kulture, književnosti i povijesti romske nacionalne manjine	10.000,00
14.	Udruga građana češkog porijekla „Češka beseda”, Sarajevo	Od Tuzle preko Sarajeva do sunčanog Hvara	8.818,00
15.	Udruga Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen” – Banja Luka	Edukacijsko-likovna radionica na temu „Njegoš i crnogorska kulturna zaostavština”	2.073,20
16.	Udruga „Polsa” – Sarajevo	Povijest i obilježavanje praznika poljske nacionalne manjine u BiH	7.195,00
17.	Mađarska udruga građana „HVM”, Sarajevo	„Dobar dan – Jó napot”	7.895,80
UKUPNO			150.000,00

Za 2018. godinu

Red. broj	Podnositelj projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	Udruga za potporu promidžbe jevrejske kulture, tradicije i turističkih potencijala „Hagada”, Sarajevo	200 godina od spašavanja Jevreja u Sarajevu	10.000,00
2.	Udruga Talijana „Štivor”, Banja Luka	Promicanje talijanske kulture 2018.	9.980,00
3.	Udruga Poljaka – Banja Luka	Potpora jačanju kulture promicanja	5.150,00

		poljske nacionalne manjine	
4.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Crnogorska kulturna stvaralaštva	10.000,00
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Promicanje rada Saveza nacionalnih manjina RS putem kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	10.000,00
6.	Udruga Slovenaca „Triglav”, Banja Luka	Promidžba slovenske kulture	10.000,00
7.	Udruga Ukrajinaca „Zlatni klas”, Prnjavor	Obljetnica – 110 godina ukrajinske kulture u „Maloj Europi”	10.000,00
8.	Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost” – Tuzla	Obilježavanje 5. studenoga, Svjetskog dana romskog jezika	9.420,00
9.	Savez NVO Roma RS	Glas Roma	9.900,00
10.	Udruga „Romska djevojka – Romani ćej” – Prnjavor	Očuvanje romske kulture i tradicije putem promicanja i obilježavanja najvažnijih romskih praznika u BiH	9.995,00
11.	Udruga nacionalnih manjina – Zenica	Izdavanje periodičnog časopisa „Nova romska generacija”	9.995,00
12.	Udruga građana makedonskog porijekla „Ilinden”, Tuzla	Dani makedonske kulture u Tuzli	9.850,00
13.	UGIP „Rino Zandonai”, Tuzla	Knjiga „Talijani tuzlanske regije”	9.950,00
14.	Udruga „Braća Romi”, Sarajevo	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	4.300,00
15.	Udruga Roma „Euro Rom”, Tuzla	Educiranjem i obilježavanjem značajnih datuma za Rome u borbi protiv diskriminacije	5.365,00
16.	Centar za potporu Roma „Romalen”, Kakanj	Promicanje i očuvanje kulture, jezika i nacionalnog identiteta romske populacije putem upitnika i educiranja, te izdavanje i distribuiranje brošura, tiskanih materijala za članove romske zajednice u Kaknju i širu društvenu javnost	5.365,00
17.	Udruga „Kali Sara – RIC”, Sarajevo	Podizanje razine svijesti o značaju borbe protiv diskriminacije romske djece u procesu obrazovanja	5.365,00
18.	Udruga Roma „Jačanje – Zuralipe”, Vitez	Stručno usavršavanje Roma za izradbu bakroreza u općini Vitez	5.365,00
UKUPNO:			150.000,00

Za 2020. godinu

Red. broj	Naziv podnosioca prijave	Naziv projekta	Dodijeljena sredstva u KM
1.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske (SNMRS)	Očuvanje i promicanje kulturnog stvaralaštva i naslijeđa nacionalnih manjina	25.000,00

2.	Savez nacionalnih manjina Sarajevske županije	„AKTIVNO! Projekt poboljšanja integriranosti, afirmacija i vidljivost nacionalnih manjina u Sarajevskoj županiji i FBiH”	22.850,00
3.	Savez nacionalnih manjina Brčko distrikta BiH	Festival nacionalnih manjina	14.840,00
4.	Savez udruga NVO Roma RS	Romski bilten „Romano luliđi”	4.467,75
5.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor – SNOP	Festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Europa”	5.000,00
6.	Savez Roma Srednjobosanske županije	STOP diskriminaciji Roma Srednjobosanske županije	5.000,00
7.	Udruga nacionalnih manjina – Zenica	Prvi zenički romski festival glazbe, slikarstva, narodne nošnje i običaja	5.000,00
8.	Udruga građana „Romski informativni centar”, Gradiška	Obilježavanje značajnih datuma za romsku nacionalnu manjinu	5.000,00
9.	Udruga „Klub Mladih Roma”, Kiseljak – Tuzla	Unapređenje društvenog i kulturnog života Roma i Romkinja	5.000,00
10.	Udruga Roma „Đelem, Đelem”, Tuzla	Smanjenje diskriminacije prema Romima tijekom pandemije COVID-19	5.000,00
11.	NVO „Rom”, Živinice	Afirmacija Roma u Živinicama	5.000,00
12.	Udruga Poljaka i prijatelja „Boleslaviec”, Prnjavor	Promidžba kulture Poljaka u Prnjavoru	5.000,00
13.	Udruga Poljaka, Banja Luka	Promidžba i očuvanje kulturnog identiteta poljske nacionalne manjine – „Gumjera” i „Princeza Banja Luka”	4.900,00
14.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”, Banja Luka	Vidljivost slovenske nacionalne manjine u doba pandemije	5.000,00
15.	Udruga građana slovenskog porijekla, Tuzla	Dani slovenske kulture u Tuzli	5.000,00
16.	Udruga Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen”, Banja Luka	„Po-javi se”	2.942,25
17.	Udruga Ukrajinaca općine Gradiška „Verhovena”, Gradiška	Ukrajinska narodna pjesma kao nematerijalna baština Bosne i Hercegovine	5.000,00
UKUPNO:			130.000,00

PRIVITAK 2. – Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti

2018. godina

„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”

Red. br.	Podnositelj prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Osnovna škola „Kulin Ban”, Visoko	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
2.	JU Osnovna škola „15. travanj”, Doboj – Kakanj, Kakanj	„Program uključivanja romske djece u osnovno obrazovanje na području OŠ „5. travanj”, Doboj – Kakanj	6.000,00
3.	JU Osnovna škola „9. svibanj”, Pazarić, Hadžići	„Uključivanje romske djece u obrazovni sustav” u JU OŠ „9. svibanj”, Pazarić	5.980,00
4.	Nevladina organizacija „Rom”, Živinice	„Romski posrednik kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školu”	5.925,00
5.	Udruga građana „Sretni Romi”, Tuzla	„Romski posrednik, ključni činitelj uspješnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	5.980,00
6.	Udruga Roma „Jačanje Zuralipe”, Vitez	„Obrazovanje romske djece – put k boljoj budućnosti”	5.937,00
7.	JU Osnovna škola „Grbavica II”, Sarajevo	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00 Pravdano 5.142,30 Povrat 857,70
8.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić”, Sarajevo	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
9.	Osnovna škola „Bijelo Polje”, Potoci, Mostar	„Pomoć u obrazovanju i redovitim pohađanju nastave učenika romske nacionalnosti”	5.950,00
10.	JU Osnovna škola „Aleksa Šantić”, Sarajevo	„Potpora obrazovanju Roma putem angažiranja romskog posrednika/pomagača – Obrazovanjem do integracije”	6.000,00
UKUPNO:			59.772,00

2019. godina**„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”**

Red. br.	Podnositelj prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Nevladina organizacija „Rom”, Živinice	„Romski posrednik kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školi”	5.925,00
2.	JU Osnovna škola „Musa Ćazim Ćatić”, Visoko	„Program inkluzije romske djece u osnovno obrazovanje na području općine Visoko”	5.940,00
3.	JU „Druga osnovna škola”, Ilidža/Hrasnica	„Obrazovanjem gradimo budućnost za Rome”	6.000,00
4.	Osnovna škola „Safvet-beg Bašagić”, Visoko	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	7.000,00
5.	Omladinski ženski rukometni klub „Iskra”, Stolac	„Unapređenje osnovnog obrazovanja romske djece i djece socijalno ugroženih obitelji putem pomoći u nastavnom procesu te sportskih aktivnosti”	6.000,00
6.	Udruga za zaštitu kulturno-povijesnog naslijeđa i educiranje mladih „ARHIUM”, Ilijaš	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
7.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić”, Gradačac	„Potpora projektima angažiranja romskog posrednika radi povećanja obuhvata i redovitog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	5.813,00
UKUPNO:			42.678,00

Projekt nabave besplatnih udžbenika socijalno ugroženim učenicima

Ovaj projekt realizira se od 2018. godine.

Godina 2018., 5. razred, 560.000,00 KM

Godina 2019., 2. razred, 600.000,00 KM

Besplatni udžbenici dijele se svim socijalno ugroženim kategorijama, naravno, i romskoj populaciji, mada se Romi posebno ne registriraju kao socijalno ugrožena kategorija, pa se ne može točno utvrditi broj romske djece koja su dobila udžbenike. Sigurno je njihov obuhvat veoma visok, jer često romski učenici pripadaju socijalno ugroženim kategorijama.

Transfer za financiranje studentskog standarda

Potpora studentima Romima 2018. godine – 6 studenata po 1.200,00 KM = 7.200,00 KM

Potpora studentima Romima 2019. godine – 10 studenata po 1.300,00 KM = 13.000,00 KM

UKUPNO = 20.200,00 KM

PRIVITAK 3. – Ministarstvo prosvjete i kulture RS**2016. godina**

Redni broj	Organizacija	Naziv projekta	Grad/općina	Iznos
1.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Afirmacija kulture slovenske nacionalne manjine	Banja Luka	4.000,00 KM
2.	UG Jevrejska općina – Banja Luka	Svjedoci stradanja – Istina o Holokaustu	Banja Luka	1.300,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Trinaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	3.600,00 KM
4.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Sedmi festival nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	2.300,00 KM
5.	Udruga Talijana „Štivor – Klub Trentini”	Šesta međunarodna smotra folklor – Šibovska 2016.	Prnjavor	2.000,00 KM
6.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Udruge nacionalnih manjina Republike Srpske	Banja Luka	1.000,00 KM
7.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Sedmo natjecanje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina	Banja Luka	3.000,00 KM
8.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Šesnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva – „Červona Kalina”, Derventa	Banja Luka	1.200,00 KM
9.	Udruga Talijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	1.000,00 KM
10.	Udruga Mađara Republike Srpske	Izdavanje 10. broja „UJ Doboša”	Banja Luka	300,00 KM
11.	Udruga Čeha „Češka beseda”	Monografija „Nova Ves”	Banja Luka	1.200,00 KM
12.	Romski informativni centar	Romski jezik	Gradiška	1.800,00 KM
13.	Jevrejska općina u Doboju	Izložba „Jevreji Srbije u Prvom svjetskom ratu”	Doboj	700,00 KM
14.	Udruga Čeha „Češka beseda”	Antologija odabranih pjesama članova Udruge	Banja Luka	700,00 KM
15.	Udruga Talijana – Banja Luka	Upoznajmo Italiju	Banja Luka	800,00 KM
16.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Promidžba Saveza	Gradiška	1.000,00 KM
17.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk	Crnogorska kulturna večer	Trebinje	1.000,00 KM

	Mićunović”			
18.	Udruga Talijana – Banja Luka	Rimske iskopine	Banja Luka	700,00 KM
19.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.200,00 KM
20.	Udruga Mađara Republike Srpske	Studijsko putovanje u Vojvodinu	Banja Luka	500,00 KM
21.	Udruga Poljaka	Moja poljska poezija 2016.	Banja Luka	700,00 KM
				30.000,00 KM

2017. godina

Redni broj	Organizacija	Naziv projekta	Grad/općina	Iznos
1.	Udruga Poljaka	Moja poljska poezija 2017.	Banja Luka	1.600,00 KM
2.	Udruga Slovenaca „Triglav”	Slovinci i slovenska kultura u slici i riječi	Banja Luka	2.500,00 KM
3.	Udruga Slovenaca „Triglav”	Pjesma i igra nas povezuju	Banja luka	2.000,00 KM
4.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Upoznajmo se	Banja Luka	4.000,00 KM
5.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8. travnja – Međunarodni dan Roma	Gradiška	1.600,00 KM
6.	Romski informativni centar	Romska početnica	Gradiška	2.000,00 KM
7.	Udruga Čeha, Banja Luka	Književni susreti čeških i srpskih pisaca „Jan Skacel”	Banja Luka	2.700,00 KM
8.	Jevrejska općina	Sinagoge u Vojvodini	Doboj	800,00 KM
9.	Udruga Talijana	Upoznajmo Italiju	Banja Luka	300,00 KM
10.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
11.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Međunarodna smotra folklor „Červona Kalina”, Devetina	Banja luka	1.900,00 KM
12.	Udruga Talijana	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	1.000,00 KM
13.	Udruga Crnogoraca i prijatelja Crne gore „Lovćen”	Škola guslanja	Banja Luka	2.000,00 KM
14.	Savez nacionalnih manjina RS	Bilten Udruge nacionalnih manjina RS – treće izdanje	Banja luka	2.000,00 KM
15.	Savez nacionalnih manjina RS	Četrnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Trebinje	5.500,00 KM
16.	Savez nacionalnih manjina RS	Osmo regionalno natjecanje osnovnih škola o poznavanju	Banja Luka	1.900,00 KM

		nacionalnih manjina		
		Rimske iskopine		
17.	Udruga Talijana „Štivor – Klub Trentini”	Promidžba talijanske kulture	Banja Luka	2.200,00 KM
18.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Osmi festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Europa” (u projektom obrascu piše Sedmi festival) Studijsko putovanje u Vojvodinu	Prnjavor	3.000,00 KM
19.	Udruga Mađara Republike Srpske	Dvojezična književna večer s mađarskim piscem iz Vojvodine	Banja Luka	200,00 KM
20.	Udruga Mađara Republike Srpske	Izdanje 11. broja „Uj doboša”, dvojezični časopis	Banja Luka	350,00 KM
21.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorski dani kulture – afirmacija mladih stvaratelja	Trebinje	1.000,00 KM
				39.550,00

2018. godina

Redni broj	Naziv podnosioca	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Unapređenje kulturne suradnje i razmjene Udruge „Triglav”	Banja Luka	2.400,00 KM
2.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Petnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	3.500,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Petnaest godina Saveza nacionalnih manjina	Banja Luka	3.200,00 KM
4.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Čuvajmo slovenski jezik kao dio našeg identiteta	Banja Luka	2.200,00 KM
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Deveto regionalno natjecanje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH	Banja Luka	2.000,00 KM
6.	Udruga Talijana – Banja Luka	Upoznajmo Italiju – „Pokrajina Umbrija”	Banja Luka	500,00 KM

7.	Jevrejska općina, Doboj	Izložba „Jevreji u Bijeljini – fragmenti iz prošlosti”	Doboj	750,00 KM
8.	Udruga Talijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	800,00 KM
9.	Udruga Talijana – Banja Luka	Koncert zbora „Coro I BRUSCHI”	Banja Luka	2.200,00 KM
10.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Udruge nacionalnih manjina Republike Srpske – Riječ nacionalnih manjina	Banja Luka	1.950,00 KM
11.	Udruga Poljaka, Banja Luka	Književni dani „Moja poljska poezija 2018.”	Banja Luka	1.200,00 KM
12.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	U znaku 20 godina rada Udruge	Banja Luka	2.100,00 KM
13.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Osamnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva „Červona Kalina”, Devetina	Banja Luka	1.200,00 KM
14.	Udruga Mađara Republike Srpske	Izdanje 12. broja „Uj doboša”, dvojezičnog časopisa mađarske nacionalne manjine	Banja Luka	500,00 KM
15.	Udruga Čeha „Češka beseda”, Banja Luka	Festival češke poezije „Dani Jana Skacela”	Banja Luka	2.000,00 KM
16.	Udruga Talijana Štivor – Klub Trentini	Promidžba talijanske kulture	Štivor/ Šibovska	2.100,00 KM
17.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deveti festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Europa 2018.”	Prnjavor	1.800,00 KM
18.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorska kulturna stvaralaštva – „Njegoševe večeri poezije”	Trebinje	1.000,00 KM
19.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Izložba „Bogatstvo različitosti”	Doboj	1.200,00 KM
20.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
21.	Udruga Slovaka Semberije „Juraj Janošik”	Godišnje osveštenje slovačke evangelističke crkve u Bijeljini	Bijeljina	1.000,00 KM
22.	Romski informativni centar, Gradiška	Romski jezik	Gradiška	2.200,00 KM

23.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8. travnja – Međunarodnog dana Roma	Gradiška	1.500,00 KM
24.	KDM „Vardar”	Škola slikanja na staklu	Banja Luka	900,00 KM
25.	KDM „Vardar”	Škola grafike	Banja Luka	800,00 KM
				40.000,00 KM

2019. godina

Redni broj	Naziv podnositelja	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Šesnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	4.500,00 KM
2.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Rastemo zajedno na putu riječi, slike i igre	Banja Luka	3.400,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Prvo republičko natjecanje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH	Banja Luka	2.900,00 KM
4.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Imamo dvije domovine	Banja Luka	3.250,00 KM
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina – Riječ nacionalnih manjina	Banja Luka	3.100,00 KM
6.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Devetnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva „Červona kalena”, Devetina	Banja Luka	1.000,00 KM
7.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Kulturno naslijeđe kroz književnost i umjetnost	Banja Luka	1.800,00 KM
8.	Udruga Poljaka Grada Banje Luke	Moja poljska poezija	Banja Luka	1.500,00 KM
9.	Udruga Talijana, Klub Trentini, Šibovska	Promicanje talijanske kulture	Prnjavor	1.700,00 KM
10.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorska noć	Trebinje	1.500,00 KM
11.	Udruga Poljaka Grada Banje Luke	Potpoma djelovanju poljske nacionalne manjine u Republici Srpskoj	Banja Luka	1.500,00 KM

12.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deseti festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Europa”	Prnjavor	2.500,00 KM
13.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deset godina Saveza nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	1.300,00 KM
14.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo – BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
15.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Sedmi sajam nacionalnih manjina	Doboj	1.200,00 KM
16.	Udruga Čeha „Češka beseda”, Banja Luka	Treći međunarodni festival češke poezije „Dani Jana Skacela”	Banja Luka	1.800,00 KM
17.	Udruga žena Romkinja „Romano Ternipe”	Sačuvajmo povijest, tradiciju i kulturu od zaborava	Gradiška	1.000,00 KM
18.	Udruga Talijana – Klub Trentini, Šibovska	Bilten „Stella d' Italia”	Prnjavor	1.100,00 KM
19.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Koreografija za KDM „Vardar”	Banja Luka	750,00 KM
20.	Romski informativni centar, Gradiška	Romski jezik – 5. studeni – Dan romskog jezika	Gradiška	750,00 KM
21.	Kulturno-prosvjetna udruga Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Edukacijsko-likovna radionica – kreativno ljeto s ukrajinskim motivima	Banja Luka	800,00 KM
22.	Udruga Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Promicanje crnogorskog kulturnog stvaralaštva	Trebinje	1.000,00 KM
23.	Udruga Slovaka Semberije	Deseta obljetnica od osveštenja novoizgrađene slovačke evangelističke crkve	Bijeljina	650,00 KM
				40.000,00

2020. godina

Redni broj	Naziv podnosioca	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Tradicija i kultura slovenske nacionalne manjine	Banja Luka	3.500,00 KM

2.	Udruga Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Očuvanje kulturne raznolikosti putem povezivanja nacionalnih manjina	Banja Luka	3.000,00 KM
3.	Udruga Poljaka –Banja Luka	Priča o princezi Banjoj Luci iz istočnih krajeva	Banja Luka	2.000,00 KM
4.	Udruga Talijana – Banja Luka	Prvi festival talijanske kulture „Insieme” 2020. – Banja Luka	Banja Luka	4.000,00 KM
5.	Udruga Čeha „Češka beseda”	Prijevod odabranih pjesama češkog pjesnika Jaroslava Sejferta i pokretanje pjesničke edicije „Jan Skacel”	Banja Luka	2.000,00 KM
6.	Udruga Poljaka i prijatelja „Boleslaviec”	Škola poljskog jezika	Prnjavor	2.400,00 KM
7.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina	Banja Luka	3.300,00 KM
8.	Udruga Talijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italija”	Banja Luka	1.100,00 KM
9.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Bilten Saveza nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	1.500,00 KM
10.	Udruga Talijana „Štivor – Klub Trentini”	Bilten Udruge Talijana „Štivor”	Prnjavor	1.000,00 KM
11.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Makedonska nacionalna kuhinja	Banja Luka	1.000,00 KM
12.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Prekogranična suradnja Saveza nacionalnih manjina sa srodnim udrugama u Italiji, Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji	Banja Luka	1.200,00 KM
13.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Izložba likovnog stvaralaštva nacionalnih manjina, Banja Luka	Banja Luka	2.000,00 KM
14.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Jačanje kapaciteta udruga nacionalnih manjina – Pisanje projektnih prijedloga	Banja Luka	1.000,00 KM
15.	Udruga Mađara Republike Srpske „Magyar szo”	Povezivanje udruga Mađara RS-a s udrugama Mađara Federacije BiH – „HUM” i obilježavanje nacionalnog praznika Mađarske	Banja Luka	1.000,00 KM

16.	Romski informativni centar	Romski jezik	Gradiška	1.000,00 KM
17.	Udruga žena Romkinja „Romano Ternipe”	Sačuvajmo povijest, tradiciju i kulturu od zaborava	Gradiška	1.000,00 KM
UKUPNO:				32.000,00 KM